

**ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Ы. АЛТЫНСАРИН АТЫНДАҒЫ ҰЛТТЫҚ БІЛІМ АКАДЕМИЯСЫ**

**МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН
НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ ОБРАЗОВАНИЯ ИМ. И.АЛТЫНСАРИНА**

**ҮШТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕР
БАҒДАРЛАМА ЖОБАСЫ**

**ПРОГРАММА НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
В ОБЛАСТИ ТРЕХЪЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

**Астана
2016**

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**ҮШТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕР
БАҒДАРЛАМА ЖОБАСЫ**

**ПРОГРАММА НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ
ТРЕХЪЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Астана
2016

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2016 жылғы 17 наурыз № 3 хаттамасы)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 3 от 17 марта 2016 года)

Үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулер бағдарлама жобасы. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 89 б.

Программа научных исследований в области трехязычного образования – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2016. – 87 с.

Қолданыстағы жобада үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулер бағдарламасы ұсынылған.

Аталған жоба зерттеушілермен тілдік білім беру саласында ұсынылған.

В настоящем документе предложена программа научных исследований в области трехязычного образования.

Программа рекомендована исследователям в области языкового образования, в том числе трехязычного образования.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2016

© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2016

Кіріспе

Білім және ғылым министрімен және Мәдениет және спорт министрімен 2015 жылдың қарашасында бекітілген үштілді білімді дамытудың жол картасы білімнің барлық деңгейлерін үш тілді білім беруге жоспарлы және кезеңге бөліп ауыстыруды қамтамасыз етуге және қызығушылық білдірген жақтардың: мемлекеттік органдардың, білім ұйымдарының, ҒӨҰ, бизнес құрылымдарының, ата-аналар қоғамдастығының, БАҚ және т.б. тиімді ықпалдастық етуіне бағытталған.

2015-2020 жылдарға арналған үштілді білімді дамытудың жол картасын іске асыру оқу бағдарламалары мазмұнын білім берудің барлық деңгейлерінде жаңартылуын қамтамасыз етеді; үштілді білім сабақтастығын бірыңғай білім беру ортасы контекстінде қамтамасыз етуге; үштілді білімді тиімді еңгізу үшін педагогикалық кадрларды даярлау және қайта даярлау жүйесін жетілдіруге; Қазақстанда үштілді білім саласында тиімді ғылыми зерттеулерді жүргізуді қамтамасыз етуге, «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын жұртқа танытуға мүмкіндік береді.

Жол картасында 7 стратегиялық бағыт қарастырылған, олардың бірі үштілді білім мәселелерін зерделеу бойынша ғылыми-зерттеу әрекеті болып табылады.

Ұсынылатын ғылыми зерттеулер бағдарламасы үштілді білім мәселелерін ғылыми негіздеуді талап ететін педагогикалық инновация ретінде теориялық жүйелеуге бағытталған.

Бағдарламада Қазақстандағы үштілді білімді дамытудың өзекті мәселелері, Қазақстандағы үштілді білім саласындағы мақсаттары мен міндеттері, үштілді білім саласындағы ғылыми зерттеулердің негізгі бағыттары анықталған; ғылыми зерттеулердің үлгі ретінде алынған тақырыптары, сонымен қатар үштілді білім саласында ғылыми зерттеулерді жүргізу бойынша ұсыныстар берілген.

Ғылыми зерттеулер бағыттары Қазақстан Республикасында көптілді білімді дамыту тұжырымдамасында анықталған үштілді білімді дамытудың басты бағыттарына сәйкес келеді.

Әзірленген теориялық ережелер және зерттеу жүргізілген қолданбалы нәтижелерді ескере отырып, Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясымен үштілді білім беру тәжірибесін жақсарту үшін зерттеу нәтижелерін енгізуге жүргізілген мониторинг Ғылыми зерттеу бағдарламаларын құрастыру үшін негіз болып табылады. Мониторингтің негізгі өлшемшарттарының бірі алынған нәтижелердің негізделген жаңалығы болып табылады. Басқа өлшемшарттар – зерттеудің сол немесе басқа да нәтижелерін көрсететін басылымдар туралы ақпараттар, себебі тәжірибеге зерттеу нәтижелерін бастапқы енгізу тек ашық басылымда жариялау арқылы ғана жүреді.

Зерттеу нәтижесі мен матриалдарды рәсімдеу ғылыми зерттеудің ажырамас бөлігі ретінде көп еңбекті қажет ететін және өте жауапты іс, себебі, тек сонда ғана жиналған материалдар іріктеледі және негізгі идеялар, ережелер, қорытындылар және ұсыныстар рәсімделеді.

Зерттеу нәтижесінде алынған нәтижелерді тәжірибеге енгізудің маңызды тәсілі адресаты, мақсаты және олардың өзектілігі мен қажеттілігінің негізделуі көрсетілген оларды қолдану бойынша ұсыныстар болып табылады. Сондықтан да бұл мониторингтің тағы бір өлшемшарты болып табылады.

Мониторингтің әзірленген құрылымы үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу туралы ақпараттарды жинауға және өңдеуге бағытталған. Сондықтан технологиялық карталарды толтыруға қойылатын негізгі талаптар мыналар болып табылады:

– барлық ақпарат үштілді және көптілді білім беру, көптілді оқыту, екінші тіл (Т2) ретінде қазақ және орыс тілдеріне және шет тілі ретінде ағылшын тіліне (ШТ) оқыту саласындағы ғылыми-зерттеу жұмыстарына байланысты болуы қажет;

– ақпарат 2012-2016 жылдар аралығындағы орындалған ғылыми-зерттеу жұмыстарына байланысты болуы қажет.

Педагогика үшін «үштілді білім беру» түсінігі біршама жаңа түсінік болуына байланысты осындай нақтылық қажет болды. Мысалға, үштілді білім берудің қостілді оқытудан және көптілді білім беруден айырмашылығы. Сондықтан ол түсінік беруді қажет етеді. Жаңа түсінікті енгізу бірқатар принциптерді енгізуге негізделді, соның бірі қарап тексеруді қажет етеді. Біздің жағдайда бұл аспект білім беру саласындағы мемлекеттік саясатпен және халықаралық байланысты күшейтумен байланысты.

Бұл ұстаныммен жұмыс істеу үшін, тілдің білім беруде екі жақты қызмет атқаратынына көңіл бөлуге тура келеді. Ол оқу пәні ретінде және оқыту құралы ретінде қызмет етеді. Бұл классикалық дидактика принциптерінің бірі : «білімге екіжақты ену» принциптеріне тура шығу болады.

Осы принциптерді байланыстыру үштілді білім беруді қазақстандықтардың (CEFR) Халықаралық стандартқа сәйкес үш мақсатты тілдерді бір мезгілде меңгеруі үшін қажетті жағдайлар жиынтығымен түсіндіруге мүмкіндік береді.

Сөйтіп, нақты ұлттық білім беру жүйесінің шынайы тәжірибесі контекстінде үштілді білім беру – бұл қазақстандықтардың халықаралық стандарттарға сәйкес үш мақсатты тілдерді бір мезгілде меңгеруі үшін қажетті жағдайлар жиынтығын «үштілді білім беру» түсінігінің мәнін ашып көрсетуі мүмкін.

Бірақ қаншалықты осы түсінік кең ғылыми қолданысқа әлі енбегендіктен, осы саладағы ғылыми зерттеу бойынша ақпаратты нақтылау қажет. Сондықтан үштілді білім беру тәжірибесін жақсарту үшін ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу мониторингін жүргізуге қажетті ақпараттар алаңы кеңейтілді.

Ұлттық білім академиясымен жүргізілген мониторинг қорытындысы үштілді білім беру мәселесіне тікелей қатысы бар ғылыми зерттеу тақырыбы мен бағыттылығы жүйелі емес, негізінен осы және басқа да зерттеулерді жүргізуге бастамашы болған ғылыми мүддеге байланысты фрагменттік және эпизоттық сипатқа ие деген тұжырым жасауға мүмкіндік береді. Осы тұжырым жоспарланған ғылыми зерттеу пәні болуы тиіс және өз кезегінде үштілді білім берудің теориялық-әдіснамалық негізін, психологиялық-педагогикалық, лингводидактикалық, әлеуметтік мәдени аспектілерін мақсатты бағытталған зерттеуге мүмкіндік беретін үштілді білім беру мәселесін жүйелеудің қажеттілігін қамтамасыз етеді.

Глоссарий

Зерттеу - танымдық әрекеттің арнайы нысаны ретінде ғылымға тән жаңа білімді өндіру тәсілі; бейтаныс құбылыстар мен фактілерді мақсатты зерделеуді, кез келген жаңа ақпаратқа ие болуды көздейтін танымдық әрекет түрі.

Зерттеу әрекеті – қойылған мәселе сипаты мен шарттарына тәуелді дәйекті, жүйеленген ізденістерді көздейтін ерекше жасалымдар жиынтығы.

Педагогикалық инновациялар – білім беру практикасында педагогикалық жаңалықтарды тарату.

Инновациялық дайындық – зерттеушінің ғылым мен практикада жаңа идеяларды қабылдауға дайын болуы және оларды өзінің ізденіс әрекетіне енгізу қабілеті; ізденіске, дәстүрліде жаңалық ашуға дайын болуы, шынайы жаңалықты тану және оны жалғын жаңалықтан айыру дағдысы.

Педагогикалық жаңалықтар – оқыту және тәрбиелеудің мақсаты, мазмұны, әдістері, ұйымдастыру нысандарына және педагог пен білімалушының бірлескен эмоционалдық-зияткерлік әрекетін ұйымдастыруға жаңалық енгізу.

Ақпараттық мәдениет - білімді алу, ұсыну, жинақтау және жүйелеу әдістері туралы білім және адам әрекетінде оларды мақсатты қолдану дағылары. Ақпараттық мәдениет ақпараттандыру құралдарын (ақпараттық-коммуникациялық технологияларды) танымдық құрал ретінде түсіну және қабылдауды қамтиды; ақпаратты жинақтау және қолданудың жалпы заңдары мен әдістерін білу.

Әдістемелік ұсыныстар – құрастырушының пікірі бойынша орындалуы, қойылған мақсатқа жетуді көздейтін әрекеттердің жүйеленген тізімі. Бұл тізім ережелер, нормалар, іс-шаралар, шарттар, әсер ететін факторлар, талаптар, кеңестер және т.б. ретінде ұсынылады.

Мониторинг – білім беру және зерттеу үдерісін жақсартатын шешімдерді жөндеу, қабылдау үшін ақпаратты жинақтауды, өңдеуді, талдауды қамтитын зерттеу үдерісі мен нәтижесін бақылау қадағалау жүйесі.

Педагогикалық жобалау – білім беру жүйелері мен мекемелерін дамыту жобаларын алдын-ала жасау, кез келген білім беру бағдарламалары, әдістемелері, технологияларын жасау.

Тезаурус - терминдер-ұғымдар қатал өзара тәуелділікте және ара қатынаста орналасқан сөздіктің ерекше бір түрі. Ол ең маңызды және мәңгі жағынан кең ұғымнан басталады және ішінарамен аяқталады. Кез келген ғылыми жұмыстың өз тезаурусы бар.

Ғылыми мақала - белгілі ғылыми саланы дамыту тұжырымдамасын ақпараттық тұрғыда қысқаша және сыйымды көрсету.

Ғылыми басылым – теориялық және/немесе эксперименталды зерттеу нәтижелерін қамтитын басылым.

Ғылыми мақалалардан цитаталады қолдану индексі (цки) – жарияланымдардың мақала жанындағы тізімдерде көрсетілген сілтемелерді индексациялайтын және осы сілтемелердің (цитаталарды қолданудың жалпы көлемі, хирш индексі және т.б.) сандық көрсеткіштерін ұсынатын аталған ғылыми жарияланымдардың реферативтік базасы.

Импакт-фактор (ИФ немесе IF) – ғылыми журнал маңыздылығының сандық көрсеткіші. 1960 жылдан бастап ол жыл сайын 1992 жылы Thomson корпорациясымен сатып алынған және қазір Thomson scientific деп аталатын) ғылыми ақпарат институтымен есептеледі (агл. *Institute for scientific information, isi*), және «Journal citation report» журналында жарияланады. ИФ сәйкес (көбінесе басқа елдерде, бірақ соңғы уақытта көбінесе Ресейде) журналдар, онда жарияланған мақалалар сапасы деңгейін бағалайды, зерттеушілерге қаржылай қолдау көрсетеді және қызметкерлерді жұмысқа қабылдайды. Импакт-фактор ғылыми зерттеулер нәтижелері бағасына едәуір болса да, ерекше бағаланатын әсер етеді.

Ғылыми цитаталау Ресей индексі (ҒЦРИ) — Ресей ғылымдарының ғылыми жарияланымдар мәліметтері библиографиялық базасы. Жарияланымдар мен мақалаларды цитаталау туралы тұтынушыға қажет мәліметтерді алу үшін ғцри мәліметтер базасы негізінде scienceindex аналитикалық құралдар жиынтығы жасалған. ҒЦРИ жобасы 2005 жылдан бастап года компанией «Ғылыми электрондық кітапхана» (elibrary.ru) компаниясымен жасалады.

Web of Science (wos, бұған дейінгі аты isi web of knowledge) — ғылыми журналдар мен патенттердегі жарияланымдар мәліметтер реферативтік базасын, оның ішінде Thomson Reuters компаниясымен жасалған және ұсынылған жарияланымдарды өзара цитаталауды есепке алатын біріктіретін ізденіс платформасы. Web of science жаратылыстану, техникалық, қоғамдық, гуманитарлық ғылымдар мен өнер бойынша материалдарды қамтиды. Платформаның библиографиялық ақпаратты іздеу, талдау және басқарудың кірітірілген мүмкіндіктері бар.

Ізденіс жүйесі (ағыл. *Search engine*) — бұл ақпаратты іздеу үшін арналған компьютерлік жүйе. Ізденіс жүйесі – бұл интернетте мәліметтерді іздеу мүмкіндігін ұсынатын веб-интерфейсі бар бағдарламалық-аппараттық кешен.

Тілдік білім – барлық қазіргі (ана және басқа) тілдер мен мәдениеттер саласындағы білім.

Шетел тіліндегі білім – тіл мен мәдениетті параллельді және өзара байланыста зерделеу барысында шетел тілі құралдарымен тұлғаны дамыту.

Көп мәдениетті білім – жас ұрпақтың этникалық, ұлттық және әлем мәдениетін тәрбиелеу, соның негізінде планетарлық сана-сезімді дамыту, көпұлттық ортада өмір сүру дайындығы мен қабілетін қалыптастыру.

Этномәдени білім – бұл тұлғаның этномәдени ұқсастығын әлем мәдениеті құндылықтарын игерумен бірге ана тілі мен мәдениетіне қалыптастыру арқылы сақтауға бағытталған білім.

Этнопедагогикалық білім – бұл этнопедагогика ғылыми негіздері туралы білім жүйесін игеру үдерісі мен нәтижесі, қазіргі жағдайда халықтың тәрбиелеу бай тәжірибесін және оның рухани мәдениетке құндылықты көзқарасын шығармашылық тұрғыда қолдану дағдылары мен қабілеттерін қалыптастыру.

Көптілді білім – үш немесе одан көп тілдерді параллельді түрде игеру негізінде көптілді тұлғаны қалыптастырудың мақсатты ұйымдастырылған үдерісі.

Үштілді білім – оқыту пәні және оқыту құралы ретінде қазақ, орыс, ағылшын тілдерін параллельді түрде игеру үзіліссіз үдерісі (бірінші жағдайда – бұл мектеп тіл пәндері, екінші жағдайда – жеке тілдік емес пәндерді қазақ, орыс, ағылшын тілдерінде зерделеу).

Этномәдени білім кеңістігі – бұл отбасы, ана мектебі, мектепке дейінгі балалар мекемелері, мектептер, ЖОО, ұлттық-мәдени орталық, кружоктар, курстар. Олар құрылым тұрғысынан қарағанда үш үйлесімді өзара байланысқан бөлімдерден тұру керек: институционалды (мектептер, ЖОО және т.б.), институционалдықтан тыс (курстар, кітапханалар, радио және т.б.), формалдық емес (отбасында оқыту және тәрбиелеу, достар, көршілер және т.б. қарым-қатынас жасау).

Лингводидактика – бұл тілдерді оқыту, дидактикалық мақсаттарға, зерделенетін материал міндеттері мен сипатына, монолингвизм (біртілділік) шарттарына, оқушылардың оқыту мен зияткерліктілік дамыту кезеңдеріне байланысты нақты бір тілді оқыту мазмұны, әдістері, құралдары ерекшелігінің жалпы заңдылықтарын зерттейтін тілді үйретудің жалпы теориясы.

Шетел тілі дидактикасы – тілдерді оқыту және игеру мақсаттарын теориялық негіздеумен, оқыту мазмұнын сұрыптау және ұйымдастырумен, кез келген гипотетикалық тұрғыдан мүмкін оқыту жағдайында кез келген тілді оқыту құралдары мен әдістерін қалыптастырумен айналысатын ғылым.

Нақты бір тілді оқыту әдістемесі немесе ішінара әдістемесі – меңгерілетін тілде оқытудың нақты шарттарын есепке алу арқылы қарым-қатынасқа деген қабілетін қабылдау және игеру (зерделеу) үдерісін зерттейтін ғылым саласы.

Мультилингводидактика – бұл жана көптілді дәуір тілдік қоғамдық мәдени ұстанымдарға бара-бар бірнеше тіл мен мәдениетті оқыту теориясы.

Этнолингводидактика – этномәдени білім кеңістігінде тілдерді параллельді түрде игеру үдерісін зерттейтін лингводидактика саласы.

Көп мәдени тұлға – өз мәдениеті арқылы басқаларға бағдарланған индивид. Ол үшін өз мәдениетін терең білу – басқаларға қызығушылық білдіру көрсеткішінің іргетасы, ал көбісімен танысу – рухани байыту мен дамыту үшін негіз болып табылады.

Этномәдениет субъектісі – бұл этникалық, мәдени, этноәлеуметтік рөлдік және азаматтық ұқсастықтың жоғары деңгейін қалыптастырған тұлға.

Этнос субъектісі – этноәлеуметтік құндылықтардың олардың жалпы адаммен диалектикалық бірлестігіндегі белсенді тасымалдаушысы, қайта құрушысы және трансляторы.

Тілдік тұлға – құрылымдық-тілдік күрделілігі, шындықты көрсету тереңдігі мен нақтылығы дәрежесімен, белгілі мақсатты бағытталуымен ерекшеленетін тілдік шығармаларды (мәтіндерді) жасауды және қабылдауды көздейтін адам қабілеттері мен сипаттамалары жиынтығы.

Екінші тілдік тұлға – мәдениетаралық деңгейде қарым-қатынас жасауға адамның қабілеті. Аталған қабілет зерделенетін тіл вербалдық-семантикалық кодын игеруден қалыптасады, атап айтқанда осы тіл тасымалдауыштарының «Тілдік әлем суретінен» (екінші тілдік сана-сезімді қалыптастыру) және «жаһандық (тұжырымдамалық) әлем суретінен».

Көптілді тұлға – бірнеше тіл: ана тілі; өмір сүру қоғамында қызмет көрсететін тілдер; бір немесе одан көп шетел тілі.

Көптілді білім индикаторлары – көптілді тұлғаның қалыптасу көрсеткіштері, критерийлері, өлшемдер жүйесі.

Көптілді білім мониторингі – білімалушылар әрекеті нәтижелері мен бірнеше тілді игеру және білу бойынша педагогтар әрекетін ғылыми-әдістемелік қолдауды психологиялық-педагогикалық бақылау жүйесі: ана тілі; өмір сүру қоғамында қызмет көрсететін тілдер; бір және/немесе одан көп шетел тілі.

Тілді игеру деңгейі – білім беру үдерісі субъектілерінің өзара ықпалдасу нәтижесі ретінде зерделенетін тілдегі коммуникативтік-тілдік дағдылардың түпкі жиынтығы.

Ана тілі – 1) ана тілі мағынасын білдіреді; 2) адам бала кезінен игерген бірінші тіл («бесік тілі»); 3) адамның ұлттық (этникалық) негізгі қасиеттерінің бірі; 4) тілді «ана тілі» ретінде анықтайтын критерийлер арасында:

Игеру тәртібі және түрін (ана тілі көбінесе бірінші және табиғи жолмен, арнайы оқытусыз, атааналарытасымалдаушыларынан игерілген тіл);

– Игеру сапасын (ана тілі көбінесе индивидтің ең жақсы тілі);

– Қолдану кеңдігін (ана тілі ең көп қолданылатын тіл); тілмен ішкі эмоционалды байланыстың болуы немесе болмауы (ана тілі ішкі тұрғыдан ең жақын болып анықталады, ол тілде поэзия және т.б жақсы қабылданады);

– Сыртқы ұқсастықты (индивидтің ана тілін басқалар қалай анықтайды) атауға болады.

Басқа тіл – 1) билингв өз ана тілінен кейін игерген тіл; 2) жазба тілі – этнос өмірінде жазбаша түрде қолданылатын жат тіл. Негізінде «жазбаша тіл» терминін халықтың қажеттіліктерін уақытша қанағаттандыратын сырттан келген жат тілге қатысты қолдануға болады.

Шетел тілі – адам әлеуметтік қоршаған ортадан тыс, бұл тіл қарым-қатынастың табиғи құралы болып табылатын ортадан тыс игерілетін тіл.

1 Қазақстандағы үштілді білімді дамытудың өзекті мәселелері

Соңғы жылдары үштілді білімнің кез келген аспектілері қазақстандық ғалымдар іске асырған ғылыми жобалар аясында зерттелді. Атап айтқанда:

– «Үштілді білімнің теориялық-әдістемелік негіздері» тақырыбындағы диссертациялық зерттеу (Жетписбаева Б.А., 2008 жыл);

– «Көптілді білімнің жаңа білім беру парадигмасы контексінде қызмет көрсетудің ғылыми-әдістемелік негіздері» тақырыбында ғылыми жобалар аясында іргелі және қолданбалы зерттеулерді жүргізу (тақырып жетекшісі п.ғ.д. Кабдолова К.Л., Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2009-2011 жж.), «Көптілді білімді орта және жоғары мектеп жүйесінде ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету» (тақырып жетекшісі п.ғ.д. Булатбаева К.Н., Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2012-2014 жж.); «Мектеп-жоо» жүйесінде көптілді білім сабақтастығын ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету, «Шетел тілдерін ертеден оқытудың ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету», «Көптілді білім (колледж-жоо) жағдайында инженерлік кадрларды үзіліссіз тілдік даярлауды ғылыми-әдістемелік қолдау» (тақырып жетекшісі п.ғ.д., профессор Жетписбаева Б.А., Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті).

Аталған зерттеулердің негізгі нәтижелері 100-ге жақын ғылыми және оқу-әдістемелік еңбектерде көрініс тапты. Ең маңызды нәтижелер:

– Мектептегі тілдік емес пәндер бойынша оқулықтар мен оқу құралдары мазмұнын когнитивтік-коммуникативтік технологияларды есепке алу арқылы, мектеп пен жоо тілдік пәндер бойынша функционалды коммуникативтік технологияны есепке алу арқылы, мектептегі тілдік пәндер бойынша бірыңғай тақырыптық минимум мазмұнын, бейіндік мектепке арналған үш тілдегі оқулықтар мазмұнын жобалаудың ғылыми-әдістемелік негіздерін;

– «мектеп-жоо» жүйесінде тілдерді оқытудың деңгейлік жобасы негізіндегі көптілді білім сабақтастығының дидактикалық негіздері;

– орта және жоғары мектепте көптілді білім алу үшін үш тілдік жүйелердің лексикалық-грамматикалық құралдарының;

– үштілді функционалды лексикалық-грамматикалық минимумның (орта және жоғары мектепте көптілді білім алу үшін);

– тілдік пәндерді оқытудың функционалды-коммуникативтік технологияларын және тілдік емес пәндерді оқытудың когнитивтік-коммуникативтік технологияларының жасалуына байланысты.

Жүргізілген ғылыми зерттеулер аясында:

– Қазақстанда көптілді білімді дамытудың негізгі стратегиялық желістері анықталған, Қазақстанның мектептері мен ЖОО көптілді білімнің қазіргі жағдайының сипаты суреттелген;

– «мектеп-жоо» жүйесіндегі көптілді білім сабақтастығы қағидасын іске асыруға байланысты педагогикалық мақсаттарға жетуге бағытталған үзіліссіз көптілді білім субъектілерінің көпдеңгейлі кешендердің (оқытудың дидактикалық бірліктерінен білім жүйесіндегі басқару құрылымдарына дейін) үйлесімдік жиынтығы ретінде өзара ықпалдасудың ұйымдастыру-педагогикалық жағдайларының мәңгі анықталды;

– үзіліссіз көптілді білім сабақтастығын негіздеудің теориялық алғышарттары анықталды; үзіліссіз көптілді білім педагогикалық тезаурус негізінде үзіліссіз көптілді білім үзіліссіздігі мен сабақтастығының, олардың үзіліссіз өзара байланысымен бірінші ұғымның шыңдығы екінші ұғымның сенімділігі мен дұрыстылығында көрініс табатын белгіленетін арақатынасын анықтауға мүмкіндік беретін зерттеудің ұғымдық аппараты жасалды: үзіліссіз білім білім сабақтастығын қамтамасыз ету үшін әр білім сатысында жүйе компоненттерінің байланысы, келісімділігі мен перспективалылығы (мақсаттары, міндеттері, мазмұны, әдістері, құралдары, нысандары) ретінде анықталады, ал сабақтастық үзіліссіз білім жүйесі негізіне басынан бастап алынған қағида болып табылады.

Соңғы идея өмір бойы оқытудың халықаралық деңгейдегі танымал уақытпен де, білім беру нысанымен де шектелмеген оқыту идеологиясына негізделеді. Үзіліссіз білім жобасы даму кезеңдері немесе сатылары арасындағы байланысты көздейтін және оның мәңгі жүйе ретінде тұтастық арқылы тұтастықтың түрлі элементтерін немесе оның жеке жақтарын сақтауды қамтитын сабақтастық қағидаларына негізделген. Жалпы, үзіліссіздік пен сабақтастық бала-бақшадан бастап дипломнан кейінгі және курстық оқытуға дейінгі оқыту барысында білім мақсаттары мен мазмұны бірыңғай жүйесін жасауды және қабылдауды жоспарлайды.

Жоғарыда көрсетілген қазақстандық ғалымдар еңбектерінде қолданбалы нәтижелерден басқа көптілді білімнің теориялық-әдістемелік аспектілері жасалады.

Осылай, көптілді білімді әдістемелік қамтамасыз ету ретінде этнолингводидактикалық көзқарас ұсынылған (Жетписбаева Б.А., 2008 ж.). Ол негізгі қағидалар, арнайы әдістер мен ерекше құралдар жиынтығы болып табылады.

Негізгі қағидалар:

- 1) «білімді екі рет қабылдау» қағидасы;
- 2) Этномәдени білім кеңістігінде өзара байланыс жасайтын тілдердің функционалды белсенділігі қағидасы;
- 3) Білім мазмұнындағы тілдердің баланстандыру қағидасы;
- 4) Көптілді білім үзіліссіздігі мен сабақтастығы қағидасы.

Арнайы әдістер:

- 1) Абстрактылыдан нақтылыққа жылжу әдісі;

2) Түрлі тілдерді этномәдени білім кеңістігінде өзара ықпалдасатындартын қажеттіліктері мен қызығушылықтарына сәйкес қолдануды мотивациялау және ынталандыру әдістері;

3) Білім кеңістігін нақты аумақтың әлеуметтік-лингвистикалық жағдайына сәйкес тілдерді зерделеу бойынша ұйымдастыру әдістері.

Арнайы құралдар арасында:

1) Білім ұйымдарында оқытудың бірнеше тілдердің параллельді түрде қызмет көрсетуі;

2) Материалдық сыйақы және моральдық көтермелеу;

3) Көптілді білім саласында оқу-ұйымдастыру құжаттарын құрастырудың бәріне ортақ ережелерді жасауды жеке атауға болады.

Көптілді білім берудің концептуалды негізін анықтаудағы шеттілдік білім берудің теориялық ережесінің маңызы зор. Орасан зор ғалым-лингвист С.С.Құнанбаеваның «Қазіргі шеттілдік білім беру: әдіснамасы және теориясы» монографиясында жаңартылған когнитивті-лингвомәдениеттанулық әдіснама негізінде шеттілдік білім беруді жаңғырту идеясы алынған. Сәлима Сағиқызы Құнанбаева басқаратын әдістемелік мектеппен шеттілдік білім берудің жалпыеуропалық және ұлттық моделдер мен стандарттарды үйлестіретін халықаралық-бейімделген ұлттық шеттілдік білім беру жүйесі енгізілген. Білім беру саласындағы Мемлекеттік саясаттың негізгі бағытына, 2015 жылға дейінгі Білім беру жүйесін дамыту тұжырымдамасына сәйкес, сонымен қатар, әлемдік білім беру жүйесін дамытудың озық үдерістерін ескере отырып, Сәлима Сағиқызының жетекшілігімен әдіскерлермен білім беру жүйесінің барлық кезеңдерінде ШТ меңгеру деңгейіндегі біртұтастық пен сабақтастықты қамтамасыз ететін, мемлекеттік тілдік саясат негізінде шеттілдік білім беруді кешенді жаңғыртудың «ҚР Шеттілдік білім беруді дамыту тұжырымдамасы» әзірленді. Осы «ҚР Шеттілдік білім беруді дамыту тұжырымдамасы» негізінде шеттілдік білім беру жүйесінің түрлі деңгейлері мен буындарына арналған шет тілдік оқулықтар сериясының негізіне жататын шет тілі оқулығының моделі құрылды.

Қазіргі талаптарға сай қазіргі инновациялық-түрлендірулік жүйе мен жаңғыртылған жоғары кәсіптік білім беру моделіне қойылатын қазіргі талаптарға сәйкес талдау және сыни ұғыну негізінде С.С. Құнанбаевамен салалық жоғары білім беруді әдіснамалық-негізделген жаңғырту платформасын көрсететін кәсіби шеттілдік білім берудің құзыреттілік моделдеу негізі және шеттілдік кәсіптік жоғары білім беруді түрлендіру үшін стратегиялық бағыт жүйесі әзірленді.

Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті қазіргі еңбек нарығы сұраныстарына сәйкес және мамандар даярлаудың 3 сатылық халықаралық-стандарттық талаптарын ескере отырып, шеттілдік және халықаралық бағыттар бойынша білім беру

бағдарламаларын бір мезгілде бейімдеумен бакалавриат және магистратура мамандықтары наменклатурасын кеңейтеді.

С.С.Құнанбаева жетекшілігімен жүргізілген: «Қазақстан ғаламдық мәдениетаралық және тілдік қауымдастықта (қазақ тілі және әлем тілдері)» және «Әлемдегі білім беруді интернационализациялау жағдайында жоғары білім беру жүйесін универсализациялау моделі және механизмі» жобалары бойынша ғылыми-зерттеу жұмыстары Қазақстан Республикасының инновациялық дамуы үшін ерекше өзекті және маңыздылықпен сипатталады.

Дегенмен ғылыми зерттеу нәтижелерін енгізу жоспарында жоғарыда атап көрсетілген Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті базасындағы ОӘБ Кеңесімен бекітілген (Хаттама №1 25.02 2006ж.) және Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігімен келісілген «Қазақстан Республикасында шеттілдік білім беруді дамыту тұжырымдамасы» ерекше маңызға ие болды.

Осы тұжырымдама бағдарламалық құжат ретінде халықаралық-стандарттық талаптарға сәйкес шеттілдік білім беруді кешенді және терең жаңғыртуды қамтамасыз етеді. Осы жаңғыртудың идеясы деңгейлік модел формасы. Осы модел авторларының пайымдауы бойынша деңгейлердің нақты санын анықтау және олардың әр типтегі оқу орындары үшін мазмұндық аспектісі есебінен сабақтастық, үздіксіздік принциптерін және шеттілдік білім берудің сапасын, ілгерілемелі даму сапасын жүзеге асыруды қамтамасыз етеді. Осы құжат әр деңгей үшін шеттілдік оқығандықты бақылаудың халықаралық-стандарттық механизмін және отандық шет тіліне оқыту жүйесінің пәндік мазмұнын үйлесімді біріктіреді.

Көптілді білімнің тұжырымдамалық негіздерін анықтау үшін шетел тілде білім алудың теориялық ережелерінің маңызы зор. Бұл саладағы ғылыми зерттеулер нәтижелері қазақстандық ғалымдардың мына еңбектерінде көрініс табады: «Шетел тілін халықаралық типтегі мектептер жағдайында игерудің халықаралық-стандарттық деңгейлерді қалыптастырудың инновациялық жобасы» (Кулибаева Д.Н., 2003), «Қазіргі шетел тілді білім: әдіснамасы мен теориясы» (Құнанбаева С.С., Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар мен әлем тілдері университеті, 2005)

Аталған зерттеулердің көптілді білім үшін маңыздылығы, шетел тілін тілдік емес пәндерді оқыту барысында қолдануда көрініс табатындығында. Сондықтан мәдениетаралық-коммуникативтік құзырет шетел тілінде білім алудың түпкі сапалы нәтижесі ретінде көптілді білімнің әдістемелік базасында өз орнын табады. Бұл жерде мақсат ретінде «шетел тілін оқыту» емес, «Шетел тілінде білім алу» қарастырылады, осыған қатысты мазмұны ретінде тек қана прагматикалық білім, дағды, қабілеттері ғана емес,

сонымен қатар тіл мен мәдениетті қоса зерделеу барысында шетел тілі құралдарымен тұлғаны дамыту болып табылады. Сондықтан шетел тілінде білім арудың деңгейлік жобасының пәндік-мазмұндық жобасының негізі, аясында шетел тілін меңгерудің жеткілікті деңгейіне жетуді және кәсіби бағдарланған шетел тілінде білім алуға ауысуды қамтамасыз ететін сөйлеу тақырыптары мен типтік жағдаяттар құрамы анықталатын коммуникативтік сала болып табылады.

Жалпы, аталған жұмыстарды талдау тілді үш негізгі тұрғыдан қарастыруға мүмкіндік береді:

- 1) Тіл этнодифференциялайтын белгі ретінде;
- 2) Тіл ғылым пәні ретінде;
- 3) Тіл оқыту құралы мен пәні ретінде.

Бірінші жағдайда көптілді білімнің теориялық алғышарттары этнологиялық мәдениеттану, әлеуметтану ғылымдарының ережелерімен байланысты, екіншіде – лингвистикалық теориялармен, және үшіншіде – оқытудың жалпы теориясы ретінде дидактикамен.

Лингводидактикалық аспектке сондай-ақ психолингвистика мен әдістемеді жүргізілетін «тіл» және «сөйлеу» түсініктерінің жіктелуі өзекті болып табылады. Мектеп білім беру жүйесі қазіргі уақытта ұйымдастыру, сондай-ақ мазмұнды сипатта түбегейлі өзгерістерді бастан кешуде.

Қазіргі әдістемеді жүзеге асырылатын екінші/үшінші тілдерге коммуникативті оқытудың әдістемелік жүйесін қалыптастыру оқыту мақсаттарын, оның мазмұнын тілдік және коммуникативті құзіреттілік арқылы айқындалуын талап етеді.

Тіл мен сөйлеуді шектеу бұл түсініктердің оқыту процесіне енгізудің теориялық алғы шарты болып табылады. Олардың жіктелуі тілді игеру бір жағынан тіл бірліктері мен оларды құру ережелерін игеруді болжамдаумен, екінші жағынан өнімді сөйлеу және құрастыру дағдылары мен әдеттерін қалыптастырумен негізделген.

С.И.Ожегов «Тіл – қоғамда қарым-қатынас, пікір алмасу және адамдардың өзара түсінісу құралы болып табылатын және ойлау жұмысын объективтендіретін дыбыс, сөздік және грамматикалық құралдар жүйесі» - деп «тілге» анықтама береді.

Тіл құрауыштарға бөлінетін бірлікті білдіреді. Бұл құрауыштар өзара бір-бірімен әрекеттесіп, жүйені құрайды, осыдан тіл-жүйе келіп шығады.

Тілдің адамдардың қарым-қатынас құралы, сезім мен ойларды қалыптастыру және білдіру құралы, жаңа ақпаратты, жаңа білімді игеру құралы екендігі белгілі. Алайда, сезім мен санаға нәтижелі әсер етуі үшін осы тілдің иесі оны жақсы меңгерген болуы керек.

Сөйлеу пәнаралық түсінік, ол лингвистикалық, психологолингвистикалық және әдістемелік әдебиетте кездеседі. «Таза лингвистикалық негізде тіл мен сөйлеудің сәйкестігін түсіну күрделі – деп

атап көрсетеді А.А.Реформатский. Сөйлеуді тілмен қарсы қоя отырып, сөйлеу деп сөйлеу дағдысын, сөйлеу актіні және сөйлеу нәтижесін және тіпті сөйлеу қызметінің өзін – тіл қабілеті мен тілдік әрекеттің өзін атап көрсетеді».

Лингвист үшін тіл мен сөйлеуді салыстыру маңызды. Ол үшін тіл ұжым санасында нақты ойларды, сезімдерді, тілектерден басқаға назар аударту үшін бейнелейтін және адамдардың қарым-қатынасына қызмет ететін материалды бірліктердің жүйесі, ал сөйлеу, берілген нақты мазмұндардың (ойлардың, пікірлерін, көңіл-күйлерін, жағдайын, ерігін, тілегін және т.б.) талаптарына сәйкес және оның материалынан және заңдары бойынша құрылған тіл белгілерінің бірізділігі. Тіл қарым-қатынастың мүмкіндікке (ықтималдыққа) айналу құралы, сөйлеу – әрекеттегі (іске асырудағы) осы құралдар.

Тіл мен сөйлеудің осы шектеуін әдіскер де келтіреді. Сөйлеудің қызмет ретінде нені көрсететінін, сондай-ақ сөйлеудің туындауы мен қабылдану процесі қалай жүргізіліп жатқанын білу қажет. Сөйлеу әдістемелік зерттеудің нысаны ретінде тек қана оқыту (зерттеу) нысаны ғана емес, сондай-ақ оқыту құралы. Сөйлеу мен тілдің арасындағы қатынасты жеке адамның адамдық ойлау арасындағы қатынасқа ұқсататын белгілі көзқарас бар. Жеке адамның тілі жоқ, бірақ ол адамдардың жеке тілі ретінде ол өмір сүреді. Осылайша, тіл қоғамдық құбылыс ретінде өзінің функцияларын тек сөйлеуде ғана орындай алады. Сөйлеу тілге өмір сүруге мүмкіндік береді. Тілдің көмегімен сөйлеу процесіндегі әрбір жеке адамның санасы түсіну үшін ашық және қолжетімді болады.

Осы зерттеу үшін сөйлеу тек қана тілдің жәй манифестациясы ғана емес, жеке құрылымдық және функционалды ерекшелігі, «тілдік үстеме» деп аталатын нәрсенің бар туралы жалпыға танылған ереже маңызды.

«Тілдік үстемелі» құру және түсіну мәнмәтінде: сөйлеу мәнмәтінде, қарым-қатынас мәнмәтінде ғана мүмкін. Бұл дегеніміз, дәрісте оқытылған тіл материалы нақты немесе оқу мақсатында құрылатын тіл болмысына шығуы керек.

Бұл ретте тіл құзіреті тіл жүйесін игерумен, тіл материалының өзін игерумен сәйкестендіріледі, коммуникативтік құзіреттілік – бұл нақты реалды қарым-қатынастардың адекватты шарттарына, тілдік әрекеттеріне жеке бағдарламаларын тудыру және бөтенді түсіну үшін қажетті білім, әдеттер мен дағдылар.

Оқыту процесінің коммуникативтік бағытылығы егер зерттеу мақсаты орыс тілі болып табылатын жағдайда ғана қамтамсыз етіледі, сәйкесінше курстың құрылымы, мазмұны тілдің негізгі функциясы – сөйлеу қатынасы құралы ретінде анықталады. Бұл мектептегі оқытудың негізгі мақсатын тіл қызметінің негізгі түрлерінде (сөйлеу, жазу, оқу, дыбыстау), салаларда, нысандарда әдеттер мен дағдыларды қалыптастыру

және жетілдіркі тану керек. Бұл өз кезегінде оқу пәні курсы құруға принципіалды басқа (дәстүрлімен салыстырғанда) тәсілді талап етеді.

А.Ю.Купалованың пікірі бойынша сөйлеу практикасына оларды зерттеу беруі мүмкін тіл туралы ғылым туралы негізінен емес, оларға сөйлеу қызметінің жетекші дағдылары мен әдістерінен саналы жұмысты қамтамасыз етуі мүмкін теориялық материалды сұрыптауға қарай жылжу керек.

Мектепке ауызша және жазбаша нысанда сөйлеу қарым-қатынасын еркін жүзеге асыру дағдысы жұмысын алдын алатын және қамтамасыз ететін, қоғаммен жасалған сөйлек әрекеті ережелерін қолданатын, әртүрлі сөйлеу жағдайларында ана тілінің ресурстарын мақсатты пайдаланатын ана тілінің коммуникативті бағытталған курсы қажет.

Қазіргі мектепте екінші/үшінші тілді оқыту курсы сөздік құрауыштан айырылған деп айту дұрыс болатын шығар. Алайда, мектеп оқушыларының сөйлеу қызметінің жеке аспектілерін дайындайтын қазіргі зерттеу әдістерін мәтін лингвистикасын, сөйлеу қызметінің теориясын, коммуникативтік лингвистикасын қарқынды дамыту фондында қазіргі уақытта бағдарламалар деректері болжамданатын жұмыстардың көлемі, мазмұны, сипаты бойынша іске асыруға берілетін уақыт көлемі анық жеткіліксіз.

Коммуникативті лингвистика немесе қарым-қатынас лингвистикасына тілдің сөйлеу әрекеттерінің жүйесі және мәтін жүйесі, құрылым бірліктері жүйесінің жиынтығы ретінде тілді кеңінен түсіну: жалпы қарым-қатынас, коммуникация мәнмітінің тілді қамтитын қызметтік тәсіл басымдылығын тану; осы қызметті жүзеге асыратын құралдардың жетекші рольдерін тану тән. Зерттеу орталығында сөйлеушінің ұстанымы, оның коммуникативтік ынтасы, тіл арқылы оларды білдіру әдістері, қарым-қатынасқа қатысушылардың ұстанымынан жағдайды бағалау, сондай-ақ сөйлеушілердің қызметінде коммуникативтік үйлесімге қол жеткізу үшін сөйлеу тактикасы мен стратегиясы тұр.

Өкінішке орай, оқыту тәжірибесінде біріңғай курстарының екі аспектілерін дәстүрлі автономды үйрену және тиісінше жеке сабақтарды (тілдер мен сөйлеуді дамыту теориясы) жүргізу, сөйлеу қызметін оқышларды тілін дамыту бөлек мүмкін емес. Егер де сөйлеуді дамыту әдістемесін курсы жеткілікті дәрежеде терең болса, жазбаша сөйлеу қатынасында грамматикалық тақырыпты зерттеу проблемасы сөйлеу аспектіінде өзінің шешімін талап етеді.

Қатаң әдеби тілге дәстүрлі оқыту оқушылардың тілдік ментальдығын демек коммуникативтік мүмкіндіктерді едеуір тарылтады және кедейлендіреді. Осы проблема МАПРЯЛ Конгресінің бірінде белсенді талқыланған болатын. Егер де тілді лингводидактикалық сипаттау қажеттілігі, соңғы уақытқа дейін шет тілдеріне (орыс тілін екінші тіл

ретінде) оқыту әдісіне қатынасы бойынша қаралып келсе, Қазақстанның қазіргі тіл жағдайында, ал егер кеңірек – коммуникативті сұраныстарға бағытталған тілді (ана тілі, шет тілін) оқыту әдісін ескере отырып, орыс тілін ана тілі ретінде оқыту әдістемесі үшін өзекті. Мұны, Л.В.Щербада көре білген: «Әдебиет тілі барлық уақытта да халықтар үшін күнделікті ауызекі тілмен сәйкес келмеген және сол немесе басқа дәрежеде «шет тілі» болып табылады.

Аталған және басқа (әлеуметтік-экономикалық өмірде, кәсіби әрекеттегі өзгерістерге икемділігі мен бейімділігі, шетел тілін кәсіби мақсатта қолдануды көздейтін көпмәдениетті әлемде өмір сүру қабілеті) қағидаларын іске асыру этнолингводидактикалық көзқарасқа негізделген нақты мақсаттары мен міндеттеріне жету үшін тиісті әдістері мен арнайы құралдарын талап етеді.

Этнолингводидактикалық көзқарас көптілді білімнің өзекті мәселелерін ғылыми зерттеу негізінде алу орынды, өйткенді бұл жағдай көптілді білім практикасы үшін бірыңғай тұтыс жүйеде және бірыңғай тұжырымдамалық негізде ғылыми тұрғыдан негізделген ұсынстарды жасауға мүмкіндік береді.

Атап айтқанда, педагогикалық ғылымда көптілді білім контексінде тілдер қатынасына нақты жауап беру керек. Осылай, қазақстандық білім алудың нақты практикасында «бірінші тіл», «екінші тіл», «үшінші тіл» ұғымдары жиі кездеседі. Бұл жағдай жағымсыз терминологиялық бостандыққа әкеп соғады, өз кезегінде ол әлеуметтік және мемлекеттік құндылық ретінде тілдің бейтараптығына әкеледі, ал сонымен қатар «ана тілі», «басқа тіл», «шетел тілі» жалпы қабылданған ұғымдар бар. Сондықтан, «қазақ тілі ана тілі ретінде», «қазақ тілі басқа тіл ретінде», «орыс тілі ана тілі ретінде», «орыс тілі бөтен тіл ретінде» ұғымдарды қолдану керек. Сонда «ана тілі» және «мектепте оқыту тілі» ұғымдардың араласуы болмайды, өйткені көпұлтты Қазақстан мектептерінде оқыту тілі ана тілімен сәйкес келмейтін көптеген этнос балалары оқиды.

Сондықтан терминдер мен ұғымдардың екі түсінуіне жол бермейтін үштілді білім бірыңғай тезаурусын жасау маңызды болып табылады. Бұл мәселе бағдарламалық құжаттарды қабылдауда өте маңызды.

Сонымен қатар, тілдерді осы аспектіде зерделеу қазақ/орыс тілдерін бөтен тіл ретінде оқыту дидактикасын» жасауды талап етеді. Көптілді білім аясында «Көптілді білім жағдайында пәндер мен дисциплиналады ағылшын тілінде оқыту дидактикасын» жасау қажеттілігі өзектендіріледі.

Қазақстанның педагогикалық ғылымы үштілді білім ұлттық контентті есепке алу арқылы тілдерді ертеден оқыту және қоса оқытудың ғылыми негіздерін жасауы тиіс. Оған байланысты балалардың жас, психологиялық, физиологиялық ерекшеліктерін қатал есепке алатын тілдірді ертеден оқыту әдістемесін жасау қажет.

Шетел тілдерін ертеден оқыту үшін бірыңғай әдіснамалық платформасының жоқтығы мектепке дейінгі және мектеп білім ұйымдарымен ағылшын тілін оқытудың ұлттық жағдайларына сәйкес келмейтін, білімалушылар әрекеті жоспарланған нәтижелері туралы нақты көзқарасының жоқ және шетел тілдерін ертеден оқыту бойынша білім беру қызметтерінің жүйеленбеген нарығын дамытусыз шетел оқыту бағдарламалары мен оқу материалдарын еркін таңдауға әкелді. Бұл жағдай үштілді білім алу аясында ертеден оқытуды толық қамтамасыз етуге қабілетті кадрлар құрамы тапшылығымен күрделенеді, бұл ағылшын тілін мектепке дейінгі және бастауыш мектепте оқыту сапасына жағымсыз әсер етеді. Сондықтан, оқу үдерісіне жеке, жекешелендірілген тәсілдерді енгізу емес, жаңа әдіснамалық шешім, шетел тілдерін ертеден оқытудың ғылыми негізделген технологиясын жасауға және оны әдістемелік тұрғыдан қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Осқан байланысты үзіліссіз үштілді білім алу аясында тілдерді ертеден оқыту жүйесін жасау және оның қызмет көрсетуін ғылыми негіздеуді, сонымен қатар, қазақстандық үш тілді білім алу жағдайында шетел тілдерін ертеден оқыту технологиясын жасауды қажет етеді.

Сонымен қатар, ағылшын тілін ертеден оқыту бағдарламасын іске асырудың теориялық негізделуі және әдістемелік қамтамасыз етуі шетел тәжірибесін зерделеу және жалпылауды есепке алу арқылы шетел тілдерін ертеден оқытудың фрагментарлы түрде қалыптасқан бірыңғай жүйеге келтіруді қамтамасыз етеді, бұл жағдай, екі бағытта: құрылымдық және мазмұндық бағытта іске асырылатын, көптілді тұлғаны қалыптастырудың жоғары сапасы мен тиімділігін көздейтін үзіліссіз шетел тілінде білім алуды және білім алу бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз етеді.

Қазіргі уақытта қазақстанда жүргізілетін ғылыми зерттеулерді талдау үш тілді білім алу қазақстандық контентін есепке алу арқылы шетел тілдерін ертеден оқытудың ғылыми әдістемелік қамтамасыз ету мәселелерін зерделеуді көрсетеді.

2011-2020 жылдарға арналған тілдерді дамыту және қолдану мемлекеттік бағдарламасы стратегиялық міндет ретінде мемлекетті тілді оқытуды ынталандыруды қарастырады. Мотивацияның аталған мәселесі мақсатқа бағытталған ғылыми жасалу мен негізделуді талап етеді.

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы тіл білімі институтымен «Білім беру саласындағы тілдердің үштұғырлығы ғылыми негіздері мен тұжырымдамасының жобасы» атты ғылыми-зерттеу жобасы (жетекшісі А.М. Фазылжанова) орындалды. Нәтижесі мемлекеттік және орыс тіліндегі «Білім беру саласындағы тілдердің үштұғырлығы тұжырымдамасы» жобасы болып табылады. Нәтижелердің **жаңалығы** қазіргі Қазақстан жағдайында мемлекеттік тіл(қазақ), ұлтаралық (орыс) тілінің әлеуметтік

рөлінің өзекті мәселелерінің лингвистикалық әзірлемесіне арналуымен анықталады. Тілдердің үштұғырлығы мәдени жобасын кешенді ғылыми-лингвистикалық негіздеу және тұжырымдама жобасын әзірлеу ұсынылады.

«ҚР білім беру саласындағы үштілділік», «Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту саласындағы үштілділік», «Орта білім беру саласындағы үштілділік», «ҚР жоғары білім беру және басқа мемлекеттік органдар саласындағы үштілділік» зерттеулер нәтижелерін Мәдениет және спорт министрлігінде, Ақпарат және байланыс министрлігінде, Білім және ғылым министрлігінде еліміздегі мемлекеттік тілдік саясатты жүзеге асыру үшін тілдік құрылым және елді дамыту бойынша ұзақ мерзімді жобалар әзірлеуде, елдегі ұлттық тілдік саясатты қалыптасқан жағдайды бағалау мақсатында қолдану ұсынылады.

Білім мазмұнын, тілдік білім алудың жаңа парадигмасын жаңартуға байланысты жаңа формациядағы педагогтарды даярлау мәселесі маңызды мәселе болып табылады да, көптілді білім жағдайында жұмыс жасай алатын педагогтың тұжырымдамалық жобасын қалыптастыруды көздейді. Қазіргі педагог инновациялық-педагогикалық әрекеті үшін, өз біліктілігін үнемі жетілдіру және арттыру үшін тұлғалық және кәсіби құзыреттері кең спектріне ие болу керек.

Көптілді білім саласында ғылыми зерттеулердің өзекті бағыты болып инженерлік мамандықтарда білімалатындардың тілдік дайындығы мәселесі болып табылады, бұл мәселе жаңа формациядағы инженерлерді даярлаудағы ұлттық экономиканы дамыту үшін маңыздылығы анықталатын Қазақстанның тездетілген инновациялық-индустриалды дамыту, «Тілдердің үштұғырлығы» мәдени жобасын іске асыру, «100 нақты қадам» ұлт жоспары мәселелерін шешу қажеттілігін көздейді. Әлем практикасындағы үздік тәжірибе бүгінгі таңда евроинженерді инженерлік білім еуропалық стандарттарына сәйкес қарастырады. Қазақстан үшін осы стандарттар анықтаған деңгейге шығу үзіліссіз және мақсатты түрде шетел тілдерін, бірінші кезекте, ағылшын тілін игеру арқылы мүмкін, ағылшын тілін білу инженерлік кадрлардың қажетті құзыреттерін еңбек халықаралық нарығы талаптарына сәйкес қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Отандық ғалмдардың ғылыми зерттеулерін талдау көрсеткендей қазіргі уақытта іске асырылатын жобалар аясында:

– инженерлік кадрларды үзіліссіз тілдік даярлау құрылымы теория жағынан үштілді білімге ауысу арқылы негізделген, бұл мәселе зерттеудің келесі кезеңінде оның жаңа мазмұнын жобалауға мүмкіндік береді;

– интеграцияланған масатты, міндеттерді, қағидаларды, мазмұнын және деңгейлер бойынша жекешелендірілген инженерлік кадрларды үзіліссіз тілдік даярлау нәтижелерді көрсететін, инженерлік кадрларды «колледж – жоо жүйесінде үзіліссіз тілдік даярлау мәселелерін әрі қарай

зерттеу үшін бастапқы позициясын анықтауға мүмкіндік беретін инженерлік кадрларды үзіліссіз тілдік даярлаудың теориялық жобасы жасалды;

– Қазақстан Республикасында аталған дайындықтың құрылымы мен мазмұнын тұжырымдамалық негіздеуге, сонымен қатар халықаралық стандарттарға сәйкес инженерлік білім алуды диверсификациялау механизмін қамтамасыз етуге бағытталған инженерлік кадрларды үзіліссіз тілдік даярлау тұжырымдамасы жасалды.

Осылай, қазақстандық ғалымдардың ғылыми зерттеулер аясында үштілді білімнің қолданбалы, сонымен қатар теориялық-әдіснамалық аспектілері жасалуда.

29 ұлттық және мемлекеттік жоғары оқу орындар және 3 ғылыми ұйым қатысқан мониторинг қорытындысы барлығы 22 ғылыми жоба орындалғанын, олардың қорытындысы бойынша ЖОО, колледждер және мектептердің оқу процесі үшін:

- 3 монография;
- 17 оқулық, оның ішінде электрондық;
- 46 оқу құралы;
- 10 ғылыми-әдістемелік құрал;
- 42 әдістемелік ұсыныс (оның ішінде әдістемелік басшылық, әдістемелік нұсқаулар);
- 14 пән бойынша оқу-әдістемелік кешендер;
- 14 сөздік, оның ішінде 9 терминологиялық, 1 тақырыптық, 3 анықтамалық-сөздік;
- 12 нормативтік сипаттағы құжат, оның ішінде 8 типтік оқу бағдарламалары, 2 модульдік оқу бағдарламалары, 1 жоба білім саласында үштұғырлы тіл Тұжырымдамасы және 1 жоба ҚР оқу телевизиясы контентін құру Тұжырымдамасы дайындалғанын көрсетеді.

Атап айтқанда, ғылыми зерттеу материалдары бойынша жарияланымдар алынған нәтижелердің мазмұны ғана емес осы нәтижелерді енгізу көлемі туралы да түсінік береді. Осы негізде келесідей тұжырымдар жасауға болады:

1) монография өкілдері өздерінің ғылыми қызығушылық алаңында үштілді білім беру мәселесін ұстайтын, барлық ғылыми-педагогикалық қоғамдастықтың игілігі болып табылады;

2) толық көлемде бұл Тұжырымдама немесе оның жобалары бағдарламалық құжатқа жатады, бірақ мұнда оның қолданылу және енгізілу аясы айтарлықтай кеңейеді;

3) үлгілік оқу бағдарламалары, оқулықтар, оқу-әдістемелік құралдар, оқу-әдістемелік кешендер негізінен, өзінің қолданылу саласын: белгілі білім беру деңгейінде, немесе нақты жоо, колледж, мектептер деңгейінде,

жоғары немесе техникалық кәсіптік білім берудің бір мамандық деңгейінде біраз шектейді.

Көбінесе, әртүрлі тарату деректері бола тұрып, ғылыми зерттеу нәтижелерінің жарияланымдары өз қолданушылары үшін қолжетімділікке шек қойылған жағдайда қалады. Осы айтылғандардан талданған ғылыми жобалар нәтижелерін білім беру тәжірибесіне енгізудің түрлі деңгейі бар екенін көруге болады.

Негізінен, жүргізілген мониторинг мәлімдейді:

1. тек орта білім беру ұйымдарының ғана емес, техникалық және кәсіптік, сондай-ақ жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің оқу процесі үшін сүйеніш ретінде сап түзейтін үштілді білім беру идеясын тәжірибеде біршама табысты жүзеге асыру үшін теориялық-әдіснамалық база жеткілікті;

2. зерттеудің қолданбалы нәтижелері нүктелі енгізіледі, өздерінің нақты адресаттары бар.

2 Қазақстандағы үштілді білім саласында ғылыми зерттеулердің мақсаты мен міндеттері

Үштілді білім, көпқырлығы мен көпаспектілігіне байланысты түрлі ғылыми мектептер ғалымдарының назары көрініс табатындығын қажет етеді.

Үштілділіктің маңызды даму факторы ретінде этнолингвистика саласындағы зерттеулер болып табылады. Бұл ғылымның пәндік саласында тілдердің әсер етуі, қолдануы мен даму мәселелерінің рационалды тіркесу мәселелері бойынша білім беру практикасы үшін ғылыми тұрғыдан негізделген ұсыныстар мен нұсқамалары жасалуы тиіс.

Сонымен қатар, лингводидактика саласында мақсатқа бағытталған зерттеулер қажет. Тілдерді оқытуға байланысты мәселелерді ғылыми-зерттеу арсеналы толық жиынтығымен қоса зерделеу қажет, сонымен қатар теориялық көзқарастар мен ғылыми гипотезаларды эксперименталды түрде тексеру қажет.

Үштілді білімнің теориясы мен практикасы ғылыми-педагогикалық цикл логикасында жасалуы қажет: үштілді білім алуды ұйымдастырудың педагогикалық жағдайларын қалыптастыратын жалпы педагогикалық заңдары мен заңнамаларын, теориялық көзқарастары мен қағидаларын анықтау. Бұл мақсаты мен міндеттерін қалыптастыруға, мазмұнын таңдауды негіздеуге, сонымен қатар үштілді білімнің әдістері, нысандары, құралдарын анықтауға мүмкіндік береді.

Ғылыми-зерттеу жұмысы, Қазақстан Республикасындағы тілдік білім практикасы ана және мемлекеттік (қазақ) тілдерінің, ана және орыс тілдерінің, ана және шетел тілдерінің, мемлекеттік (қазақ) және орыс тілдерінің, мемлекеттік (қазақ) және шетел тілдерінің, орыс және шетел тілдерінің балансын орнатуға бағдарлану қажет кезде, көптілді тұлға категориясын зерделеуді көздейді.

Осы салада практикалық іске асырудың негізгі механизмі ретінде «білімді екі рет қабылдау» қағидасы болып табылады: нақты тілдік пәндерді зерделеу арқылы тілдік білім алу (қазақ, орыс, ағылшын) және жеке пәндерді оқыту, мысалы, ағылшын тілінде, ғылыми жаратылыстану пәндерін (физика, информатика, химия, биология), әлеуметтік гуманитарлық пәндерді – қазақ немесе орыс тілдерінде.

Үштілді білім педагогикалық инноватика ретінде жаңалықтарды еңгізу үдерістеріне объективті түрде тән қателер мен қате есептеулер тәуекелін максималды түрде төмендетуге мүмкіндік беретін өзгертілген жаңа жағдайда білім субъектілерінің толыққанды әрекетін қамтамасыз ететін арнайы жүйені жасауды қажет етеді.

Жалпы, үштілді білім саласында ғылыми зерттеулерді жүргізу еңгізілетін білім инноватикасының теориялық-әдістемелік негіздеріне

бағытталуы қажет. Сондықтан, тілдік жағдаятты талдау, тілдерді ертеден оқыту мәселелерін зерделеу, үштілді білім аясында функционалды сауаттылықты дамыту, тілдік пәндер бойынша оқу бағдарламалары мен оқулықтардың коммуникативтік бағытталуы, үштілді білім дидактикасының, көптілді оқыту және көптілді тұлғаны қалыптастыру позитивті отандық және шетел тәжірибесін зерделеу және жалпылау мақсатымен педагогикалық әлеуметтік-лингвистикалық, лингводидактикалық зерттеулерді жүргізуді қамтамасыз ету қажет.

Теориялық-әдістемелік ережелердің жүйелі жиынтығы ретінде үштілді білім аясында ғылыми зерттеулер жүргізу мақсаты үштілді білім жүйесін жетілдіруге бағытталған ғылыми негізделген ұсыныстарды жасау болып табылады.

Үштілді білім аясында ғылыми зерттеулер жүргізу **міндеттері:**

- үштілді білімді іске асырудың қазіргі жағдайлары мен мүмкіндіктерін талдау;

- дидактикалық жаңалықтарды еңгізуді объективті түрде бағалау, олардың қажеттілігін, шынайылығы мен сенімділігін негіздеу;

- мәдениетаралық, кәсіби-бағдарланған құзыреттерге ие, мәдениеттер диалогы аясында өзіңөзі көрсетуге қабілетті көптілді тұлғаны қалыптастыруға бағытталған үштілді білім теориясы мен практикасын байыту.

3 Үштілді білім алу саласындағы ғылыми зерттеулердің негізгі бағыттары

Үштілді білім алу саласындағы ғылыми зерттеулердің бағыттарын біз Қазақстан Республикасында көптілді білімді дамыту тұжырымдамасын анықтайтын көптілді білімді дамытудың басты бағыттарына сәйкес ұсындық:

1. Үштілді білім жүйесін нормативтік-құқықтық қамтамасыз етілуі;
2. Үштілді білімді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етілуі;
3. Үштілді білімді оқу-ұйымдастыру қамтамасыз етілуі;
4. Үштілді білімнің лингводидактикалық аспектілері.
5. Үштілді білім жүйесін бағдарламалық қамтамасыз етілуі;

3.1 Үштілді білім жүйесін нормативтік-құқықтық қамтамасыз етілуі

Үштілді білім жүйесін нормативтік-құқықтық қамтамасыз етілуі мақсаты үштілді білімді іске асыру жағдайында білім мекемелері әрекетін реттеу болып табылады.

Үштілді білімнің құқықтық даму негізін Қазақстан Республикасындағы тілдік саясат саласындағы заңнамалық құжаттар құрайды. Сонымен қатар, қолданыстағы құжаттар үштілді білімнің нақты және әлеуетті мүмкіндіктерін толық көрсетпейді. Үштілді білім жүйесін нормативтік-құқықтық қамтамасыз етілуі, алдымен, жалпы тілдік білім мазмұнын қайта қарастыруды жоспарлайды, ол үшін Қазақстан Республикасы білім жүйесіндегі үштілдікті есепке алу арқылы тілдерді зерделеуді реттейтін құжаттар пакетін жасауды қажет.

Үштілді білім жүйесін нормативтік-құқықтық базасын интенсифті түрде байыту:

– қазақ тілін мемлекеттік тіл ретіндегі рөлін күшейтуге, орыс тілінің әлеуметтік-лингвистикалық белсенділігін сақтауға, әлем кеңістігіне интеграциялау құралы ретінде ағылшын тілін дамытуға бағытталған білім және тілдік саясат саласындағы заңнамалық үдерістерін жетілдіру;

– үштілді білімді ұйымдастыру бірыңғай нормалары мен регулятивтерін, әр оқу мекемесіне қажет көлемде тұжырымдамалар, бағдарламалар, жоспарларды қамтитын құжаттар кешені ретінде қарастырылатын білімнің отандық жүйесі әр сатысының ерекшелігін есепке алу арқылы қалыптастыру;

– қазақ, орыс, ағылшын тілдерін игеру деңгейлеріне бірыңғай талаптарын, білім жүйесі барлық тізбектері арасындағы мазмұндық сабақтастығын (тігінен) және субъектілер қатынастарының процессуалды үзіліссіздігі мен синкреттілігін (көлденен) қамтамасыз ететін жаңа

мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандарттарын жасау және қабылдау есебінен іске асырылады.

Нақты педагогикалық шындықта үштілді білімді дамыту перспективалары, біріншіден, мемлекеттік тілдік саясатымен анықталады да:

- қазақ тілінің мемлекеттік тіл ретінде арнайы кәсіби, әлеуметтік-саяси, мәдени ақпаратты алу саласында белсенділігін күшейту арқылы бәсекелестікке қабілеттілігін арттыру;

- орыс тілінің ТМД елдерінде халықаралық қатынастардың ресми тілі ретінде мәртебесін бекіту (обір ғана делдал тілін қолданудың объективті қажеттілігі, ал тарихи факторларға байланысты бұл қызметті орыс тілі атқарады);

- ағылшын тілінің қазақ орыс қостілділік деңгейіне жеткізу (үштілділік – бұл элитаға ғана арналған шындық емес) бағытталады.

Осы көзқарастың негізі ретінде көптілді білімнің жетекші идеясы болып табылады. Бұл негіздеме этнолингводидактикалық көзқараспен қамтамасыз етіледі де, білім жүйесінде зерделеу және аталған көзқараста біріктіріліп көрсетілген қағидалар, әдістер, құралдар негізінде жоспарлы және біртіндеп қолдану тұрғысынан жоғарыда аталған тілдер мүмкіндіктерін «теңдестіреді». Олардың кейбірі:

- «білімді екі рет қабылдау» өзектендіру қағидасы;

- этномәдени білім кеңістігінде тілдердің функционалды белсенділік қағидасы;

- білім мазмұнында мемлекеттік және ресми тілдерінің баланстандыру қағидасы;

- сонымен қатар, этномәдени білім кеңістігінде өзара ықпалдастық жасайтындардың қажеттіліктері мен қызығушылықтарына сәйкес түрлі тілдерді қолдануды мотивациялау және ынталандыру әдістері; мемлекеттік және ресми тілдерін нақты аумақтың әлеуметтіклингвистикалық жағдайына сәйкес зерделеу бойынша білім үдерісін ұйымдастыру әдістері.

Аталған қағидалары, әдістері мен құралдары жиынтығын іске асыру орыс тілін бөтен тіл ретінде және үш негізгі еуропалық тілді (неміс, француз, ағылшын) шетел тілдері ретінде оқыту мәселесі жақсы анықталған тілдік білім саласындағы отандық және шетел тәжірибесіне бейімделу механизмдерін қалыптастыру және оны шығармашылық тұрғыдан қайта қарастыру үшін мүмкіндік береді. Деңгейлік жобаларды жасау, мәдениетаралық-коммуникативтік, кәсіби-бағдарланған тілдік құзыреттерді, тілдерді игеру халықаралық стандарттық талаптарын анықтау және т.б. Бүгінгі таңда ғылыми-педагогикалық қоғамдастықтың кең дәрісханасы жетістігі болып табылады. Ғалым педагогтары мен практик педагогтарының әлеуметтік ұтқырлығы мен инновациялық

әрекетіне деген бейімділігіне қатысты бұл тәжірибе олардың белсенді тану және сынды пайдалану барысында.

Оқыту құралы және пәні ретінде теориялық және қолданбалы аспектілерінің жасалуын талап ететін қазақ тіліне ерекше назар аудару қажет. Орыс тілін кеңінен қолдану негізінде ағылшын тілінің белсенді еңгізілуі салдарынан аталған фактіні дұрыс түсіну, бүгінгі таңда үштілді білімді теориялық-әдістемелік қамтамасыз ету аясында қарастырылуды қажет ететін қазақ тілі лингводидактикалық негіздерін арнайы зерттеудің белсенділігін арттыру үшін әдістер, құралдарды іздеу және таңдауды өзектендірді.

Үштілділік идеясы Қазақстан Республикасының 2011-2020 жж. арналған мемлекетті тілді оқыту әдіснамасын жетілдіру және стандарттау қажеттілігін өзектендіретін тілдерді қолдану және дамытудың мемлекеттік бағдарламасында көрініс тапты. Аталған бағдарламадағы ұсынылған деңгейлерді бөлуде, бастауыш сынып оқушылары мемлекеттік тілді А1 деңгейде, орта буын оқушылары — А2 деңгейде, жоғары сынып оқушылары, техникалық және кәсіби білім мекемелері — В1 деңгейде, жоғары оқу орындары студенттері — В2 деңгейде, магистранттар — С1 игеруі қажет екендігі көрсетілген.

Үштілді білім аспектісінде бүгін Қазақстанда:

– мемлекеттік тілді «балабақша — мектеп — колледж — жоғары оқу орны» жүйесінде үзіліссіз деңгейлеп оқыту стандарты жасалды (Ы.Алтынсарин ат.ҰБА, 2014), онда қазақ тілін бөтен тіл ретінде тілдерді игерудің жалпы еуропалық оқыту шегіне (cefr) сәйкес оқыту деңгейлері (тыңдау, сөйлеу, оқу және жазу) анықталған, қазақ тілін оқыту мазмұны мен сөйлеу әрекетінің төрт түрі бойынша игеру деңгейлері қойылатын талаптары көрініс табады.

– жалпы, стандартта ұсынылған деңгейлері Қазақстан Республикасында тілдерді қолдану және дамыту мемлекеттік бағдарламасы ережелеріне сәйкес келеді; шетел тілде білім алудың бірыңғай ұлттық жүйесін жасауға бағытталған шетел білім деңгейлік жобасы іске асырылуда (Абылай хан атындағы ҚазХКЖӨТУ, 2006). Аталған жоба, бастауыш және орта мектеп, мамандандырылған мектептер, тжэб ұйымдарына, тілдік және тілдік емес жоо, сонымен қатар магистратура үшін шетел тілінде білім алу деңгейлері мен мазмұны анықталған Қазақстан Республикасы шетел тілінде білім алуды дамыту тұжырымдамасында ұсынлған.

Сонымен қатар, орыс тілін оқыту ұқсас стандарты әлі күнге дейін жасалмаған. Сондықтан білім жүйесінің барлық деңгейлеріне тілдерді игеру деңгейлері бойынша түпкі нәтижелеріне біліктілік талаптарын унификациялау объективті түрде күрделі.

Басқаша айтқанда, үштілді білім үш тілді параллельді түрде игеруді көздейді, бірақ, барлық үш тілді стандартты оқытудың болмауы үштілді білімнің бірыңғай әдіснамалық платформасын, бірыңғай нормативтік-басқару және мазмұндық базасын, бірыңғай бақылау-бағалау механизмін қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді. Осыған байланысты орыс тілін бөтен тіл ретінде оқыту-деңгейлік жобасын және осы үш жоба негізінде Қазақстан Республикасында тілдірді деңгейлеп оқытудың бірыңғай стандартын жасау қажет.

Осындай стандарт идеясы 2008 жылдың өзінде Абылайхан атындағы халықаралық қатынастар және әлем тілдер университетімен Қазақстан Республикасындағы «Тілдердің үштұғырлығы» ұлттық жобасын жүзеге асыруды қамтамасыз ету бойынша ұсынылған Тұжырымдамамен (2008 жылы Абылайхан атындағы халықаралық қатынастар және әлем тілдер университеті жанындағы «Шет тілдері» мамандық топтары бойынша РОӘК секция мәжілісінде бекітілді) салынған еді. Осы стандартты әзірлеу үздіксіз бірізді және өзара байланысты тілдік білім беру жүйесі ретінде Қазақстан Республикасында тілдік білім берудің жалпыконцептуалдық базисін құруға бағытталуы тиіс. Авторлардың пікірі бойынша осындай стандарт құру келесілерге мүмкіндік береді:

- біріңғай сәйкестендірілген білімдік лингво және әлеуметтік мәдени кеңістік және үш тіл мен білім беру деңгейлері бойынша үйлестірілген тілдік білім берудің орталықтандырылған басқару жүйесін құру;

- осы стандартта а) олардың пәндік мазмұнын терең оқығандық деңгейінің максималды санын ұсыну; б) қазақ тілінің барлық базалық әлеуметтік-функционалдық және кәсіби-салалық регистрлерін (мемлекеттік басқару, іс-жүргізу, заңнама, сот ісін жүргізу, іскерлік, ресми, халықаралық, ғылыми, қоғамдық, кәсіби-салалық салаларда және т.б. қызметтерде) қамту; в) тілдердің үштұғырлығының қажетті және объективті негізделген функционалдық қатысын қамтамасыз ету; г) мемлекеттік тілдің дамуын басым қамтамасыз етумен тілдік саясатты мемлекеттік реттеу мәселелерін жоспарлы шешуді қамтамасыз ету; д) қазақ тілін оқыту әдісі мен технологиясын интерактивтік-коммуникативтік рөлске мақсатты бағыттау және жедел ауыстыру; е) тілдік және тілдік коммуникативтік негізді – негізгі әлеуметтік-коммуникативтік және функционалдық сала бойынша тезаурустарды саралау және ұйымдастыруды қамтамасыз ету; ж) оқытудың әр әлеуметтік-коммуникативті саласында жоғарыда көрсетілген саралау негізінде нормативтік база құру көрсетілуі тиіс тілдің мемлекеттік және әлеуметтік маңыздылығына және қажеттілігіне байланысты мемлекеттік тілдің басым рөлін қамтамасыз ету.

Әрине, тілдерді оқытуды стандарттау, тілдерді оқытудың процессуалды-технологиялық аспектілерін, оның ішінде оқу жетістіктерін

бағалау үдерістерін, сонымен қатар тілдік білім мазмұны сабақтастығын қарастыратын тілдік мектеп пәндері мен жоо пәндері бойынша жаңа типтік оқу бағдарламаларын жасауды көздейді.

Басқаша айтқанда, типтік бағдаламаларда әр деңгейі бойынша білім мазмұнынан басқа тілді сөйлеу әрекетінің төрт түрі бойынша практикалық игеруге қойылатын талаптар және тілді игеру деңгейін бағалау формалары мен критерийлері нақты анықталған.

Үштілді білім саласында *ғылыми зерттеулер мақсаты* аталған бағыт аясында:

– қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде рөлін күшейтуге, ағылшын тілін әлем кеңістігіне интеграциялау құралы ретінде дамытуға бағытталған білім және тіл саясаты саласындағы заңнамалық үдерістерін жетілдіруге;

– әр оқу мекемесіне қажет көлемде тұжырымдамалар, бағдарламалар, ережелер, жоспарларды қамтитын құжаттар кешеңі болып табылатын отандық білім жүйесінің әр сатысы ерекшелігін есепке алу арқылы үштілді білімді ұйымдастырудың бірыңғай нормалары мен реттеуіштерін қалыптастыру;

– қазақ, орыс, ағылшын тілдерін игеру деңгейлеріне бірыңғай талаптарын, білім жүйесі барлық тізбектері арасындағы мазмұндық сабақтастығын (тігінен) және субъектілер қатынастарының процессуалды үзіліссіздігі мен синкреттілігін (көлдеңен) қамтамасыз ететін жаңа мемлекеттік жалпыға міндетті білім стандарттарын жасау;

– тілдерді деңгейлерге бөліп оқыту мазмұнын жасау – бастауыш мектеп, негізгі орта мектеп, бейіндік мектеп; сонымен қатар тілдерді игеру деңгейлеріне және оқыту нәтижелерін бағалау жүйесіне қойылатын талаптарды анықтауға;

– қазақ, орыс, ағылшын тілдері бойынша оқу бағдарламаларын үштілді оқыту контексін есепке алу арқылы жасауға бағытталу керек.

– ҚР білім берудің барлық деңгейінде үш мақсатты тілді меңгеру жүйесін сәйкестендіруге бағытталған Бірыңғай тілдік стандарт әзірлеу

3.2 Үш тілді білім беруді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету

Үш тілді білім беруді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету бірінші кезекте оқыту қызметімен байланысты, сондықтан оны дамытудың негізгі бағыттары болып табылады:

– тілдерге оқытудың, оларды үйрену және қоса зерттеудің әлеуметтік, мәдениеттік, тарихи, психологиялық, лингвистикалық, дидактикалық және басқа аспектілерін қамти отырып кешенді кәсіби қызметін жүзеге асыруға қабілеті үш тілде білім беруді іске асыру үшін педагогикалық кадрларды даярлау және біліктілігін арттыру жүйесін жетілдіру. (*үш тілде білім беруді кадрлық қамтамасыз етуі*);

○ тілдерді (қазақ, орыс, ағылшын) оқыту мәселесін, сондай-ақ жеке пәндерді ағылшын тілінде оқытылуын кешенді қамтитын үш тілде білім берудің оқу-әдістемелік кешенін әзірлеу және жетілдіру (*үш тілде білім беруді оқу-әдістемелік қамтамасыз етуі*);

Сондай-ақ көптілді білім берудің оқу-әдістемелік ілеспе жасауды инновациялық-педагогикалық қызмет ретінде түсіндіруге болады, себебі мамандарды даярлау үрдісін жаңартусыз, сондай-ақ оның дидактикалық базасынсыз, мақсатты бағытталған жаңа енгізілімдерсіз білім берудің бұл саласы толыққанды және нәтижелі жұмыс істей алмайды және дамымайды.

Білім беру процесінде педагог әруақытта да жетекші фигура болып табылады. Сондықтан білім беру жүйесінде инновациялық процесстерді ұйымдастыру үшін оның біліктілігі, оның кәсіби дайындығы, тұрақты және қарқынды дамушы педагогикалық болмыста өзінің қызметін жүзеге асыруға оның дайындығының айтарлықтай маңызы бар.

Осыған байланысты бірінші кезекте үш тілді білім беру жағдайында оқытуға қабілетті жаңа формация педагогының үлгісін жасау қажет, бұл педагогтың кәсіби образы саласында ғылыми тұжырымдамаларын зерттеуді, оның кәсібиграммасын, оның тұлғасының құрылымдық-функционалдық үлгілерін жасауды талап етеді және жиынтық түрде оның кәсіби қызметінің құраушы компоненттерін ұсынуға мүмкіндік береді.

Үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды даярлаудың теориялық-әдіснамалық аспектілерін зерттеу ғылыми зерттеулердің өзектігі болып табылады. Зерттеулер:

– үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды даярлаудың теориялық-әдіснамалық базасын анықтауға;

– үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды даярлау үшін этнолингводидактикалық тәсілдің маңыздылығын негіздеуге;

– үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды даярлау үлгісін жасауға;

– үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды даярлаудың лингводидактикалық қамтамасыз етілуін қалыптастыруға бағытталуы керек. Осының негізінде жасалады:

– үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды лингводидактикалық даярлаудың әдістемесі;

– үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды лингводидактикалық даярлау нәтижелерінің мониторинг жүйесі;

– үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды лингводидактикалық даярлау бойынша әдістемелік ұсынымдар.

Қазіргі әлеуметтік мәдени жағдай ерекшеліктерін ғаламдық деңгейде түсінумен түсіндірілетін болашақ мұғалімнің лингвистикалық даярлығы мәселесі арнайы зерделеуді қажет етеді. Бүгінгі күні қоғамдық танымда және қызметте адамдық фактор қазіргі мәселелерді шешуді анықтаушы

ретінде негіздемеге ие, адамның өзіндік құндылық идеясы, оның тұлғалық адамгершілігін құрметтеу қажеттілігі, рухани тәжірибесі, бірегейлікке құқығы, танымы мен өмірлік қызметтегі таңдауы сипатталады.

Педагогикалық қызмет – бұл адами шығармашылық қызмет және мұнда «адамдық өлшем» ол фундаменталдық мәнге ие. Лингвистикалық даярлық мәселесі сөзсіз пәндік-бағытталған нәтиже шеңберінен шығып, өзінде тұлға дамуының кең контексті, полилингвалды білім беру орта жағдайында басқа тұлғаны дамыту мақсатында жұмыс істеуге қабілеттілігі мен дайындығын анықтайтын болашақ мұғалімді даярлаудың біртұтас, кәсіби-тұлғалық жүйесін қалыптастырумен сипатталады. Осындай мұғалімді қалыптастыру оқыту процесінде лингвистикалық компонентті күшейтуді талап етеді.

Бұл болашақ мұғалімге кәсіби қызмет субъектілерінің ұлттық менталитетті ескеруін, осы территорияда өмір сүретін халықтардың салттары мен дәстүрлерін білуді және т.б. талап ететін полилингвалды білім беру ортасы жағдайында өтетін кәсіби – педагогикалық қызмет ерекше жауапкершілік жүктейді. Осыдан болашақ мұғалімнің кәсіби мәдениетін қалыптастырудың табанды қажеттілігі пайда болады.

Осы бағытта зерттеу жүргізудің бастапқы ұстанымы, зерттеу процесінің тиімділігін анықтайтын, зерттеу проблематикасы арсеналын кеңейтетін және бір мезгілде нақтылайтын, кәсіптік білім берудің теориясы мен практикасының қажеттілігін көрсететін өзекті мәселелерді шешуді енгізетін оның ғылыми-теориялық негізін әзірлеу болуы қажет. Проблемаларды пайымдау зерттеу процесі мен оның нәтижесі – педагогикалық білім жүйесіне байланысты болатын педагогикалық құбылысты тану логикасын анықтайтын зерттеудің негізгі теориялық ұстанымын әзірлеуді талап етеді.

Үштілді білім беру жағдайында тілдік емес пәндердің болашақ мұғалімдерінің кәсіптік қызметіне қатысты арнайы білім, білік және дағдылары базалық пәндермен байланысты арнайы пәндік салалармен анықталады. Оқыту пәні туралы айтқанда, біздің жағдайда олар ең алдымен математикалық және жаратылыстану ғылыми циклдардың тілдік емес пәндері болып табылады. Үштілді білім берудің ерекшелігі ол міндетті түрде тек академиялық қана емес арнайы мақсаттар үшін де шет тілін еркін меңгеруді талап етеді. Сонымен қатар, осы жиынтықта болашақ мұғалімдердің кәсіби даярлығының базалық мазмұны ретінде психологиялық-педагогикалық пәндер саласындағы білімі міндетті түрде өз орнын табуы тиіс. Кәсіби қызмет саласындағы пәндік білімнің күрделі кескіні мектепте тілдік емес пәндерді шет тілінде оқытумен байланысты міндетті түрде этнолингводидактика саласындағы білімді талап етеді.

Бұл ғылыми зерттеулер:

– заманауи педагогикалық ғылым мен білім беру тәжірибесін байытуға ықпал етеді, себебі олар көптілді білім берудің әдіснамалық негізі ретінде этнолингвадидактикалық көзқарастың әдістері ментәсілдерін, қағидаларын дамытуға ықпал ететін болады;

– жоғары оқу орындарында педагогикалық кадрларды даярлау жүйесін дамытуға, себебі олар үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды даярлаудың лингводидактикалық қамтамасыз ету есебінен кәсіби білім берудің теориясы мен әдістемесін жетілдіру үшін нақты алғы-шарттар жасайды;

Педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыруды жоспарлы ұйымдастыру мақсатында үш тілді білім беруді іске асыру үшін білім беру ұйымдарының барлық деңгейлерінде педагогикалық кадрлармен қамтамасыз етілуіне мониторинг жүргізу қажет. Бұл тапсырманы шешу сондай-ақ дидактикалық жаңа енгізілімдерді игеру бойынша талаптарды есепке алумен педагогикалық кадрлардың біліктілігін арттыру курстарының жаңа бағдарламаларын жасаумен және жұмыс істеп жатқан курстарды жаңғыртумен байланысты.

Үш тілді білім берудің мақсаттарын іске асырудың табыстылығы үшін білім беру процесінің дидактикалық құрауышын күшейту қажет.

Бастауыш мектептен бастап барлық оқу пәндерінің оқу-әдістемелік кешендерін жетілдіру, қазақстандық қоғамдастық үшін қалыпты қазақ-орыс және орыс-қазақ билингвизмды дамыту үшін жағдайлар жасау мәселесі өзінің жүйелі шешімін таппай отыр. Бұл ана тілінде бастауыш білімді алудың маңыздылығы мәселелеріне де қатысты.

Бастауыш білім беру курсына ана тілі емес және шет тілін енгізудің реттілігі әлі күнге дейін қызу пікірталас тақырыбы болып отыр. Басқа тілдерге (ана тілі емес және шет тіліне) оқытудың жастық шегі мәселелері шешілмеген: мектепке дейінгі жастан немесе ана тілінің әліппе бағдарламасын игергеннен соң бастау керек пе, басқа тілдерді ерте оқудың қауіпі бар ма, бұл жас мектеп оқушысының ақыл-ойының дамуына қаншалықты қауіпті, бұл қауіптер қаншалықты негізделген. Бұл ретте бір нәрсе ғана күмәнсіз – қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде қарқынды үйренудің ертте институционалдығы.

Мектептің орта және жоғарғы буынында мемлекеттік тіл ана тілі болып табылмайтын оқушылар мен үйренушілердің ділін есепке алумен қазақ тілінде әзірленген және орындалған қазақ тілі; қазақ әдебиеті; Қазақстан тарихы және Қазақстан жағрафиясы бойынша оқу-әдістемелік кешендерді кезең-кезеңімен қолдау үшін нақты жағдайлар жасалмаған.

Орыс тілі және орыс әдебиеті бойынша оқу-әдістемелік кешендерде дешамамен осындай жағдай. Айырмашылығы, орыс тілін ана тілі емес ретінде оқыту тәжірибесі қазақ тілімен салыстырғанда біршама тиімді

жағдайда екендігінде. Өткен ғасырдың 90-шы жылдарына дейін қазақ тілін ана тілі емес ретінде оқыту лингводидактикада ғылыми қызығушылық тудырмаған болатын. Сондықтан орыс тілді емес мектептерге арналған орыс тілі және орыс әдебиеті бойынша оқу-әдістемелік кешендер түбегейлі қайта қарауды емес, жалпы тілдік білім берудің өзгерген тәжірибесін ескеру көзқарасынан жетілдіруді ғана талап етеді.

Қазақ және орыс тілдері, ағылшын тілі секілді әртүрлі тіл туыстықтарына жататындығына қарамастан, алғашқы екеуі тығыз байланысты үш жүзжылдық тарихы және бірыңғай графика – кириллицамен негізделген ортақ байланыс тамырымен бірігеді. Ағылшын тілімен жағдай өзгеше, көптілдік білім беру тұжырымдамасына сәйкес мектеп оқушыларын математикаға және жаратылыс ғылымының жеке пәндеріне оқыту күтіп тұр. Әлемдік қоғамдастыққа интеграциялану тілі ретінде ағылшын тілімен байланысты білім берудің бұл аспекті түбегейлі педагогикалық инновацияларды талап етеді.

Үш тілді білім беруді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету аясында үш тілді білім беру саласындағы **ғылыми зерттеулер** бағытталуы керек:

– көптілді білім берудің позитивті шетелдік тәжірибесін зерттеу және қорытындылау және оны отандық білім беру жүйесіне бейімдеу бойынша ғылыми негізделген ұсынымдарды әзірлеу;

– үш тілді білім беру жағдайында тіл емес пәндердің болашақ мұғалімдерін лингвистикалық даярлау әдістемесін жасау және ғылыми негіздеу;

– екінші тілде оқыту әдістемесін әзірлеу (жаратылыс-ғылыми пәндерді/сабақтарды ағылшын тілінде, Қазақстан тарихын, қазақ әдебиетін- қазақ тілінде және т.б.);

– оқу материалдарын (біріктірілген оқу-әдістемелік кешендерді) ағылшын тілінде және оларды қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдарды әзірлеу;

– тіл мен пәнге біріктіріп оқыту әдістемесі бойынша жоо оқытушылары мен мектеп мұғалімдеріне арналған біліктілікті арттыру курстары, семинар-тренингтердің бағдарламаларын дайындау;

– тілдерге (қазақ, орыс, ағылшын) кәсіби бағыттап оқыту мазмұнын жасау және ғылыми негіздеу;

– үш тілді білім беру жағдайында жұмыс жасау үшін педагогикалық мамандық студенттерінің тіл дайындығы технологияларын әзірлеу;

– үш тілді білім беру жағдайында оқушылардың оқу жетістіктері нәтижелерін бағалау механизмдерін дайындау;

– тілдерге оқытудың инновациялық технологияларын қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдарды дайындау;

– үш тілді білім беру жағдайында оқытуға қабілетті педагогтың үлгісін жасау;

- үш тілді білім беруді есепке алумен жоо педагогикалық мамандықтарының білім беру бағдарламаларының мазмұнын жаңарту (білім беру бағдарламаларының әдістемелік модульдарын жасау және т.б.);
- үш тілді білім беру жағдайында педагогтарды даярлаудың этнолингводидактикалық қамтамасыз етілуін дайындау және теориялық-әдістемелік негіздемесі;
- кәсіптік-салалық қажеттіліктер үшін қазақ тілінде оқулықтар әзірлеу;
- әр түрлі санаттағы қолданушылар үшін өзін-өзі даярлауға арналған оқу құралдары мен өздігінен үйреткіштер әзірлеу.

3.3 Үш тілді білім беруді оқу-ұйымдастырулық қамтамасыз ету.

Қазақстан Республикасында тілдік білім беру жағдайын талдау оның мемлекеттік және қоғамдық құндылық ретінде түсінілуінің нәтижесінде үш тілді білім беруді іске асыру үшін қолайлы жағдайлар жасалып жатқанын айқындауға мүмкіндік береді.

Оқыту сапасын жақсартуға, оның қоғамның барлық саласында жұмыс істелуін қамтамасыз етуге бағытталған мемлекеттік тілді дамыту бағдарламасы жүзеге асуда.

Өзге тілді білім беру саласында мазмұндық және ұйымдастыру жағынан едеуір позитивті өзгерістер жүріп жатыр, білім берудің барлық деңгейлерінде шет телдеріне деңгейлік оқытуды енгізу оның куәландыруы болып табылады.

Тілдік білім беру процесін ақпараттық-техникалық жарақтандыру едеуір жақсарып келеді: мектептер мен жоо мультимедиялық лингофонды кабинеттермен, интербелсенді тақталармен және өзге мультимедиялық аппаратурамен жабдықталған.

Тілдік білім беруді ұйымдастыруда қол жеткізген жетістіктерге қарамастан республикада шешімі ғылыми негізделген ұсынымдарды талап ететін белгілі проблемалар бар.

Көптілді білім берудің мәні инновациялық-педагогикалық қызмет ретінде негізделген болғандықтан, ұйымдастыру-басқару аспектілері бүгінгі күні ғылыми-педагогикалық білім берудің жаңа салаларын көрсететін *педагогикалық менеджмент және педагогикалық инноватиканың* теориялық көзқарасынан әзірленуі керек.

Үш тілді білім беруді оқу-әдістемелік қамтамасыз етуді осы процесті басқарудың ерекше акті ретінде қабылдау керек. Бұл үшін үш тілді білім берудің аясында педагогикалық қызмет туралы деректер базасын құру және дамыту үшін тиісті мониторингті жүзеге асыру қажет.

Ақпараттың ағысын жинау және өңдеу, деректердің мықты базасына ене отырып, үш тілді білім берудің сол немесе өзге мәселелері бойынша

тиімді басқару шешімдерін қабылдауға, оның процесі мен нәтижелерін үнемі бақылау мен қадаалауды жүзеге асыруға мүмкіндік береді. Осыған байланысты үш тілді білім беру саласында ғылыми зерттеулердің маңызды бағыты – оның мониторингін негіздеу мен жасау болып табылады.

Үш тілді (жәй ғана тіл және басқа тілде ғана емес) білім беру туралы сөз болып жатқандықтан, белгілі лингвосоциумда бірнеше тілдердің ара қатынасы туралы ұмытпаған жөн. Онда осы мәселенің этникалық жағы туралы мәселенің туындауы орынды, себебі теңдей дәрежеде монолингвиалды, сондай-ақ полилингвиалды болуы мүмкін осы этнолингвосоциум объективті түрде өмір сүреді. Сондықтан көп тілді тұлға тұжырымын жасау кезінде көптілді тұлға, этномәдени субъектісі түсініктерін ескермеу мүмкін емес, себебі біріншісі өзінің мәдениеті арқылы өзге мәдениетке бағытталған индивид ретінде анықталады, өзінің мәдениетін теерң меңгеру ол үшін басқаларға мүдделі қатынастардың іргетасы, ал көппен танысу рухани юаю және даму үшін негіз болып табылады; екінші түсінік этникалық, мәдениет, этноәлеуметтік рольдік және азаматтық сәйкестіліктің жиынтығы негізінде анықталады; үшінші түсінік этноәлеуметтік құндылықтардың жалпы адамзаттық құндылықтармен диалектикалық бірлікте жаңартушы және таратушы, белсенді иеленуші ретінде түсініледі.

Үш тілді білім беруді оқу-әдістемелік қамтамсыз етуді дамыту аясында аса проблемалы, демек перспективаласы оған *ақпараттық-технологиялық қызмет көрсету* болып табылады.

Перспективті дамыту аймағында бұл сыныптық-дәріс берудің жүйесіне балама мектептік білім берудің ұйымдастыру үлгілері мен технологиялары жүйесін іздеуде көрінеді. Бұл тақырыпта біздің көзқарасымыз бойынша ХХ ғасырдың бірінші жартысында түрлендірілген ОҰӘ - оқытудың ұжымдық әдісі идеясы өзектендіріледі. Бұл жүйенің айрықша ерекшелігі, оқушы тұлғасының күнделікті өмірде ары қарай қолданумен оқу-танымдық ақпаратты өз бетінше алу, өңдеу, өз бетінше білім алуға белсендіретінықтимал мүмкіндіктерін өзектендіру болып табылады. Нақты осы жүйе автономды оқытуға қабілеттерін дамыту басымдылығына акцент қойып отырған Қазақстанның қазіргі жоғары оқу орындарында оқытудың кредиттік технологияларымен мектептегі білім берудің сабақтастық байланысын қамтамсыз етуге қабілетті.

Біз көптілдік білім беру идеясының инновациялығын атап өткенбіз, сондықта оның орбитасына тартылған оқу орындары жұмыс істеу жағдайынан даму режиміне өте бастайды. Бұл педагогикалық инноватика теориясында *жұмыс істеу* мен *дамудың* өзгерістердің екі типі ретінде қаралатынын білдіреді. Бірінші типтің өзгерісі пәнге қатысты сапалы жаңаның пайда болуына аалып келмейді. Екінші типтің өзгерісі

нәтижесінде осы пәнге қатысты бұрын болмаған сапалы жаңа пайда болады.

Даму теориясының қазіргі түсінігінде жұмыс жасау бір кеңістіктегі даму ретінде қаралады, ол абсолютті кезеңдік қайта жаңғырудың болмайтынына қарамастан мүмкіндіктердің өсуімен ерекшеленбейді. Бұл, кезеңдік қайта жаңғыруда мүмкіндіктердің бірқатар өсуі бар екендігін білдіреді. Даму жүйенің сапалы өзгеруі, материалды және идеалды объектілердің қайтымсыз, бағытталған және заңды өзгерісі ретінде түсініледі.

Жинақталған тәжірибе, нәтижелі жаңарудың адамзат іс-әрекетінің жаңа түрлері мен әдістерінің (инновацияның) өзгеруі болып табылатын қоғамның рухани және материалды мәдениеті саласында олардың институционалды рәсімделуін, интеграциялануын және бекітілуін қамтамасыз ететін әлеуметтік-мәдени нормалар мен үлгілерге өзгеруі болып табылатын ұйымдасқан инновациялық процесс аясында ғана мүмкін екендігін көрсетті. Бұл процесс жаңа енгізілімдердің жаңашыл-педагогтардың тікелей тәжірибесі саласынан қоғамдық-тарихи тәжірибе саласына ауыстыру механизмын көрсетеді. Бұл толықтай үш тілді білім беруге де қатысты, оны қоғамдық-тарихи тәжірибеге ауыстыру келесі формаларда мүмкін болмақ:

а) практикалық қызметің нормалары ретінде ресімделген педагогикалық өндірістің жаңа өнімдерін прагматизациялау түрінде;

ә) үш тілді білім беру процесінде тұрақты туындайтын эмпирикалық инновацияларды ғылыми-теориялық түсіндіру түрінде;

б) жаңа ұрпақтарды әлеуметтендіру процесінде ұдайы өндіруге жататын мәдени нормалар мен үлгілер жүйесіне үш тілді білім беру аясында жүзеге асырылатын жаңа енгізілімдерді трансляциялау түрінде.

Қазақстандық қоғам бүгін өзінің әлеуметтік институттарының жаппай радикалды жаңару кезеңінде өмір сүріп жатыр. Осыған байланысты тағы бір беталыс – *педагогикалық технология* өзектендіріледі.

Бұл жерде инновациялық технологияларды түсіну аса маңызды, бар технологиялар уақыты өткен, ескірген үрдістерді, сондай-ақ жалпы әлеуметтік жүйені қолдау көрсете алмайтын жағдайда олардың маңыздылығы, қажеттілігі себепші болады. Инновациялық әлеуметтік технологиялар қоғамдық өмірдің өндіріс, басқару, саяси және рухани салаларын жүйелі жетілдіруде объективті қажеттілік туындайтын дағдарыс, өтпелі кезеңдерде жоғары динамикаға ие болады. Олардың даму векторы ерекше маңыздылыққа ие бола бастайды.

Осыған байланысты білім берудің, оның ішінде үш тілді білім беру технологиясы ғылыми білімнің әртүрлі салаларынан технологияларды қолдануды талап ететін қазіргі әлеуметтік-мәдени жағдайларға

педагогикалық қызметтің табыстылығы мен баламалағына кепілдеме беретін іс-әрекеттерді дәл қайта өндіру және ғылыми жоба ретінде түсініледі. Бүгінгі күні әлеуметтік ұйымның және өзара әрекеттің технологиялары, адамтану, ақпараттық, басқару, психофизиологиялық, ұлтаралық дауларды шешу технологиялары алға шығады. Керісінше қазіргі технологиялар жағдайында кертартпа, ескі ғылыми сыйымдылықпен ерекшеленетін технологиялар әлеуметтік ықпалдың ескірген әдістерін сипаттайды, әлеуметтік жүйені өзгерістерге ынталандырмайды. Әкімшілендіру, тәлімгерлік, жарысу, қоғамдық тапсырмалар және әлеуметтік ұым және әлеуметтік басқарудың бұрынғы типіне сәйкес келетін сондай технологиялар бүгінгі күні екінші орынға ығысады.

Осы ережелер үш тілді білім беруді іске асыруға арналған педагогикалық кадрларды даярлау және қайта даярлау жүйесін жаңарту кезінде басымдылыққа ие болады.

білім беру жүйесіне көптілділік идеясын енгізу механизмін әзірлеу қажетті болып табылады, ол келесі принциптерге сәйкес келуі тиіс:

- елдің әлеуметтік-экономикалық даму жағдайы мен талаптарына сәйкестігі;
- халықаралық білім беру кеңістігіне бірігу процесінде ұлттық контентті сақтау;
- бірізділігі, кезеңділігі, кешенділігі және тұтастығы;
- көптілді білім беруді дамытудың мақсаты, міндеттері және негізгі бағыттарына сәйкестігі.

Қазақстандық қоғамның экономикалық және әлеуметтік жаңғыртылуының жетекші факторы қазіргі заманның жаһандық сын-тегеуріндерімен қамтамасыз етілген. Білім беру жүйесі қоғамның әлеуметтік құрылым бөлігі ретінде әлемдік қауымдастықта болып жатқан интеграциялық процестерге бағытталуға қабілетті тұлғаның қалыптасуында өзекті рөл атқаруы қажет.

Қазіргі білім беру кеңістігі мен халықаралық танылған идеялар үшін ең өзектісі білім беру түріне (формалды, формалды емес, информалды) тәуелсіз алдыңғы оқыту нәтижелерін тану қажеттілігіне құрылатын өмір бойы оқыту тұжырымдамасы болып табылады. Осы жағдайда көптілді білім берудің үздіксіздігі тілдік кедергілерді еңсермей тұрып ұлттық білім беру жүйесі субъектілерімен өзара байланыста соншалықты мүмкін болмайтын, жоғары білім берудің Еуропалық кеңістігін қалыптастыруға бағытталған Болон Декларациясы принциптерімен үндеседі. Қазақстанның осы кеңістікке енуі ерекше түрде көптілді білім беру проблемасын белсендендіреді, рұқсат беру тиімділігі көп жағдайда осы жүйенің барлық деңгейлері мен буындарының тігінен сияқты көлденеңінен де сабақтастығын қамтамасыз етеді.

Осыған байланысты Қазақстанның жекелеген ЖОО мен мектептерінде фрагментті жасалған көптілді білім беру тәжірибесін біртұтас жүйеге келтірудің шұғыл қажеттілігі бар, ол оқу бағдарламаларының сабақтастығын қамтамасыз етеді, елдің зияткерлік әлеуетін дамытудың маңызды факторының бірі ретінде көптілді тұлға қалыптастырудың жоғары сапасы мен тиімділігіне себепші болады.

Осы жағдайда *негізгі (бірінші) механизм* ретінде Көптілді білім беруді үздіксіз дамыту Тұжырымдамасын әзірлеу және қабылдау тұрады.

Үздіксіз көптілді білім беру тұжырымдамасының мақсат, міндеттерін жүзеге асыру үшін негіз ретінде қызмет ететін, бастапқы ереже жүйесін көрсететін бағдарламалық құжат ретінде тұжырымдаманы түсінуден шығатыны, ол Қазақстан Республикасындағы білім берудің жаңа парадигмасы аясында көптілділік идеясын жүзеге асыру стратегиясы мен тактикасын жасау үшін негіз болуы қажет.

Осы Тұжырымдаманың негізгі бағыттарын қолдағы бар тәжірибеден бөліп көрсетуге болады:

- 1) үздіксіз көптілді білім беруді нормативтік-құқықтық қамтамасыз ету;
- 2) үздіксіз көптілді білім беруді теориялық-әдіснамалық қамтамасыз ету;
- 3) үздіксіз көптілді білім беруді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету;
- 4) үздіксіз көптілді білім беруді оқу-ұйымдастырушылық қамтамасыз ету.

Келесі (екінші) механизм стратегиялық мақсаттар мен міндеттерді, сонымен қатар, нақты кезеңдерді анықтаумен жоғарыда көрсетілген төрт бағыт бойынша ірілендірілген шаралар кешенін бөліп көрсетуді қажет ететін. Қазақстан Республикасында үздіксіз көптілді білім беруді дамытудың Стратегиялық жоспары болып табылады. Негізінен, Қазақстан Республикасында үздіксіз көптілді білім беруді дамытудың *мақсаты* үздіксіз білім берудің инновациялық, көптілділік моделін құру, ал стратегиялық міндеттер – 1) қазақ, орыс, ағылшын тілдерін деңгейлік оқытудың салыстырмалы моделін жүзеге асыру; 2) жаратылыстану ғылыми пәндерін ағылшын тілінде оқыту моделін жүзеге асыру; 3) көптілді оқыту ортасын қалыптастыру, 4) кадрлық және институционалдық қамтамасыз ету .

Сонымен бірге, әр міндет бойынша мақсаттық индикаторларды және көрсеткіштерді анықтауды қажет етеді. Мысалға, **орта білім беру үшін мақсатты индикатор**: 2020- жылға дейін Қазақстанның 700 мектебі үш тілде білім беруді ұсынады. Ал бірінші міндет көрсеткіші келесі түрде көрінеді:

– қазақ, орыс және ағылшын тілдерін оқытудың салыстырмалы моделін жүзеге асыратын көптілді мектептердің үлесі: 2015 жылға дейін – 35%, 2017 жылға – 65%, 2020 жылға – 100%;

– мектеп бағдарламасы аясында қазақ тілін мемлекеттік тіл ретінде еркін меңгеретін көптілді мектеп оқушылары контингентінің өсуі, жыл сайын 40%;

– мектеп бағдарламасы аясында орыс тілін еркін меңгеретін көптілді оқытудағы қазақ тіліндегі мектеп оқушылары контингентінің өсуі, жыл сайын 40%;

– мектеп бағдарламасы аясында ағылшын тілін еркін меңгеретін көптілді мектеп оқушылары контингентінің өсуі, жыл сайын 20%;

Үшінші механизм – бұл Стратегиялық жоспарға сәйкес әзірлеуді қажет ететін білім берудің негізгі деңгейі (орта білім беру, техникалық және кәсіптік білім беру, жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру) үшін Үздіксіз көптілді білім беруді дамыту бағдарламалары.

Осы Бағдарламалар нормативтік және ресурстық базаларды қалыптастырудың бірізділігін анықтауы, барлық деңгейде көптілді білім беруді жүзеге асыру үшін ұйымдастырушылық жағдай жасауы қажет. Бұл көптілді білім берудің әрі қарай дамуы бойынша оқу процесін ұйымдастыруға және практикалық ұсыныстар әзірлеуге арналған тәсілдерді бір ізге салуға мүмкіндік береді. Шаралар кешені бағыттар бойынша және стратегиялық міндеттерге сәйкес топтастыруды қажет етеді. Мысалға, Қазақстан мектептерінде Көптілді білім беруді дамыту бағдарламаларында келесі шаралар қарастырылуы мүмкін:

– жаратылыстану ғылыми цикл пәндерін ағылшын тілінде оқытудың көп еңбекті қажет ететінін жоспарлаудың Үлгілік регламентін әзірлеу;

– көптілді мектептерде оқу процесін ұйымдастырудың Үлгілік ережесін әзірлеу;

– көптілді мектеп басшылары мен мұғалімдеріне қойылатын біліктілік талаптарын әзірлеу;

– көптілді білім беру жағдайында үш тілге қатар оқыту мәселелерін зерттеу.

Төртінші механизм үздіксіз көптілді білім беруді дамытуды институционалды қолдауға байланысты. Ол көптілді білім беру мәселелері бойынша Ұлттық ғылыми-үйлестіру кеңесін құруды білдіреді.

Осындай Ұлттық ғылыми-үйлестіру кеңесі басқа форматта: біршама ірі құрылымдық бірліктің жеке секторы, мысалға, білім беру реформалары бойынша Ұлттық ғылыми-үйлестіру кеңесі болуы мүмкін.

Осындай Кеңестің атқарушы органы Кеңес сессиясы арасындағы қажетті жұмыстарды жоспарлы жүзеге асыратын және мақсатқа сай ұйымдастырушылық құрылымға Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық білім

академиясын қосатын республикалық деңгейдегі Көптілді білім беру орталығы болуы қажет.

Осы ретте Қазақстанның ЖОО базаларында құрылған және қызмет ететін Көптілді білім беру орталықтары жүйелі-біртұтас бағыттылыққа ие болады. Сонымен қатар, осындай Орталықтарды облыстық білім басқармалары жанынан құруды қажет етеді.

Бесінші механизм барлық деңгейдегі білім беру ұйымдарының тиісті бағыттағы қызмет нәтижелерін қадағалау үшін Көптілді білім беру орталығымен жүзеге асатын көптілді білім берудің кешенді мониторингі болып табылады. Осындай мониторинг көптілді білім беру субъектілерінің: педагогтар мен білім алушылар қызметін кешенді қамтуы қажет. Сондықтан, оның құрылымы екі ірілендірілген блоктармен: оқу қызметі және оқыту қызметімен анықталады. Бірінші блок бөлімдері көптілді тұлға қалыптастыру компоненттерімен сәйкес жүйеленетін оқыту қызметінің нәтижелерін көрсетеді; екінші блок бөлімдері педагогтардың дәстүрлі және инновациялық қызмет нәтижелерін көрсетеді.

Көптілді білім берудің кешенді мониторингін әзірлеу және үнемі жүргізу оның сапасын біртұтас бақылау-бағалау механизмі болады.

Алтыншы механизм көптілді білім беру туралы сапалы ақпараттарға байланысты. Ол әр түрлі форумдарда (конференциялар, семинарлар, фестивалдар, олимпиадалар және т.б.), журнал басылымдарында, Интернет-ресурстарда және т.б. тәжірибе алмасуды талап етеді.

Жетінші механизм мемлекеттік тілді оқыту уәжін арттырумен байланысты. Ол барлық деңгейдегі білім беру ұйымдарының түгел педагогтары мен басшыларының, сонымен қатар, академиялық алмасу бағдарламалары бойынша Қазақстанда болатын барлық шетелдік азаматтардың «Қазтест» бағдарламасынан міндетті түрде өтуін талап етеді.

Осы бағыттың шеңберінде келесі бағыттар бойынша **ғылыми зерттеулерді жүргізу** ұсынылады:

- үш тілді білім беруді іске асыру мониторингы;
- үш тілді білім беру жағдайында көптілді білім беру ортасын қалыптастыру;
- үздіксіз үш тілді білім берудің педагогикалық үлгісін жасау;
- этномәдени білім беру кеңістігінде өзара әрекет ететін әртүрлі тілдерді сұраныстары мен мүдделеріне сәйкес қолданылуын ынталандыру және уәждемелеу әдістерін іске асыру;
- үш тілді білім беру жағдайында жұмыс жасайтын педагогтарды ынталандыру және көтермелеу механизмдарын жасау;
- инновациялық-педагогикалық қызмет ретінде үш тілді білім беруді дамытудың педагогикалық жағдайларын әзірлеу;
- үш тілді білім берудің стейкхолдерінің әлуеметтік әріптестік механизмдарын жасау;

- үш тілді білім беру жағдайында білім беру ұйымдарында тәрбие жұмыстарын ұйымдастыру-әдістемелік қамтамасыз ету;
- білім беру жүйесіне үштілділікті енгізу механизмін әзірлеу.

3.4 Үш тілді білім берудің лингводидактикалық аспектітері

Тілдерді деңгейлі оқытуды енгізу, тілі білімінің стандарттануы үш тілді білім беруге жаңа тәсілдерді талап етеді, олар бүгінгі күні келесі әдіснамалық қағидаларының жиынтығы ретінде айқындалады:

- үздіксіздік қағидаты үш тілді білім берудің деңгейлері (тігінен) арасында жүйенің барлық құрауыштарының (мақсаты, міндеттері, мазмұны, әдістері, құралдары, нысаны) келістілігі және перспективалығы, байланыс ретінде түсініледі;

- сабақтастық қағидаты үш тілді білім берудің деңгейлері (көлдеңінен) арасында жүйенің барлық құрауыштарының (мақсаты, міндеттері, мазмұны, әдістері, құралдары, нысаны) тұтастығын қамтамасыз ететін фактор болып табылады;

- «білімге қосарынан кіру» қағидаты тіл пәндерін зерттеу және тіл емес пәндерді оқыту тілі арқылы тілдерді параллельді игерілуін қамтамасыз етеді;

- этномәдени білім беру кеңістігінде байланысқа түсетін тілдердің функционалдық белсенділігі қағидаты қоғамның институционалды саласындағы сұраныстары мен мүдделеріне, тұлғаның және жеке әлеуметтік топтардың институционалды емес және бейресми салалардағы сұраныстары және мүдделеріне сәйкес әртүрлі тілдерді белсенді қолданылуы үшін жағдайлардың жасалуын білдіреді;

- білім беру мазмұнында мемлекеттік (қазақ) және ресми (орыс) тілдерінің теңгерімділік қағидаты нақты өңірдің әлеуметтік-лингвистикалық ерекшеліктерінің есепке алынуын білдіреді. Бұл екі тілге акцент Қазақстанның әртүрлі аймақтарында олардың функционалды белсенділігінің бірдей еместігімен мәжбүрлі болып отыр. Орыс тілінің еліміздің оңтүстік облыстарында белсенділігі төмен, ал солтүстікте қолдану саласы кеңдігі түсініліп отыр.

Осы және басқа қағидаттарды (әлеуметтік-экономикалық өмірде, кәсіби қызметте өзгерістерге икемділік және бейімділік, көпмәдениетті әлемде өмір сүру ептілігі, шет тілін кәсіби мақсаттарда қолдануды жобалайтын кәсібилену) іске асыру нақты мақсаттар мен міндеттерге қол жеткізу үшін тиісті әдістер мен аранйы құралдарды талап етеді.

Мысалы, педагогикалық ғылым үш тілді білім берудің мәнмәтінінде тілдердің арақатынасына нақты жауаптар беруі күтіледі. Мысалы, қазақстандық білім берудің шынайы тәжірибесінде «бірінші тіл», «екінші тіл», «үшінші тіл» түсініктері кейде кездесіп жатады. Жалпы

қолданыстағы «ана тілі», «ана тілі емес», «шет тілі» түсініктері бар бола тұрып, бұл орынсыз, қажеті жоқ терминологиялық еркіндікке ықпал етеді, тілдің әлеуметтік және мемлекеттік құндылық ретінде айырылуына алып келеді. Сондықтан, мысалы «қазақ тілі ана тілі ретінде», «орыс тілі ана тілі ретінде», «орыс тілі ана тілі емес» ретінде түсініктерді қолдану керек. Сол кезде (ана тілі) және «мектептегі оқу тілі» түсініктерінің араласуы болмайды, себебі көптілді Қазақстанның мектептерінде оқу тілі әруақытта ана тілімен әруақытта сәйкес келе бермейді. Сондықтан терминдер мен түсініктердің әртүрлі түсінілуіне жол бермейтін үш тілді білім берудің біріңғай тезаурусын жасау маңызды. Бұл бағдарламалық құжаттарды қабылдау үшін маңызды.

Бұдан басқа осы аспектіде тілдерді үйрену «Ана тілі емес қазақ/орыс тіліне оқыту дидактикасын» жасалуын талап етеді. Үш тілді білім берудің аясында «Үш тілді білім беру жағдайында ағылшын тілінде пәндер мен сабақтарды оқыту дидактикасын» жасау қажеттілігі өзектендіріледі.

Қазақ және орыс тілдері, ағылшын тілі секілді әртүрлі тіл туыстықтарына жататындығына қарамастан, алғашқы екеуі тығыз байланысты үш жүз жылдық тарихы және бірыңғай графика – кириллицамен негізделген ортақ байланыс тамырымен бірігеді. Ағылшын тілімен жағдай өзгеше, көптілдік білім беру тұжырымдамасына сәйкес мектеп оқушыларын математикаға және жаратылыс ғылымының жеке пәндеріне оқыту күтіп тұр. Әлемдік қоғамдастыққа интеграциялану тілі ретінде ағылшын тілімен байланысты білім берудің бұл аспекті түбегейлі педагогикалық инновацияларды талап етеді.

Қазақстанның педагогикалық ғылымы бүгінгі күні үш тілді білім берудің ұлттық контентін есепке алумен тілдерді ертеу үйрену мен қоса үйрену ғылымы негіздерін жасауға тиісті. Осыған байланысты балалардың жас, психологиялық, физиологиялық ерекшеліктерін қатаң ескеретін тілдерді ерте оқыту әдістемесін жасауы керек.

Жас мектеп оқушысының шетелдің тіл қызметіне қабілетілігін дамыту және оның саналы оқу-танымдық қызметін қалыптастырумен байланысты мәселелерді шешу қажет. Ағылшын тіліне оқыту нәтижелігіне білім берудің тұлғалық парадигмасына өту ықпал етеді, оны іске асыру үшін оқытудың бастауыш буыны ерекшелігін ескеретін әлеуметтік-әдістемелік базаны құру қажет.

Ғылыми еңбектерді зерттеу, тұлғаға бағытталған оқытудың әдістемелік ғылымда ұнамды норматив түрі ретінде үнемі мойындалып келгенін, алайда орта мектептің бастауыш буынында ғылыми негізделмегенін және іске асырылмағандығын айқындауға мүмкіндік береді. Ғалым-әдіскерлер негізінен шет тіліне ерте мектептік оқыту үрдісінің жеке тараптары мен аспектілерін зерттеумен айналысты. Осыған байланысты бастауыш мектепте «Шет тілі» пәні туралы жаңа ұғымды

ескеретін және оқушылармен білім беру нәтижелеріне табысты қол жеткізу және оқытудың сапасын көтеру мақсатында тұлғалық парадигмасын әзірлеу жолдарын ізденумен байланысты мектептің бастауыш жасында ағылшын тіліне оқыту үрдісіне жүйелі зерттеу қажет.

Мұндай міндет кіші мектеп жасындағы балаларды оқыту кезіндегі психолінгвистикалық және психофизиологиялық заңдылықтарды зерттеумен және ерекшелігін анықтаумен; жас мектеп оқушысының шетелдік тіл қызметін табысты қалыптастыру шарттарын зерттеумен; жаңа тілді игеру кезінде оның коммуникативтік, когнитивтік және адамгершілік даму ерекшеліктерін айқындаумен байланысты мәселелерді шешуді талап етеді.

Осы бағыттың аясындағы **ғылыми зерттеулердің мақсаты:**

- мәдениеттердің диалогы субъектісі ретінде көптілді тұлғаны қалыптастыру;
- үш тілді білім беруді дидактикалық қамтамасыз етілуін әзірлеу;
- кіші мектеп жасындағы балаларды оқыту кезіндегі психолінгвистикалық және психофизиологиялық заңдылықтарды зерттеу және ерекшелігін анықтау;
- жас мектеп оқушысының шетелдік тіл қызметін табысты қалыптастыру шарттарын зерттеу;
- жаңа тілді игеру кезінде жас мектеп оқушысының коммуникативтік, когнитивтік және адамгершілік даму ерекшеліктерін айқындау
- үш тілді білім берудің мәнмәтінің ескерумен ағылшын тіліне ерте оқыту технологиясы мен әдістемесін жасау;
- тілдерге ерте оқыту мәнмәтінінде балалардың жас ерекшеліктерін зерттеу;
- үш тілді білім берудің жағдайында шет тіліне оқыту кезіндегі психолінгвистикалық заңдылықтарды зерттеу.

3.5 Үш тілді білім беру жүйесін бағдарламалық қамтамасыз ету.

Global Industry Analysts мәліметтері бойынша әлемдегі e-learning нарығының айналымы 2007 жылмен алыстырғанда 32% (40 млрд. доллар) артып, 2010 жылы 52,6 млрд. долларды құрады. 2015 жылы сараптама компаниясы 107 млрд. долларға дейін өсуді болжап отыр.

E-learning нарығының әлемдік сектордағы ең үлкен үлесі АҚШ және Еуроодақ елдеріне тиесілі. Бұл ретте еуропалық елдерде білім беру саласындағы бұл сала негізінен мемлекеттік добациялардың есебінен дамып жатса, ал АҚШ коммерциялық жүйе қолданыста. Себебі бұл аймақтардағы сала дамытылған сала болғандықтан, олардағы нарықтың өсу пайызы көп емес: 7% Солтүстік Америкада және 12% Батыс Еуропада.

Бұл кезде дамушы нарықтардағы өсу қарқыны Азияда 33,5%, Шығыс Еуропада 23% және Латин Америкасында 19,8% құрайды.

AmbientInsight деректері бойынша өз бетінше оқуға арналған (MarketforSelf-pacedeLearning) электронды білім берудің әлемдік нарығы 2009 жылы әлемде 12% орташа жылдық қарқынды өсумен 27,1 млрд. долларды құрады, ал Шығыс Еуропада, Ресейді қосқанда – 23%-ды құрады. 2010 жылы өз бетінше оқуға арналған әлемдік нарықтың көлемі 32,1 млрд-қа дейін өсті. Соңғы 5 жылда өсу қарқыны 9,2% құрады және 2015 жылы нарықтың көлемі 49,9 млрд. долларға дейін өседі деп күтілуде.

2010 жылы аймақтар бойынша Self-paced e-learning нарығының өсу қарқыны Азияда – 28,4%; Шығыс Еуропада – 22% құрады, бұл ретте кей елдердегі өсу қарқыны аймақ бойынша орташа қарқыннан жоғары, мысалы, Польша, Чехия, Венгрия және Румынияда өсу қарқыны 20% көп жоғары.

Латын Америкасында – 19% құрайды. Латын Америкасының елдері қазіргі уақытта технологияларды аймақтан тыс экспорттауға тырысып жатыр; Африка – 17%; Таяу Шығыс – 10%. Африка және Таяу Шығыс нарығы нарықты дамытуға қаржыны салу көзқарасынан перспективті аймақ болып табылады; Батыс Еуропа – 7%; Солтүстік Америка – 4%.

Егерде нарықты елдер бойынша қарайтын болсақ, онда аса жоғары өсімді Азия елдері көрсетеді: Үндістан – 55% жоғары, Қытай – 50% жоғары, Малайзия – 40% жоғары. e-learning нарығының өсу қарқыны бойынша көшбасшы елдердің ондығына 20% өсу қарқынымен Украина да кіріп отыр.

Ambient Insight зерттеулерінің деректері бойынша көптеген елдердің үкіметтері электронды оқытуды енгізу мақсатында оқу орындарына едеуір ықпал жасап отыр. Керісінше Бразилия, Индонезия, Қытай, Эфиопия секілді басқа елдердің билігі тарапынан қарсылық көрсетілуде, әсіресе шетелдік компаниялар-жеткізушілердің экспансиясы саласында.

2014 жылы Солтүстік Америка Батыс Еуропа секілді нарықтағы көлемі бойынша көшбасшы орындарын сақтап қалды. Алайда Азия елдеріндегі жоғары қарқынды ескерумен, осы аймақ электронды оқыту нарығында көлемі бойынша әлемде екінші орынды алады.

Электронды білім беру контенті электронды оқытудың негізін құрайды. Әлемде ағылшын тілі контенті көшбасшы орынға ие. Осылайша, үш тілді білім беруге арналған электронды контентті жасау бойынша ғылыми зерттеулердің міндеті шынайы бола бастайды, себебі оны құру әлемде алғаш рет Қазақстанда шешілетін ғылыми проблема болып қалмақ.

Жиырмамыншы ғасырдың соңында инженерлік-экономикалық білім беруде жеткілікті және перспективті бағыт – қашықтықтан білім беру пайда болды. Соңғы жылдары Еуропада, содан кейін ТМД елдерінде электронды оқытудың (ЭО) әртүрлі жүйелерін қолданумен Интернет

желісі арқылы жүзеге асырылатын электронды нысан арқылы қашықтықтан оқыту процесін білдіретін e-learning термині тарай бастады.

Қашықтықтан білім беру технологиялары әлемнің кез келген нүктесінен әрбір адамға сапалы білімге қолжетімділікті қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін. Бүгінгі күні барлық оқыту процесін толықтай автоматтандыруға мүмкіндік беретін бағдарламалық өнімдердің үлкен мөлшері бар. Жүйе электронды оқыту үрдісін жасайтын қажетті деңгейге сәйкес болуы үшін ол сипаттамалардың келесі қатарына сәйкес болуы керек:

- Функционалдылық. Жүйеде толық көлемде оқыту процесін қамтамасыз ететін әртүрлі деңгейдегі функциялар жиынтығының болуын білдіреді.

- Сенімділік. Бұл көрсеткіш жүйедегі әкімшілендірудің ыңғайлылығын және бар шаблондардың базасында контенттің жаңару қарапайымдылығын сипаттайды.

- Тұрақтылық. Жүйенің жұмыстың әртүрлі режимдеріне қатысы және тұтынушылардың белсенділік дәрежесі бойынша жұмыс тұрақтылығы дәрежесін білдіреді.

- Бағасы. Жүйенің өзінің құнынан, сондай-ақ оны енгізу, курстарды жасау мен ілеспе жасау, тыңдаушыларға лицензиялардың саны бойынша шектеулердің болуы немесе болмауынан есептеледі.

- Контентті жасау құралдарының болуы. Оқу контентінің енгізілген редакторының болуы тек қана курстарды әзірлеуді жеңілдетіп қоймай, сондай-ақ әртүрлі мақсаттағы білім беру материалдарын біріңғай ұғымға интеграциялауға мүмкіндік береді.

- SCORM қолдау. SCORM стандарты электронды курстармен алмасудың халықаралық негізі болып табылады және оның жүйеде қолдауының болмауы ұтқырлықты төмендетеді және көшірілетін курстарды құруға мүмкіндік бермейді.

- Білімді тексеру жүйесі. Онлайн режимде оқушылардың білімін бағалауға мүмкіндік береді. Әдетте мұндай жүйе өзіне сынақтарды, тапсырмаларды және оқушылардың белсенділігін қадағалауды қамтиды.

- Қолдану ыңғайлылығы. Жаңа жүйені таңдау кезінде оны пайдаланудың ыңғайлылығын қамтамасыз ету қажет. Бұл маңызды параметр, себебі ықтимал оқушылар ешқашан тым ауқымды секлді немесе навигация кезінде қиындық тудыратын технологияларды қолданбайды.

- Модульділік. ЭО қазіргі жүйелерінде курс басқа курстарда қолданылуы мүмкін оқу материалдарының блоктарын немесе модульдар жиынтығын білдіруі мүмкін.

- Қолжетімділікті қамтамасыз ету. Оқушыларда уақыт және

кеңістікпен, сондай-ақ оқушылардың мүмкіндіктерін шектейтін әртүрлі факторлармен байланысты оқу бағдарламаларына қолжетімділік бойынша кедергілер болмау керек.

– 100 % мультимедийлік. Контент ретінде мәтін, гипермәтін және графикалық файлдарды ғана емес, сондай-ақ дыбыс, бейне, gif- және flash-анимация, әртүрлі файл форматындағы 3D-графиканы қолдану мүмкіндігі.

– Ауқымдылығы мен кеңейуі. Қашықтықтан оқыту жүйесінде (ҚОЖ) оқушылардың, тыңдаушылардың ауқымын, сондай-ақ оқыту мен білім беру бағдарламалары мен курстарын қосу мүмкіндіктері.

– Платформаны дамыту перспективалары. ҚОЖ дамушы орта болуы қажет, жаңа технологияларды, стандарттар мен құралдарды қолдаумен жүйенің жаңа, жақсартылған нұсқалары шығуы керек.

– ҚОЖ кросс-платформалығы. Идеалда қашықтықтан оқыту жүйесі қандай-да бір операциялық жүйеге немесе ортаға, серверлік деңгейде, сондай-ақ клиенттік машинадардың деңгейінде байланыста болмауы керек.

– Техникалық қолдау сапасы. Жұмысқа қабілеттілігін қолдау мүмкіндігі, ҚОЖ тұрақтылығы. ҚОЖ жасаушы компания мамандарын, сондай-ақ ұйымды қолдау өз қызметінің мамандарын тартумен қателер мен осалдықтарды жою.

Бүгінгі күні қолданыстағы қашықтықтан оқыту ұйымдарына арналған білім беру платформаларын үш түрге бөлуге болады:

– қораптық сервистер, мұнда бағдарламалық өнім толықтай дайын нұсқада жеткізіледі, оны тек қана тиісті мекемеде ашу қажет;

– SaaSсервистер — бұл қашықтықтағы сервисте ҚОЖ қолдануға мүмкіндік беретін бұлт технологиялары, бұл жағдайда ұйым жүйеге техникалық қолдаумен айналыспайды;

– платформалар, әртүрлі вебинарлар мен конференцияларды өткізуге арналған, әртүрлі тәсілмен ақпаратпен алмасу мүмкіндігімен байланысты міндеттердің белгілі шеңберін ғана қамтамасыз етеді.

ҚОЖ нарығында барлық бағдарламалық өнімдерді екі топқа бөлуге болады: негізінен аса сенімді өнімдер болып табылатын коммерциялық жобалар. Мұнда оның маңызды кемшілігі бар – пайдаланушылар бағдарламаның бастапқы кодына қолжетімділігі жоқ, демек жүйені қайта жаза алмайды және мамандарға қайта өңдеуге тапсырыс бере алмайды. Әрине ҚОЖ жасаушы компаниямен байланысуға болады. Алайда, нарықтағы жалғыз ұйымның қолайлы мерзімде тапсырыстардың толқынымен жұмыс жасай алатындығына кепілдік жоқ.

Сондай-ақ коммерциялық өнімдер құнының жоғары бағасына, лицензияларды тұратқы төлеу мен тұтынушылардың санына тарифтерді назарға алу керек.

Екінші топ — тегін бағдарламалық бұлттар(OpenSource), ашық бастапқы кодпен беріледі. Бұл ұйымның өз бетінше жүйені жетілдірумен

айналыса алатындығын білдіреді. Әдетте, еркін қолжетімділікте көптеген модульдер мен плагиндер бар, бұл қаржылық ресурстар мен оларды жасауға уақытты едеуір үнемдейді.

E-learning-ке арналған бағдарламалық өнімдердің үлкен мөлшеріне қарамастан, коммерциялық өнімдерді негізгі жасаушылар саны аса көп емес.

Электронды оқытудың барлық нарығын үш сегментке бөлуге болады: білім беру сегменті, корпоративтік оқыту және жеке білім беру тұтынушылары.

Қорытындыда келесі тұжырымдар жасауға болады:

– қашықтықтан оқыту технологиялары әлемде өте тез қарқынмен дамуда, бүгінгі күні электронды оқытуды қолдау үшін мыңдаған әртүрлі бағдарламалық өнімдер жасалған;

– қашықтықтан оқыту технологияларының тез дамуына қарамастан e-learning-ке арналған бағдарламалық өнімдердің негізгі жасаушылар саны аса көп те емес, перспективті бағдарлама жасаумен айналысатын бірнеше ондаған компанияларды ғана атап көрсетуге болады.

Осылайша үш тілді білім беруді бағдарламалық ілеспе республикалық жүйесін құру мақсатында ғылыми зерттеулер жүргізу өзекті болып табылады.

Соңғы жылдары орын алған бұқаралық ашық онлайн-курстардың, MOOC (massive open online course) танымал шыңы білім беру әлемінде төңкеріс басталғаны және оның жақында толықтай қайта жаңартылуы жөніндегі әңгімелерді туғызды.

Бұл нені білдіреді. Қазір MOOC термині кеңінен осы оны қрайтын сөздердің комбинациясы қолданылуы мүмкін барлық нақты жағдайлардың көптеген қатарына қатысты қолданылады. Тақырыпты ықшамдау үшін оның интернетте локализацияланған қашықтықтан оқыту нысаны екенін атап өтеміз. Бұл ашық курстар, демек оған қатысу үшін ақша төлеудің қажеті жоқ. Бұл бұқаралық курстар, яғни оған қалағанынша адам жазыла алады. Және ең соңында бұл аралық тапсырмалармен, сынмалармен және қорытынды аттестаттаумен, ойластырылған бағдарламамен ұйымдастырылған курстар. Әдетте, олар уақыт бойынша шектеулі. Дәстүрлі білім беру форматтарына қарағанла көп уақыт икемділігін талап ететін қашықтық пен бұқаралыққа жеңілдік жасаумен MOOC-тар әдетте дедлайн жүйесін қолданады (тапсырма орындалуы керек соңғы мерзім (күні және/немесе уақыты)).

Осылайша, MOOC-тарды оқытудың ақылы формаларынан, сондай-ақ тегін және қашықтықтае оқыту жүйелерінен, бірақ уақыт бойынша шектелмеген жүйелерден айыру қажет.

MOOC-тар үшін платформалар қазір танымалдығына байланысты көп пайда болды. Көшбасшылар арасынан (онда өз курстарын орналастыратын

университеттердің танымалдығы мен беделі бойынша) Coursera, Udacity, KhanAcademy және edX секілді курстарды атап көрсетуге болады. Курстардың негізгі бөлігі ағылшын тілінде (Курсерде — 374 -тің 348-і).

Бұқаралық бойынша келесісі испан тіліндегі. Сондай-ақ француз, қытай және итальян тілдерінде курстар сирек кездесіп тұрады. Тықырып ауқымы әртүрлі: өнер мен гуманитарлы ғылымдардан бастап, биология, статистика және IT-ға дейін. Курсера мұнда тақырыптардың сан түрлілігімен ерекшеленітінін атап өткен жөн. Бұл жағынан ол онша репрезентативті емес. Мұнда ресурстарда алдымен математика, ақпараттану және бағдарлама жасау бойынша курстар пайда болады және олардың саны көп.

Мысалы, Udacity тек қана осындай курстар (бір курс қосымша физиология және бір бизнес бойынша курс). edX тақырыбы әртүрлі, бірақ ол да жаратылыс ғылымдарына, математика мен технологияларға басымдылық береді (ол түсінікті де; ол Гарвард және MIT бірлескен қызметінің жемісі). KhanAcademy-да көптеген курстар математика мен IT саласынан болады.

Мысал ретінде, Курсердегі MOOK-тың қалай жасалғанын қарауға болады.Әрбір курстың сипаттамасында дайындықтың қандай деңгейіне арналғанына көрестелген. Көптеген курстар бастаушыларға арналған, яғни курстан өту үшін мектеп оқу бағдарламасы негізінен басқа ештеңе талап етілмейді.Сондай-ақ негіздеме ертінде алдыңғы курсер курстарына сілтеме жасайтын курстар да бар. Сипаттамада қандай нақты университет курсты дайындағаны, оқытушылар кімдер, процес кезінде қатысушылар неге үйренеді және аяқтаған соң оларға куәлік беріледі ме. Курстарды Курсердің әріптес-институттары жасайды.

Курстан өту үшін сайтта тіркелу және оған алдын-ала немесе процес кезінде жазылу керек. Курс аяқталғаннан соң, ол сайтта мұрағат түрінде сақталады. Мұрағат дегеніміз барлық материалдармен қолдануға болады, бірақ тапсырмалар бағаланбайды және сертификаттау қолжетімсіз дегенді білдіреді. Курс әдетте апталар бойынша құрылады. Әрбір аптада жаңа бейнелекциялар мен белгіленген мерзімде орындау қажет, оларға сәйкес келетін тапсырмалар(quizzes) пайда болады. Күйге келтіру оқытушыға байланысты. Әдетте әрбір сынақтарды көп рет орындауға болады, бұл ретте аттестаттау кезінде есепке алынатын түпкілікті нәтиже ретінде (автоматты тексеру) қол жеткізілгендердің ішіндегі ең жоғары ұпайы есепке алынады. Тапсырмалар әдетте, рэндоммен (еркін) беріледі, сондықтан дұрыс жауапты алып тастау әдісімен анықтау практикада мүмкін емес.

Білімді тексеру (және бекітуге) апталық тест сынақтарынан бөлек оқытушылар дүркін-дүркін практикалық тапсырмалар(assignments) немесе алынған білімді қолдану мүмкін болатын мини-жобаларды бере алады.

Мұнда прирингтік бағалау (peerassessment) жиі қолданылады. Бұл әрбір қатысушының барлық жұмыстар тапсырылғаннан соң, басқа қатысушылардың жұмыстарының бірқатар санын (4-5) тексеріп, берілген көрсеткіштер қатары бойынша бағалап, өзінің пікірін жазуы керек. Бұл міндетті бөлік- егер оған көңіл аудармаса, қорытынды баға азаяды.

Қосымша материалдар ретінде оқытушылар өздерінің курстарына тақырып бойынша вики-ресурстарға сілтемелерді, қосымша әдебиеттер мен басқа көздердің тізімін және тапсырмаларды орындау үшін әртүрлі виртуалды құралдарды қоса алады. Сондай-ақ әрбір курста қатысушылар таныса алатын, курс бойынша сұрақ бере алатын, және оған жауапты басқа студенттерден, сондай-ақ оқытушылардан, олардың көмекшілерінен ала алады. Осылайша нағыз сыныпқа ұқсас түр жасалады.

Көптеген мағлұмат беертін тағы бір көрсеткіш курстан толық өтетін студенттердің саны. Орта есеппен MOOK-қа шамамен 50 000 адам жазылады (қатысушылар саны 100 000 асатын курстар да бар). Соңына дейін ең ары кеткенде шамамен 20% жетеді, ал жалпы олардың саны 10%-дан аспайды.

Осыйлайша, MOOK-тар әлемде кадрларды даярлау және қайта даярлау құралы ретінде өздерін көрсете білді, үш тілді білім беру жүйесіне арналған осындай бұқаралық ашық онлайн-курстарын жасауға арналған ғылыми зерттеулер өзекті болып табылады.

Үш тілді білім беру жүйесін бағдарламалық қамтаамсыз етуге арналған ғылыми зерттеулер келесілерді ғылыми негіздеуге бағытталған:

- үш тілді білім берудің электронды контентін жасау;
- үш тілді білім беруді бағдарламалық ілеспе жасау республикалық жүйесін құру;
- *Coursera* типі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстарды дайындау және енгізу бойынша бағдарламалық кешенді құру

4 Үш тілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулердің үлгі тақырыптамасы

4.1 Үштілдік білім беру саласындағы ғылыми-зерттеу жұмыстары тақырыптарының тізімі

1. Үш тілді білім берудің құқықтық аспектілері.
1. Үш тілді білім беру жағдайында мектептік тілдік білім берудің мазмұнын жаңартудың теориялық және практикалық аспектілері.
2. Қазақстан Республикасында тілдік білім берудің жалпы концептуалдық негізін құру.
3. Үштілді білім беру бойынша сарапшыларды ұлттық сертификаттаудың өлшемшарттарын әзірлеу.
4. Тілдік білім берудің мазмұндық-технологиялық және оқу-ұйымдастырушылық негізін жетілдіру.
5. Тілдерді қолданудың негізгі әлеуметтік-коммуникативтік және функционалдық салалары бойынша тезаурустар әзірлеу.
6. Қазақ тілін оқытудың интерактивтік технологиялары.
7. Үштілді білім беру жағдайында тілді оқытудың процессуалдық-технологиялық аспектілері.
8. Қазақстан Республикасының білім беру жүйесіне үштілділікті енгізу механизмін әзірлеу.
9. Үштілді білім беруге көшу жағдайындағы инновациялық процестерді басқару.
10. Шет тілдеріне ерте жастан оқытудың шетелдік тәжірибесі.
11. Бірнеше тілдерге параллельді оқытудың (тілдерді қоса оқытудың) шетелдік тәжірибесі.
12. Көптілді білім беру жағдайында жұмыс жасау педагогикалық кадрларды даярлаудың шетелдік тәжірибесі.
13. Үздіксіз басқа тілге даярлау технологиясының шетелдік тәжірибесі.
14. Үш тілді білім беру жағдайында тіл пәндерінің емес болашақ мұғалімдерін лингвистикалық даярлау.
15. Қазақ тілінде кәсіптік-салалық қажеттіліктерге арналған оқу ресурстарын әзірлеу.
16. Тіл мен пәнге интеграциялап оқытудың әдістемелік аспектілері.
17. ЖОО тілдерге (қазақ, орыс, ағылшын) тілдеріне кәсіби бағытталған оқытуды ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету;
18. Үш тілді білім беруге арналған кадрларды кәсіби даярлау мазмұнының ғылыми-педагогикалық негізі.

19. Үш тілді білім беруді жүзеге асыру үшін білім берудің барлық деңгейлеріндегі ұйымдарда педагогикалық кадрлармен қамтамасыз етілудің мониторингісі.

20. Үш тілді білім беру жағдайында педагогикалық кадрлардың біліктілігін көтеру курстарының қолданыстағы бағдарламаларының мазмұнының мониторингі.

21. Білім берудің барлық деңгейлерінде тілдерді оқыту деңгейлерінің мониторингі.

22. Білім берудің барлық деңгейлерінде үш тілді білім берудің оқу-әдістемелік қамтамасыз етілуінің мониторингі.

23. Республика жоғары оқу орындарында үш тілді білім беруді іске асыру бойынша ағымдағы жағдайдың мониторингі.

24. Білім беру ұйымдарының барлық деңгейлерінде үш тілді білім беру бойынша зерттеу нәтижелерін енгізу мониторингі.

25. Қазақстанның өңірлерінде халықтың әртүрлі әлеуметтік топтарының үш тілді білім алуға мүдделілік деңгейінің мониторингі.

26. Үш тілді білім беруді енгізудің ұйымдастыру-педагогикалық шарттары.

27. Мектептегі білім берудің жүйесінде көптілді тұлғаны қалыптастыру.

28. Жоғары оқу орындарында кәсіби даярлау жағдайында көптілді тұлғаны қалыптастыру.

29. Мектептегі тәрбие жұмысы жүйесі арқылы көптілді тұлғаны қалыптастыру.

30. Инновациялы-педагогикалық қызмет ретінде үштілді білім беруді дамыту педагогикалық шарттарын әзірлеу.

31. Үштілді білім берудің стейкхолдерлерінің әлеуметтік серіктестігі механизмдерін әзірлеу.

32. Үштілді білім беру жағдайында білім беру ұйымдарында тәрбие жұмысын әдістемелік-ұйымдастыруын қамтамасыз ету.

33. Үш тілді білім беру жағдайында қазақ тіліне ана тілі емес ретінде оқытудың дидактикалық негіздері.

34. Үш тілді білім беру жағдайында орыс тіліне ана тілі емес ретінде оқытудың дидактикалық негіздері.

35. Үш тілді білім беру жағдайында мектеп пәндерін/жоо дәрістерін ағылшын тілінде оқытудың дидактикалық негіздері.

36. Екінші тіл ретінде қазақ тілінде оқу пәндерін оқытуды дидактикалық қамтамасыз ету.

37. Жас мектеп оқушысының шетелдік тіл қызметін қалыптастыру.

38. Үш тілді білім беру жағдайында тілдерге ерте оқытудың әдістік аспекті.

39. Бастауыш мектепте тілдерге параллельді оқытудың психологиялық-педагогикалық аспектітары.

40. Үш тілді білім беру жағдайында үздіксіз тілдік дайындықты ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету.

41. Қосымша білім беру жүйесінде оқушылардың тілдік құзыреттерін жетілдіру.

4.2 ҒЗМ жеке тақырыптар бойынша болжамды құрылымы

Тақырыбы: Педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарын тарту және оларды Қазақстан Республикасында үштілді білімді кадрлармен қамтамасыз ету үшін жұмыспен қамту механизмдері.

Құрылымы:

Кіріспе

1. Педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарын тарту және оларды Қазақстан Республикасында үштілді білімді кадрлармен қамтамасыз ету үшін жұмыспен қамту бойынша халықаралық тәжірибе.

2. Үштілді білім үшін педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарында қажеттілік (аймақтар бойынша).

3. Үштілді білім үшін педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарды жұмыспен қамту механизмі.

4. Педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарын тарту және оларды Қазақстан Республикасында үштілді білімді кадрлармен қамтамасыз ету үшін жұмыспен қамту бойынша мемлекеттік бағдарлама жобасы.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– көптілді білім саласында шетел ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– Қазақстан аумақтары бойынша педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарында қажеттілігін анықтау;

– педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарын жұмыспен қамту механизмдерін қалыптастыру бойынша ұсыныстарын жасау;

– педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарын тарту және оларды жұмыспен қамту бойынша мемлекеттік бағдарлама жобасын жасау.

Күтілетін нәтиже: «Педагогикалық білімі бар тіл тасымалдауыштарын тарту және оларды Қазақстан Республикасында үштілді білімді кадрлармен қамтамасыз ету үшін жұмыспен қамту» бойынша мемлекеттік бағдарлама жобасы.

Тақырыбы: *Үштілді кадрларды Қазақстан мектептері, колледждері мен жоо үшін даярлау жүйесі.*

Құрылымы:

Кіріспе

1. *Үштілді кадрларды мектептер, колледждер мен жоо үшін даярлау халықаралық тәжірибесі.*

2. Жоғары білімдегі барлық мамандықтары бойынша үштілді білім үшін білім бағдарламалары ерекшеліктері.

3. Үштілді білім мәселесі бойынша ғылыми мектептер.

4. Үштілді білімді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету.

қорытындысы.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– көптілді кадрларды мектептер, колледждер, жоо үшін шетел ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– жоғары білім барлық мамандықтары бойынша үштілді білім үшін білім беру бағдарламаларын жасау;

– үштілді білім мәселелері бойынша ғылыми мектептерді бекіту үшін ғылыми кадрларды анықтау;

– үштілді білім үшін әдістемелік ұсыныстарды даярлау мақсатындағы әдіснамалық зерттеулер.

Күтілетін нәтиже: «Қазақстан мектептері, колледждері және жоо үшін үштілді кадрларды даярлау жүйесі» республикалық бағдарлама.

Тақырыбы: *Үштілді білім үшін мұғалімдер кадрларын қайта даярлау жүйесі*

Құрылымы:

Кіріспе

1. Үштілді білім үшін педагогикалық кадрларды қайта даярлау бойынша халықаралық және отандық тәжірибе: нормативтік қолдау, ресурстық қамтамасыз ету.

2. Қазақстанда педагогикалық кадрларды қайта даярлаудың ағымды жағдайы.

3. Үштілді білім жүйесі үшін педагогикалық кадрларды қайта даярлау жүйесін жаңғырту жолдары.

4. Үштілді білім жүйесі үшін педагогикалық кадрларды қайта даярлау үшін әдістемелік ұсыныстар.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– үштілді білім саласында шетел және отандық ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– Қазақстанда педагогикалық кадрларды қайта даярлаудың ағымды жағдайын анықтау;

– үштілді білім жүйесі үшін педагогикалық кадрларды қайта даярлау үшін әдістемелік ұсыныстарды жасау.

Күтілетін нәтиже: үштілді білім жүйесі үшін мұғалімдер кадрларын қайта даярлау жүйесін жетілдіру бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: *Үштілді білімге (білім деңгейлері бойынша) ауысу үшін мұғалімдерді экономикалық ынталандыру механизмдері.*

Құрылымы:

Кіріспе

1. Мұғалімдер еңбегін төлеу жүйесінің нормативтік-құқықтық базасының сипаттамасы.

2. Үштілді білім жағдайында мұғалімдер еңбегін төлеу жүйесін ұйымдастыру ерекшеліктері.

3. Үштілді білімге білім деңгейлері бойынша ауысу барысында мұғалімдер еңбегін төлеу жүйесін ұйымдастыру ерекшеліктері.

4. Үштілді білімге білім деңгейлері бойынша ауысу бойынша мұғалімдерді экономикалық ынталандыру механизмін қалыптастыру бойынша ұсыныстар.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– үштілді білім саласында мұғалімдер еңбегін төлеу жүйесі бойынша шетел және отандық ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– Қазақстандағы мұғалімдер еңбегін төлеу жүйесін ұйымдастырудағы ағымды жағдайын анықтау;

– үштілді білімге білім деңгейлері бойынша ауысу бойынша мұғалімдерді экономикалық ынталандыру механизмін қалыптастыру бойынша ұсыныстар жасау, ресурстық қамтамасыз етуді негіздеу.

Күтілетін нәтиже: үштілді білімге білім деңгейлері бойынша ауысу бойынша мұғалімдерді экономикалық ынталандыру механизмдері.

Тақырыбы: *Үштілді білім мәртебесін нормативтік құқықтық қамтамасыз ету.*

Құрылымы:

Кіріспе

1. Екі тілді, үштілді, көптілді білім саласындағы халықаралық практика.

2. Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілдік саясатын іске асыру бойынша нормативтік-құқықтық актілердің сипаттамасы.

3. Үштілді білімді еңізудің нормативтік негіздерінің құқықтық аспектілері.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– екі тілді, үштілді, көптілді білім саласындағы халықаралық практиканы зерделеу және талдау;

– Қазақстан Республикасының мемлекеттік тілдік саясатын іске асыру бойынша нормативтік-құқықтық актілерді зерделеу және талдау;

– үштілді білімді еңізу бойынша нормативтік құжаттар жобаларын жасау.

– үштілді білімді еңізу бойынша нормативтік құжаттарды қолдану бойынша әдістемелік ұсыныстарды дайындау.

Күтілетін нәтиже: үштілді білімді еңізу бойынша нормативтік құжаттарды қолдану бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: *Үштілді білім контексіндегі жоо педагогикалық мамандықтар білім бағдарламалары.*

Құрылымы:

Кіріспе

1. Көптілді педагогтың үштілді білім жүйесіндегі рөлі.

2. Көптілді педагогтың жобасы.

3. ҚР ЖОО көптілді педагогты даярлау: мәселелері мен шешім табу жолдары.

4. Педагогикалық жоо білім бағдарламаларының үштілді білім реалитеттеріне бейімделуі.

5. Жалпы білім беретін мектептер үшін көптілді кадрларды қысқа мерзімде даярлау механизмдері мен бағдарламалары.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– үштілді білім жүйесінде көптілді педагогтың жетекші рөлін анықтау;

– көптілді педагог жобасын жасау;

– көптілді педагогты ҚР ЖОО даярлау мәселелерін анықтау және

оларды шешу жолдары;

– педагогикалық жоо білім бағдарламаларының үштілді білім реалиттарына бейімделу бойынша мәселені зерделеу және талдау;

– жалпы білім беретін мектептер үшін көптілді кадрларды даярлау тиімді және қысқа мерзімді механизмдері мен бағдарламаларын жасау.

Күтілетін нәтиже: педагогикалық ЖОО үшін «Мектепте үштілді оқыту бойынша» бейімделген білім бағдарламаларын жобалау бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: *Кадрларды даярлаудың үштілді жүйесіне ауысуды әдістемелік қамтамасыз ету*

Құрылымы:

Кіріспе

1. Жоғары білім жүйесінде көптілді кадрларды даярлау жобалары мен механизмдері

2. «Болашақ» бағдарламасы аясында көптілді кадрларды даярлау қазақстандық тәжірибесі

3. Жоғары білім бағдарламаларының көптілді бағытталуы: мәселелері мен перспективалары

4. Үштілді білімді орта мектепте кадрлармен қамтамасыз ету қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– жоғары білім жүйесінде кадрларды даярлау отандық және шетел тәжірибесін зерделеу;

– жоғары білім бағдарламаларының көптілді бағытталу ерекшеліктерін зерделеу;

– орта мектептегі үштілдік білімді кадрлармен қамтамасыз ету мәселелерін зерделеу және талдау;

– жалпы білім беретін мектеп үшін үштілді кадрларды даярлау тиімді және қысқа мерзімді механизмдері мен бағдарламаларын жасау.

Күтілетін нәтиже: кадрларды даярлаудың үштілді жүйесіне ауысу бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: *Үштілді білімді еңгізудің бағалау механизмі.*

Құрылымы:

Кіріспе

1. Тілдерді білу деңгейлерін бағалаудың әдістемелік негіздері.

2. Тілдік емес пәндерді шетел тілінде оқыту үдерісін бағалау жүйелері.

3. Жалпы білім беретін мектептер пән мұғалімдерінің тілдік құзыреттерін бағалау жүйелері.

4. Жалпы білім беретін мектептер түлектерінің тілдік деңгейін бағалауға құзыретті көзқарас.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– шетел тілдерін игеру деңгейлерін бағалау шетел және отандық тәжірибесін зерделеу;

– жалпы білім беретін мектептер пән мұғалімдерінің тілдік құзыреттерін бағалау индикаторларын жасау.

– жалпы білім беретін мектеп түлектерінің тілдік құзыреттілігінің қалыптасу критерийлерін жасау

– мектепте үштілді білімді енгізу бойынша оқутәрбие үдерісі сапасын бағалау үшін тиімді механизмдері мен үдерістерін қалыптастыру.

Күтілетін нәтиже: «Мектепте үштілді білімді енгізу бойынша мониторингті ұйымдастыру және жүргізу» тақырыбы бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: *Үштілді білім сапасының кешеңді мониторингі.*

Құрылымы:

Кіріспе

1. Республикалық деңгейде үштілді білім мониторингін жоспарлау және ұйымдастыру.

2. Қазақстан мектептерінде үштілді білімді енгізу бойынша мониторинг құрылымы.

3. Тілдік мәселелері (проблемалары бойынша) бойынша мониторинг зерттеулерін жүргізу ерекшеліктері.

4. Екітілді және көптілді оқыту мәселелері бойынша мониторинг зерттеулеріне шолу жасау.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– екітілді және көптілді оқыту мәселелері бойынша мониторинг зерттеулеріне аналитикалық шолу жасау;

– үштілді білім мониторингін республикалық деңгейде жоспарлау және ұйымдастыру;

– мониторингтің технологиялық карталары мен оларды толтыру бойынша нұсқаулық хатты даярлау;

– мониторинг бойынша ақпаратты жинақтау және өңдеу;

– мәліметтерді талдау және қорытындыларды жалпылау;

– мониторингтің алынған нәтижелерін көптілді білім саласындағы сарапшылар мен мамандардың қатысуымен талқылау.

Күтілетін нәтиже: «Қазақстан Республикасында үштілді білімді еңгізу: қазіргі жағдайы мен перспективалары» аналитикалық анықтама.

Тақырыбы: *Қазақ, орыс, ағылшын тілдері (деңгейлік жобалары) үшін бірыңғай тілдік стандарттың ғылыми-педагогикалық және лингводидактикалық негіздерін жасау).*

Құрылымы:

Алғы сөз

1 Мектепте «қазақ тілі», «орыс тілі» және «ағылшын тілі» пәндерін оқытудың тиімді әдістері.

2 Үш тілді игеру барысында тілдік пәндерді деңгейлеп оқыту

3 Үш тілді игеру барысында өздік жұмысын ұйымдастыру.

4 «Қазақ тілі», «орыс тілі» және «ағылшын тілі» пәндерін деңгейлеп оқытудың ерекшеліктері.

5 Үш тілді игеру барысында сабақта деңгейге бөлуді қолдану.

6 «Қазақ тілі», «орыс тілі» және «ағылшын тілі» пәндер бойынша сабақтардың болжамды технологиялық картасы.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– «қазақ тілі», «орыс тілі» және «ағылшын тілі» пәндері үшін (деңгейлік жобалары) бірыңғай тілдік стандартты жасау саласында шетел және отандық ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– Қазақстандағы «қазақ тілі», «орыс тілі» және «ағылшын тілі» пәндері үшін (деңгейлік жобалары) бірыңғай тілдік стандарттың ағымдағы жағдайын анықтау;

– «қазақ тілі», «орыс тілі» және «ағылшын тілі» пәндері үшін (деңгейлік жобалары) бірыңғай тілдік стандартты жасау бойынша ұсыныстарды дайындау.

Күтілетін нәтиже: «Қазақ тілі», «орыс тілі» және «ағылшын тілі» пәндері үшін (деңгейлік жобалары) бірыңғай тілдік стандартты жасау бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: *Үштілді мамандарды даярлау бойынша ғылыми мектептерді ұйымдастыру.*

Құрылымы:

Кіріспе

1 Үштілді мамандарды даярлау бойынша халықаралық және отандық тәжірибе.

2 Қазақстанда үштілді мамандарды даярлау жағдайы.

3 Үштілді мамандарды даярлау бойынша ғылыми мектептерді білім ұйымдары базасында ұйымдастыру.

4 Үштілді мамандарды даярлау бойынша ғылыми мектеп жүйелерінің негізгі элементтері.

5 Үштілді мамандарды даярлау бойынша ғылыми мектептерді ұйымдастыру үшін әдістемелік ұсыныстар.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– үштілді мамандарды даярлау бойынша ғылыми мектептерді ұйымдастыру саласында шетел және отандық ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– Қазақстанда үштілді мамандарды даярлау бойынша ғылыми мектептерді ұйымдастыру ағымды жағдайын анықтау;

– үштілді мамандарды даярлау бойынша ғылыми мектептерді ұйымдастыру үшін әдістемелік ұсыныстарды жасау.

Күтілетін нәтиже: Үштілді мамандарды даярлау бойынша ғылыми мектептерді ұйымдастыру үшін әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: *Тілдерді ертеден оқытудың ғылыми әдістемелік негіздері*

Құрылымы:

Кіріспе

1 Тілдерді ертеден оқыту мәселесі бойынша халықаралық және отандық тәжірибе.

2 Қазақстанда тілдерді ертеден оқыту мәселесінің қазіргі жағдайының сипаттамасы.

3 Үштілді білім жағдайына даярлау үшін балалардың тілдерді ертеден игеру жүйесін жетілдіру жолдары.

4 Тілдерді ертеден игеру бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– балалардың тілдерді ертеден игеру қажеттілігін зерттеу саласында шетел және отандық ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– Қазақстанда балалардың тілдерді ертеден игеру ағымды жағдайы мен ұйымдастырылуын анықтау;

– балалардың тілдерді ертеден игеру қажеттілігін зерттеуді ұйымдастыру бойынша ұсыныстарды жасау.

Күтілетін нәтиже: тілдерді ертеден игеруді ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: Қазақ тілін шетел мемлекет жағдайында сақтау бойынша қазақ диаспораларының тәжірибесі.

Құрылымы:

Кіріспе

1 Шетелде қазақ диаспораларының пайда болу мәселесін зерделеу.

2 Қазақ диаспорасы бар шетел мемлекеттеріндегі қазақ тілінің ерекшеліктері мен орны.

3 Қазақ тілі мен қазақ диаспорасы бар елдің мемлекеттік тілінің қатынасының мәні мен мазмұны.

4 Қазақ тілін сақтау және зерделеу бойынша қазақ диаспораларының тәжірибесін қолдану бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– шетелде қазақ диаспораларының пайда болу мәселесін зерделеу саласындағы шетел және отандық ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– қазақ диаспорасы бар шетел мемлекеттердің білім жүйелерінде қазақ тілінің ағымдағы жағдайын, ерекшеліктері мен орнын анықтау;

– шетел мемлекет жағдайында қазақ тілін сақтау бойынша қазақ диаспораларының тәжірибесін қолдану бойынша ұсыныстарды жасау.

Күтілетін нәтиже: шетел мемлекет жағдайында қазақ тілін сақтау бойынша қазақ диаспораларының тәжірибесін қолдану бойынша әдістемелік ұсыныстар.

Тақырыбы: Үштілді білім электронды контентін жасауды ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету.

Құрылымы:

Кіріспе

1. Барлық деңгейдегі білім электронды контентін жасау бойынша Қазақстандық тәжірибе.

2. Мектеп, колледж, ЖОО үшін үштілді білім үшін электроны контентін жасау бойынша әдістемелік нұсқаулар.

3. Білімнің барлық түрлері, барлық оқу пәндері бойынша электронды контент жасау кестесі.

4. Үштілді білім үшін электронды контент мәліметтер базалары.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

–білімнің барлық деңгейлері, барлық оқу пәндері бойынша қолданыстағы қазақстандық электронды контентті іздеу, сұрыптау және жинақтау;

–мектеп, колледж және ЖОО үшін үштілді білім үшін электронды контентті жасау бойынша әдістемелік нұсқауды жасау;

–білімнің барлық түрлері, барлық оқу пәндері бойынша қолданыстағы электронды контентті есепке алу арқылы электронды контентті жасау кестесін даярлау;

–үштілді білім үшін электронды контент мәліметтер қазақстандық базасын қалыптастыру.

Күтілетін нәтиже: Үштілді білім үшін электронды контент мәліметтер банкі.

Тақырыбы: *Үштілді білімді бағдарламалық қолдау жүйесі.*

Құрылымы:

Кіріспе

1. Оқу үдерісін бағдарламалық қолдаудың халықаралық тәжірибесі.

2. Үштілді білімді бағдарламалық қолдау үшін техникалық тапсырма.

3. Үштілді білім жобасын электронды контент мәліметтер базасына сәйкес іске асыру үшін бағдарламалық платформа.

4. Үштілді білімді бағдарламалық қолдаудың республикалық жүйесінің компьютерлік бағдарламасы ерекшеліктері.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

–оқу үдерісін бағдарламалық қолдаудың шетел және отандық ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

–мектеп, колледж және ЖОО үшін үштілді білімді бағдарламалық қолдау үшін техникалық тапсырма жазу;

–қолданыстағы бағдарламалық платформаларды талдау және біреуін үштілді білім жобасын электронды контент мәліметтер базасына сәйкес іске асыру үшін таңдау;

–үштілді білімді бағдарламалық қолдаудың республикалық жүйесі компьютерлік бағдарламаны жазу.

Күтілетін нәтиже: үштілді білімді бағдарламалық қолдаудың республикалық жүйесінің компьютерлік бағдарламалық кешеңі.

Тақырыбы: Coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстарды дайындау және еңгізу бойынша бағдарламалық кешең.

Құрылымы:

Кіріспе

1. Coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстар халықаралық тәжірибесі.

2. Coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстар үшін техникалық тапсырма.

3. Coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстарды іске асыру үшін бағдарламалық платформа.

4. Coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстардың компьютерлік бағдарламасы.

Қорытынды.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.

Жүргізілетін жұмыс түрлері:

– Coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстарын шетел ғылыми зерттеулер бойынша қолжетімді көздерден ақпаратты іздеу;

– Coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстары үшін техникалық тапсырма жазу;

– қолданыстағы бағдарламалық платформаларды талдау және біреуін coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстары жобасын іске асыру үшін таңдау;

– Coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстары үшін компьютерлік бағдарламаны жазу.

Күтілетін нәтиже: coursera түрі бойынша бұқаралық ашық онлайн-курстарының компьютерлік бағдарламалық кешеңі.

Тақырыбы: Орта мектептегі үш тілді білім беру негізіндегі қызметтік тәсіл

Құрылымы:

Кіріспе

1 Тілдік және коммуникативтік құзіреттілік.

2 Қазіргі психолінгвистика мен әдістемеде оқытудың коммуникативтік стратегиясы.

3 Оқу қызметін ынталандыру және сөйлеудің ситуациялығы.

4 Тіл материалын іріктеу және ұйымдастыру негізіндегі тілдік жағдай.

5 Тілдерге үйрету кезінде тілдік жағдайларды қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдар.

Қорытынды

Қолданылған әдебиеттердің тізімі.

Жүргізілген жұмыстардың түрлері:

– зерттеу проблемасы бойынша шетелдік және отандық ғылыми әдебиетті талдау;

– халықаралық және отандық практикада оқу процесін коммуникативті ұйымдастыру тәжірибесін зерттеу;

– орта мектептік оқу тіл қызметінің негізгі мотивтерін анықтау;

– оқытуға қызметтік тәсіл негізінде оқу тіл материалын құру;

– орта мектептің оқушыларын оқыту кезінде сөйлеу ситуацияларын қолдану бойынша әдістемелік ұсынымдарды жасау.

Күтілетін нәтиже: қызметтік тәсілдің негізінде оқыту процесін ұйымдастыру бойынша әдістемелік ұсынымдар

5 Үштілді білім саласында ғылыми зерттеулер жүргізу бойынша ұсыныстар

Ғылыми зерттеу тақырыбы аталған бағдарламамен анықталған ғылыми бағыттарға сәйкес келу керек, маңызды қолданбалы міндеттің шешімін қамтамасыз ететін жаңа ғылыми негізделген нәтижелері болу керек немесе үштілді білімнің дамуы үшін жиынтығының маңызы зор теориялық ережелері және эксперименталды нәтижелері болу қажет. Автор ұсынған жаңа шешімдер танымал шешімдермен салыстырғанда дәлелденген және бағаланған болу керек.

Қолданбалы маңызы бар ғылыми жұмыста орындаушымен алынған авторлық куәліктермен, енгізу актілерімен және басқа ресми құжаттармен расталған, теориялық маңызы бар жұмыста – ғылыми қорытындыларды қолдану бойынша негізделген ұсыныстары бар, ғылыми нәтижелерді практикалық қолдану туралы мәліметтер келтіріледі.

Ғылыми зерттеулер нәтижелерін ғылыми, ғылыми-аналитикалық және ғылыми-практикалық басылымдарда, оның ішінде импакт-факторымен, жариялау ұсынылады.

Ұсынылған үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеу тақырыбы ҚР БҒМ ғылыми жобалар конкурсы аясында оны әзірлеу үшін, сонымен қатар, докторлық диссертация шеңберінде ғылыми зерттеу жүргізу үшін ұсынылуы мүмкін.

Ғылыми зерттеу ғылымды дамытудың нақты басым бағытына сәйкес болуы қажет. Сонымен, білім беру саласындағы зерттеу «Елдің зияткерлік әлеуеті» бағыты аясында орындалады. Қаржыланатын жобалар конкурсына қатысу өтінімі мемлекеттік, орыс және ағылшын тілдерінде ұсынылады.

Өтінімде келесі бөлімдерді: жобаның мақсаты мен міндеттері, жобаның ғылыми жаңалығы және тәжірибелік маңыздылығы, зерттеу әдістері, зерттеу тобының құрамы, сонымен қатар, күнтізбелік жоспар, шығындар сметасы, күтілетін нәтижелер, библиографияны құрайтын жобаның сипаттамасы беріледі.

1. Жобаның мақсаты мен міндеттері (500 сөзден көп емес)

Бұл бөлімде жобаның мақсаты мен мақсатқа жету тәсілдері, қойылған міндеттер оларды жүзеге асыру және күтілетін нәтижелердің қысқаша түсінігімен сипатталады.

2. Жобаның ғылыми жаңалығы және тәжірибелік маңыздылығы (1500 сөзден көп емес)

Бөлім келесі ақпараттарды қамтиды:

1) жобаны әзірлеуге алғышарттарды, зерттелетін тақырыпқа және оның осы Жобамен (шолуда қолданылған әдебиеттерге сілтеме жасалған толық шифрі 8- «Библиография» бөлімінде ұсынылуы қажет) өзара

байланысына қатысты әлемде жүргізілген, алдыңғы ғылыми зерттеулерге міндетті шолумен ғылыми жаңалығын негіздеу.

Алдын ала нәтижелер бар болған жағдайда көрсетіледі;

2) жобаның ұлттық және халықаралық деңгейдегі маңыздылығы;

3) жобаны жүзеге асыруда және оның нәтижелерін алудағы әлеуметтік сұраныс және (немесе) экономикалық және индустриялық қызығушылық;

4) алынған нәтижелердің ғылым мен технологияның дамуына әсері және күтілетін әлеуметтік және экономикалық салдары;

Осы бөлімді жазуда келесі ұстанымдарға көңіл бөлу ұсынылады:

1) Жобаның ұқсастықтардан түбегейлі ерекшелігіне сипаттама беру қажет;

2) егер Жобаның соңғы нәтижесі өнім болатын болса, Жобаның пәндік саласындағы техника деңгейін қазіргі уақытта қалыптасқан отандық және шетелдік өндірушілердің жетістіктері туралы мәліметтер келтіре отырып сипаттау қажет;

3.Зерттеу әдістері (1000 сөзден көп емес).

Бөлім қойылған мақсаттарға жету тәсілдерін негіздеу, таңдалған тәсілді негіздеу; жобаны жүзеге асырудың сыни нүктелері, балама жолдары, рәсімдеу жағдайы және зерттеу нәтижесіне зияткерлік меншік құқығын бөлу (зияткерлік меншікті қорғаудың қандай тәсілі таңдалғанын көрсету қажет) ретінде жобада қолданылған ғылыми әдістерді сипаттауды құрайды.

4.Зерттеу тобы (2500 сөзден көп емес)

Бөлім келесі ақпараттарды қамтиды:

1) зерттеу топтарының құрамын, олардың ұстанымын, біліктілігін және жоба жұмысындағы бағыттарын сипаттау;

- Жобаның ғылыми жетекшісінің түйіндемесі мен ғылыми істері (тегі, аты, әкесінің аты, ғылыми атағы/дәрежесі, ұсынылған зерттеудің бұрын жүргізілген ғылыми зерттеумен қандай жағдайда байланыстылығына, Жобаның ғылыми жетекшісінің Жоба тақырыбына қатысты негізгі жарияланымдары туралы мәліметтерге, патенті туралы мәліметтерге қысқаша түйіндеме келтіріледі және сипатталады;

- соңғы үш жыл көлеміндегі Жобаның ғылыми жетекшісі ғылыми жетекші ретінде көрінетін (ғылыми зерттеу тақырыптары, зерттеу жүргізу орны мен уақыты, қаржыландыру көзі, жобаның аяқталу деңгейі) жоба туралы мәліметтер;

- зерттеу тобының әрбір мүшесінің тегі, аты, әкесінің аты, жобадағы ұстанымдары;

- зерттеу тобының жоба тақырыбына қатысты (онға дейінгі) негізгі жарияланымдары, патенттері, авторлық куәліктері;

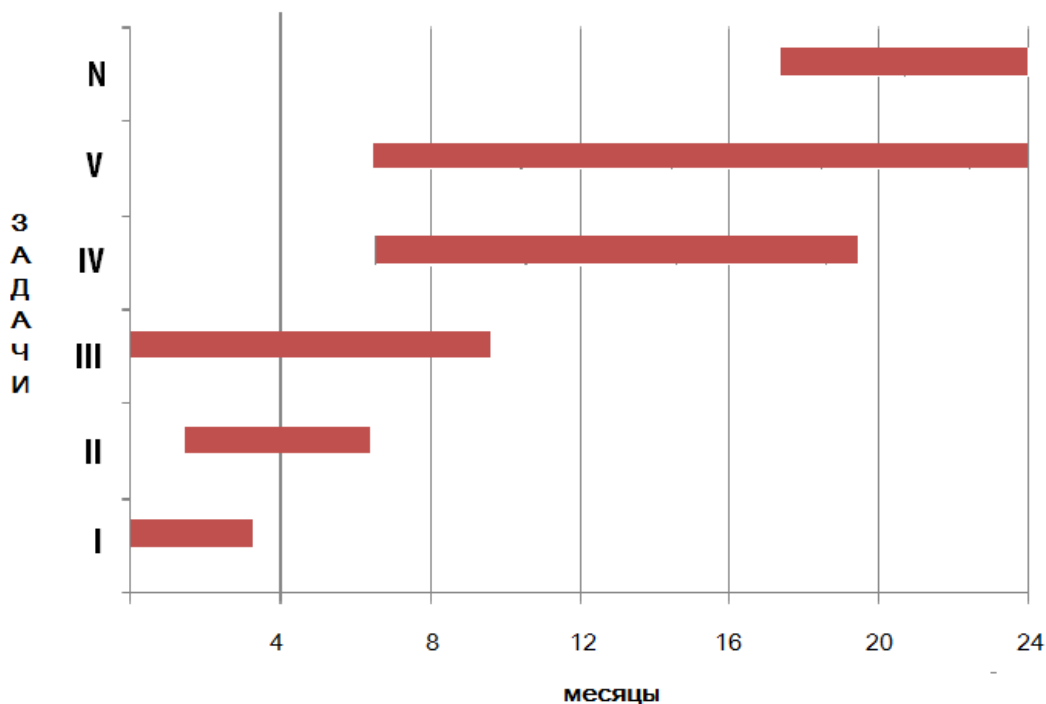
- жұмысты және Жобада жұмыспен қамтылу мерзімін сипаттау;

5. жобаның кезеңдерін, қойылған міндеттерді, оның маңыздылығын негіздеуді, Гант диаграммасын (қойылған міндеттер, уақыты (айда) құрайтын жұмыстың күнтізбелік жоспары.

Үлгілік күнтізбелік жоспар үлгісі

№ р/с	Міндеттер, жоба міндеттерін жүзеге асыру бойынша шаралар атауы	Ұзақтығы (айда)	Жұмысты орындаудың басталуы (күн/ай/жыл.)	Жобаны жүзеге асыру жылдары		
				1-жыл	2-жыл	3-жыл

Екі жылдық жобаға арналған желілік график үлгісі:

6. Смета – жобаны жүзеге асырудың әр жылына міндетті түсіндірумен Жобаның жалпы құнын (мың. теңгеде) және шығындар сметасын негіздеу. Ағылшын тілінде рәсімделген мақалалар шығыны өтінімдерде доллардың теңгеге шаққандағы курсы көрсетумен (ҚР Ұлттық банкі мәліметтері бойынша өтінім беру күні) АҚШ доллары

түрінде көрсетілуі қажет. Жоба бюджеті жұмыс жоспарына сәйкес Жобаның ғылыми жетекшісімен бөлінеді және осы Жобаға байланысы жоқ, басқа да мақалалар шығынына бағытталмауы қажет.

Мақалалар бюджетіне келесі шығындар енуі мүмкін:

1) еңбек ақы – барлық салықтар мен шегерімдерді ескере отырып, ғылыми зерттеуді жүргізуге қатысқан ғылыми қызметкерлер еңбегіне ақы төлеу;

2) ғылыми іссапарлар – мемлекеттік бюджет қаражаты есебінен құралатын, сонымен қатар, Қазақстан Республикасы Парламенті депутаттарымен, Қазақстан Республикасы Үкіметінің 2000 жылғы 22-қыркүйектегі № 1428 қаулысымен бекітілген, және Қазақстан Республикасы Үкіметінің « Республикалық және жергілікті бюджет қаражаты есебінен мемлекеттік қызметкерлердің шетелдік іссапарлар шығынының өтемі туралы» 2008жылғы 6-ақпандағы № 108 қаулысымен бекітілген мемлекеттік мекеме қызметкерлерінің Қазақстан Республикасы көлеміндегі қызметтік іссапарлары туралы Ережемен белгіленген зерттеу жүргізуге байланысты іссапарлар өтемі іссапарлар шығыны өтемінің нормасынан аспауы қажет.

3) шеттегі ұйымдар қызметі – зерттеу жүргізу үшін қажетті ұжымдық қолданудағы ұлттық зертханалар қызметі, басқа да ұйымдар қызметі, оның ішінде конференцияларға қатысу үшін ұйымдастыру жарналары.

4) материалдар сатып алу – зерттеу жүргізуге жұмсалатын материалдар;

5) жабдықтар сатып алу және бағдарламалық қамтамасыз ету (заңды тұлғалар үшін).

6) ғылыми-ұйымдастырушылық қолдау – жүзеге асырылатын жоба бойынша жарияланымдар әзірлеу және ғылыми зерттеу нәтижелерін жариялау шығындары;

7) егер өтінім беруші жеке тұлға болған жағдайда ғимаратты жалға алу;

8) жабдықтарды жалға алу;

9) зерттеуді жүзеге асыру үшін қолданылған жабдықтар мен техникаларды сақтаудың эксплуатациялық шығындары.

7.Күтілетін нәтижелер (1500 сөзден кем емес).

Бөлімде төмендегі ақпараттар көрсетіледі:

1) рецензияланған ғылыми журналдарға (жоба аясында жүргізілген ғылыми зерттеу нәтижелерін жариялау болжана ма және қандай журналда) жарияланымдарды жоспарлау;

2) шетелдік баспаларда кітап/кітап тарауы түрінде жариялауды жоспарлау;

3) қазақстандық баспаларда кітап/кітап тарауы түрінде жариялауды жоспарлау;

4) монографиялар түрінде жариялауды жоспарлау;

5) жұмыс нәтижелерін әлеуетті қолданушылар, ғалымдар қауымдастығы және кең жұртшылық арасына тарату.

8. *Библиография.* Осы бөлімде Жобаны сипаттау бөліміндегі Жобаның ғылыми жаңалығы және маңыздылығы деп аталатын 2-пунктте көрсетілген сілтемелердің жарияланымдары көрсетіледі

Әрбір жарияланым журналдың толық атауын, басылым нөмірін, шыққан жылын, бетінің нөмірін, мақаланың толық атауын, мақала авторларының толық атын сақтауы қажет.

Импакт – факторлы ғылыми жарияланымдар әзірлеу және оларды рейтингтік шетелдік басылымдарға ұсыну тәртібі бойынша, сонымен қатар, зерттеу нәтижесін рәсімдеу бойынша ұсыныстар Б,В қосымшасында көрсетілген.

Қорытынды

Ұсынылған Бағдарламада үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулер, Қазақстандағы үштілді (көптілді) білім беру саласындағы ғылыми зерттеу нәтижелерін талдау, жүргізілген мониторингтің жекелеген нәтижелері, оларды шынайы білім беру тәжірибесіне енгізу ұсынылды; Қазақстанда үштілді білім беруді дамытудың өзекті мәселелері, Қазақстанда үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулердің негізгі бағыттары анықталды; Қазақстанда үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулердің үлгілік тақырыптары әзірленді, сонымен қатар, оларды жүргізу бойынша ұсыныстар ұсынылды.

Әзірленген Бағдарламада үштілді білім берудің теориялық-әдіснамалық негізін, психологиялық-педагогикалық, лингводидактикалық, әлеуметтік-мәдени аспектілерін мақсатты бағытталған оқытуға мүмкіндік беретін үштілді білім беру мәселесін жүйелеу әрекеті қабылданды. Бұл, өз кезегінде мәдениетаралық, кәсіби-бағытталған құзыреттерді меңгерген, мәдениет диалогы арасында өзін-өзі танытатын көптілді тұлға қалыптастыруға бағытталған, үштілді білім беру теориясы мен тәжірибесін байытуға мүмкіндік береді.

Ғылыми зерттеу нәтижелері үштілді білім беру жүйесін жетілдіруге бағытталған ғылыми негізделген ұсынымдар болуы қажет. Қазақстан Республикасында тілдік білім беру тәжірибесі ана тілі және мемлекеттік (қазақ) тілдері, ана тілі және орыс тілдерінің, ана тілі және шет тілдерінің, мемлекеттік (қазақ) және орыс тілдерінің, мемлекеттік (қазақ) және шет тілдерінің, орыс және шет тілдерінің балансын орнатуға бағытталуы қажет.

Негізінен ғылыми зерттеу тақырыптары Қазақстан Республикасында көптілді білім беруді дамыту Тұжырымдамасымен анықталған: үштілділікті нормативтік-құқықтық, ғылыми-әдістемелік, оқу-ұйымдастырушылық қамтамасыз етумен көптілді білім берудің басым бағыттарына сәйкес жүйеленді.

Үштілді білім берудің нормативтік-құқықтық базасын әрі қарай жетілдіру төмендегілер есебінен қамтамасыз етілетін болады:

– білім беру және тілдік саясат саласындағы заңнамалық процестерді жетілдіру;

– отандық білім беру жүйесінің әрбір деңгейінің ерекшеліктерін ескере отырып, үштілді білім беруді ұйымдастырудың бірінғай нормасын және реттегішін жасау;

– қазақ, орыс және ағылшын тілдерін оқығандық деңгейіне қойылатын бірінғай талаптармен, білім беру жүйесінің (тігінен) барлық буындары арасындағы бірізділіктің маңыздылығын және субъектілерге қатысты (көлденеңінен) іс жүргізудің үздіксіздігі мен тұтастығын

қамтамасыз ететін жаңа мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттарын әзірлеу және қабылдау.

Үштілді білім беруді ғылыми-әдістемелік қамтамасыз етуді дамыту аясында үштілді білім беру жағдайында жұмыс істеуге қабілетті жаңа формация педагогын даярлау жүйесін құру және сонымен қатар, қазақ, орыс, ағылшын тілдерін оқытудың оқу-әдістемелік базасын одан әрі жетілдіру қажет. Ғылыми зерттеулер үштілді білім беруді ғылыми-әдістемелік қолдау жүйесін қалыптастыру мен дамытудың негізгі бағыттарын анықтауға бағытталуы қажет.

Осы ғылыми зерттеулер:

– көптілді білім берудің әдіснамалық негізі ретінде, этнолингводидактикалық тәсілдің принциптерін, әдістері мен құралдарын дамытуға мүмкіндік беретін қазіргі педагогикалық ғылым мен білім беру тәжірибесін байытуға;

– үштілді білім беру жағдайында педагогтарды даярлауды лингводидактикалық қамтамасыз етуді қалыптастыру есебінен, кәсіптік білім беру теориясы мен әдістемесін жетілдіру үшін шынайы алғышартты құратын ЖОО-дағы педагог кадрларды даярлау жүйесін дамытуға;

– білім беру процесін дидактикалық құраушыларды жетілдіруге әсер етеді.

Үштілді білім беруді оқу-ұйымдастырушылық қамтамасыз етуді дамыту үшін үштілді білім берудің бірізділігі мен үздіксіздігін қамтамасыз ету мақсатымен барлық деңгейдегі білім беру ұйымдары қызметін үйлестіру қажет. Қазіргі уақытта ғылыми-педагогикалық білімнің жаңа саласы ретінде ұсынылатын ұйымдастырушылық-басқарушылық аспектілер *педагогикалық менеджмент және педагогикалық инноватика* ұстанымында әзірленуі тиіс.

Үштілді білім беруді оқу-ұйымдастырушылық қамтамасыз ету осы процесті өзіндік басқару актісі ретінде қабылдауды қажет етеді. Ол үшін үштілді білім беру аясындағы педагогикалық қызмет туралы деректер банкіні құру және дамыту үшін тиісті мониторингті жүзеге асыру қажет.

Білім беру жүйесіне көптілділік идеясын енгізу механизмін әзірлеу қажетті болып табылады, ол келесі принциптерге сәйкес болуы қажет:

– елдің әлеуметтік-экономикалық даму жағдайы мен талаптарына сәйкестігі;

– халықаралық білім беру кеңістігіне бірігу процесінде ұлттық контентті сақтау;

– сабақтастық, кезеңділік, кешенділік және тұтастық

– үштілді білім беруді дамыту.

Көптілді білім беруді теориялық-әдіснамалық қамтамасыз етуді дамыту жоспарында тілді ерте оқыту мәселесін зерделеу, үштілді білім беру аясында функционалдық сауаттылықты дамыту, үштілді білім беру

дидактикасы мен тілдік пәндер бойынша оқу бағдарламалары және оқулықтардың коммуникативтік бағыттылығының қажеттілігі ұсынылады.

Жалпы, үштілді білімді бірыңғай тұжырымдамалық негіздерін есепке алу арқылы дамыту оның стратегиясын қатал логикалық дәйектілікте жасауға мүмдік береді: үштілді білім саласында тұжырымдаманы, стратегиялық жоспарды және басқа бағдарламалық құжаттарды жасауға.

Мәселені перспективалық даму болжамында білім жүйесінің барлық буындары арасындағы мазмұндық сабақтастығын және үдерістік үзіліссіздігін және субъектілер қатынастарының синкреттілігін қамтамасыз ететін үзіліссіз үштілді білімнің ұлттық жүйесі идеясы ерекше орынға ие. Осыған байланысты тілдерді оқытудың деңгейлік жобасын көздейтін тұтастық тұжырымдамаға негізделетін үштілді білімнің бірыңғай және сабақтастық ұлттық жүйесін жасау туралы сөз болды.

Сонымен, үштілді білім әлеуметтік институттарды жаңарту салдары болып табылып өзі қоғамның әлеуметтік-мәдени трансформация факторы сатысына адамдардың жаңа ұрпағының, ата-бабаларымыздың тарихи мұрасымен үйлесімдігін сақтай келе өз бейнесі мен өз өмір сүру стилін құрастырып жасауға қабілетті жас генерацияның қалыптасуы негізінде ауысады.

А қосымшасы

Үштілді білім саясаты саласын дағы халықаралық құжаттарға шолу

1. Еуропалық кеңес 2007, *лингвистикалық әралуандықтан көптілді білімге: Еуропадаға тілдік оқыту саясатын қалыптастыру үшін жетекшілік – Жоғары жетекшілік үшін жоба*, Страсбург, Еуропалық кеңес: www.coe.int/lang

Аталған құжат төмендегі 2 пунктте көрсетілген *тілдік білім саясатын қалыптастыру үшін жетекшіліктің қысқаша жобасы* болып табылады да, шешім қабылдайтын және тілдік саясатты жасауға қатысатын, бірақ бұл салада кейбір кезде арнайы білімдері жоқ тұлғаларға арналған.

Онда Еуропалық кеңестің түйінді терминдеріне анықтама беріледі. Атап айтқанда, «көптілділік» (multilingualism) – белгілі географиялық облыс аумағында тілдірдің басымдығы және «көптілділік» (plurilingualism) – жеке тұлғаның тілдік құзыреттілігі, атап айтқанда бір тілден артық қолдану қабілеті (жоғары жетекшілік үшін жоба *соңындағы глоссарийді қар.*).

Құжат еуропалық көзқарасты көрсетеді, еуропалық емес контекстінде ол кейбір кезде түсіндіруді қажет етеді.

2. *Еуропалық кеңес 2007, лингвистикалық әралуандықтан көптілді білімге: тілдік оқыту саясатын қалыптастыру үшін жетекшілік – негізгі жобасы*, Страсбург, Еуропалық кеңес: www.coe.int/lang

Аталған құжат тілдік білім саясаттарын бағалау үшін Еуропаның мүше мемлекеттерінің, аумақтары мен қалаларының ұсынысы бойынша тілдік білім саясаттары қатарын сипаттамасын қамтиды. Жеке сипаттамалар халықаралық сарапшылар шағын командасымен жасалады және олар түрлі қызығушылық білдірген тілдік білім мәселелерін шешуге қатысатын жақтармен құрастырған есептерді алу үшін бір апта ішінде белгілі бір елге барды. Командамен Еуропалық кеңес тілдік саясаты департаментінің өкілі бірге барды. Ұсынылған құжаттар мемлекет бойынша есеп деп аталатын құжатқа жинақталды. Елде болған бір апта ішінде команда мемлекет бойынша есепке үлес қосқан өкілдерден брифинг алып отырды. Емтихан алқасы, педагогикалық кәсіподақ, мәдени мекемелер, университеттер, сауда палаталары өкілдері сияқты қызығушылық білдірген жақтар, сонымен қатар саяси қайраткерлер бір

қатар мектептерге барды. Содан кейін сарапшылар тобы жалпы есеп жасады.

Соңғы есеп ақпаратты жинақтауға қатысқандардың бәрімен кездескен соң құрылды, одан кейін Еуропалық кеңес тарапынан оперативті араласуды сұраған тиісті мемлекет, аумақ немесе қала өкілдеріне тиісті шара қабылдау үшін берілді. Төменде көрсетілген 3, 4, 5, 6 пункттері, осы үдеріс нәтижелерінің мысалдарын қамтиды.

Бүгінгі таңда Еуропа кеңесі тарапынан араласуды Армения, Австрия, Кипр, Эстония, Венгрия, Ирландия, Литва, Ломбардия, Люксембург, Норвегия, Польша, Шеффилд, Словакия, Словения, Украина, Вал даост (соңғы аумақтың саясатын сипаттау тек қана француз тілінде қолжетімді) сұрады. Жасалған саясаттардың сипаттамасы еуропалық кеңес вебсайтында қолжетімді.

Аталған жетекшілік *«дәйекті көзқарас негіздерін: негізгі қағидаларды түсіндіру және мақсаттарды анықтау, жағдаяттарды талдау, ресурстарды, күтілетін нәтижелер мен қажеттіліктерді анықтау, сонымен қатар осы шараларды еңгізу және бағалауды»* қамтиды (4 б).

Құжат кіріспесінде ағылшын тілін ұлтаралық қарым-қатынас тілі ретінде таралуына байланысты қағидалары мен идеологиясы көрініс табады.

Жетекшіліктің екінші жағында тілдік білім саясатын жасауда, қолданылатын, ана тілі немесе бірінші тілдерге екпін түсіріп, шешім қабылдаудағы тілдік факторларды қоса есептегенде, қажет мәліметтері мен әдістері, мемлекеттік тілдің ресми тілдерден айырмашылығы, екі немесе одан көп тілді игеру тәртібі, жазу дағдыларын қалыптастыру және оқыту тілін таңдау туралы айтылады. Тілдік білім саясатын анықтауда сандық мәліметтер рөліне ерекше назар аударылады.

Жетекшіліктің үшінші жағында көптілді білімді ұйымдастыру формалары қарастырылады, көптілді білімді ұйымдастыру, жүйелерді қайта қарастыру және кедергілерді анықтау, мұғалім рөлін өзгерту, педагогикалық инновацияларды басқару бойынша бірқатар қағидалары сипатталады.

Қорытындыда ерекше еуропалық контекске қарамастан бұл құжат Еуропа сыртында да құндылықты болуы мүмкін.

3. Еуропалық кеңес және Люксембург Ұлы Герцогтігі үкіметі, 2005-2006, тілдік оқыту саясатына шолу: Люксембург Ұлы Герцогтігі, www.coe.int/lang

Аталған есепте Люксембург Ұлы Герцогтігі тілдік саясаты мәселелері, үштілділіктің әлеуметтік және экономикалық рөлі және мемлекеттік

(люксембург) тілдің рөлі қарастырылады (люксембургский), Герцогтікте тілдік оқытудың күшті және әлсіз жақтарына, оның ішінде сабақ кестесін зерделеу, тілдік емес пәндерді оқыту құралдары ретінде тілдер рөлі, сонымен қатар мектепте төмен үлгеріміне әсер ететін факторы ретінде тілдің рөліне талдау жасалады.

Құжатта үштілділік перспективалық бағыт екендігі, бірақ ол аз зерттелген объект болып табылатындығы айтылған, педагог мамандығының елімізде басымдылықтары көп, бірақ тілді оқыту және пән мазмұнын оқыту арасындағы үйлестіру мәселесі шешімін таппаған, мәселені шешу үшін буған дейін біраз жұмыс жасалды, бірақ олар білім жүйесіне қажетті әсер еткен жоқ. Аталған есеп соңында үштілді оқыту жобасын жақсарту бойынша ұсыныстар, менеджмент деңгейінде, сондай-ақ зерттеу жұмыстары деңгейінде беріледі.

Есеп негізінде Люксембург билігі француз тілінде қолжетімді перспективалық әрекеттер жоспарын (№ 4) құрды.

4. Berg, Charles & Weis, Christiane 2007 тілдік оқытуды қайта құру – перспективалық жоспар 2007-2009: тілдік білім саясатын іске асыру жолы арқылы білім жүйесінде тұрақты өзгерісті қолдау, Luxembourg, Editions du CESIJE. ISBN: 978-2-9599742-0-5

Құжат 4 тараудан тұратын Люксембург үкіметінің перспективалық жоспарын қамтиды:

- коммуникация,
- оқу жоспары,
- практика,
- рефлексия.

«Коммуникация» тарауында министрліктер мен мұғалімдер, сонымен қатар мұғалімдер мен ата-аналар арасындағы тұрақталған жұмыс қарастырылады.

«Оқу жоспары» тарауында түрлі құралдары, құзыреттіліктері, тілдерді игерудің жалпыеуропалық шегі (cefr), тілдік емес пәндерді оқыту аясында тілдерді зерделеу рөлі, әсер ету құралдары, бағалаудың билингвалды материалдары мен қағидалары қарастырылады.

«Практика» тарауында белгілі тілдер бойынша жобалар, оның ішінде мемлекеттік люксембург тілі, мемлекеттің көптеген иммигранттарының тілі ретінде португал тілі, ағылшын және латын тіліне қатысты әрекеттер, жазбаша тілдік дағдыларға қолжетімділігі, сонымен қатар басқа тілдер арасындағы пәнаралық байланыстарды күшейту бойынша жобалар қарастырылады.

Қорытынды тарауда аталған бағыттағы жұмысты әрі қарай жүйелеуді қамтамасыз ету үшін талқылауды қажет ететін негізгі мәселелер қарастырылады.

5. EPASI (әлеуметтік теңсіздікті жою үшін білім саясаттарын қалыптастыру бойынша еуропалық ұйым) & socrates 2008 әлеуметтік теңсіздік мәселесін қарастыратын білім саясаты – мемлекет деңгейіндегі есеп: Люксембург, <http://wvw.epasi>.

Аталған есеп Люксембургтің ұлттық шағын топтары (әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан қорғалмаған отбасы балалары, иммигранттар, дін өкілдері және т.б.) бастан кешетін мәселелерін қарастырады.

Eрасі есебі Люксембург мектеп оқушылары үлгерімі жоғары деңгейін көрсеткенге, үштілдік бағдарламасы аясында және бұл бағдарламаларды мемлекетте тұратын жағдайы төмен оқушылар үшін бейімдеуге қарамастан, тұрғындар арасындағы түрлі оқушылары үшін тең дәрежеде жұмыс істеу мүмкін емес жүйесінің жағымсыз суреті анықталады.

Люксембургте оқу бағдарламасына байланысты қиындықтар, жоба көшу және жаһандану үдерістері нәтижесінде мемлекет аумағында басым аралас тұрғындарға жасалмағандықтан орын алады. Бағалаудың элитарлық үдерісі, Люксембургтегі үштілдік күрделі бағдарламаларымен қатар, халықтың артықшылық топтарының білім қиындықтарын бастан кешуге әкелді.

Үкімет осы мәселелермен айналысуда.

6. Еуропалық кеңес және Украина Білім және ғылым, жастар және спорт министрлігі 2008-2012 Тілдік оқыту саясатына шолу - Украина, www.coe.int/lang

«Мемлекет бойынша есепте соңғы 10 жыл ішінде, 1989 жылы украин тілін мемлекеттік тіл ретінде жариялағаннан бастап украин тілін дамытуға екпін қалай жасалғаны туралы мұқият жазылған. Оның білімдегі рөлін күшейту үшін ерекше шара қолдану керек. Аталған мәселеде Украина мына қиындықтарға кезігеді: бір жағынан, украин тілін оны білім саласында және қоғамдық өмірде қолдану үшін, сонымен қатар оның әлеуметтік мәртебесіне байланысты дамыту қажет (мемлекет бойынша есеп, 4 тарау), екінші жағынан, ұлттық шағын топтары құқықтары ұлттық шағын топ тілінде оқыту құқығын қоса есептегенде заңмен бекітілген. сондай-ақ, шетел тілінде оқу үлкен маңызға ие болды» (26 б.).

Сонымен қатар, Украина тұрғындарының 64,3% украин тілін ана тілі ретінде есептейді, халықтың 34,1% ана тілі – орыс тілі, ал халықтың 1,5%

басқа 10 тілді ана тілі ретінде санайды. Қазіргі уақытта украин тілін Украинаның барлық азаматтары үшін мемлекеттік тіл ретінде дамыту бойынша және халықтың басым бөлігіне тән билингвальды дағдыларды дамыту бойынша және ағылшын тілін қоса есептегенде басқа тілді игеруді ынталандыру бойынша жұмыс жүргізілуде.

Құжатта шетел тілдерін оқытудың пәндік-тілдік интеграцияланған (clil) бағдарламалары туралы айтылады, бірақ, олар Украинаның қажет тілдеріне сәйкес келмейді. Шағын ұлттық топтар тілдері туралы айтылады, бірақ оларға орыс және украин тілдеріне байланысты мәселелерге назар адарғандай көңіл бөлінбейді. Бағалау үдерістері қайта қарастырылуда және мұғалімдерге өз кәсіби дағдыларын жақсарту үшін үнемі біліктілігін арттыру курстан өту қажет.

7. Marsh, David (ed.) 2002 *CLIL/EMILE - Еуропалық контекст*, Jyvaskyla, Unicom.

Clil тұжырымдамасын жасауға қысқаша тарихи шолу (пәндік-тілдік интеграцияланған оқыту) осы жалпы еуропалық шегінің айыру белгілерін түсінуге және оны түрлі формаларды қолдануға көмектеседі. Қолдану формалары clil (пәндік-тілдік интеграцияланған оқыту) Канада терминологиясына сәйкес жартылай еңу бағдарламалары болып есептелетін канадалық еңу бағдарламаларынан модульдік принциптерге негізделген перспективасы төмен жобасына дейін, мұнда бағдарламаның бір бөлігі бірінші тілде оқытылады (Я1), ал екінші бөлігі екінші тілде (Я2) оқытылады. Тілдік емес пәндерді екінші тілде оқытуға (Я2) оқу уақытының 15% бөлінетін, мақсатты тілді қолдану дәрежесі төмен, екінші тілде оқытуға (Я2) оқу уақытының 15% бастап 50% дейін бөлінетін, мақсатты тілді қолдану дәрежесі орта және екінші тілде оқытуға (Я2) оқу уақытының 50% астам бөлінетін интенсивті clil бағдарламалары бар.

Сонымен қатар, шолуда бала бақшадан бастап және университетпен және жоғары оқу орнынан кейінгі біліммен аяқтап жиынтығында білімнің барлық деңгейлерін қамтитын бағдарламалар үлгілері келтірілген. 12 еуропалық елдерінің практикалық мысалдарын талдау пәндік-тілдік интеграцияланған оқыту (CLIL) негізінде жасалған табысты практиканың кең алуандығын көрсетеді.

Жеке тарауда тілдерді игеруге және халықтың түрлі топтарына арналған білімді жақсартуға оңтайлы әсер ететін аталған бағдарламалардың практикалық пайдасы қарастырылады.

Құжат соңында табысты тәжірибелерді кеңейту бойынша ұсыныстар берілген.

8. Marsh, David, Marsland, Bruce & Sternberg, Kurt 2001 кәсіби әрекет

үшін қажет құзыреттерді интеграциялау, Jyvaskyla, Unicom.

Аталған кітап пәндік-тілдік интеграцияланған оқыту (clil) техникалық және кісіптік білімде іске асыру бойынша практикалық қадамдарды ұсынады, өйткені так екітілді білімнің кейбір нысандары дұрыс бейімдеу барысында тек қана элитарлық білім алу үшін ғана емес, барлық оқушыларға тиімді болып есептеледі.

Кітап оқырман үшін қолайлы стиль мен формада жазылған, институциондық, жағдаяттық және нәтижелілік параметрлерді қамтитын үш тараудан тұрады. Бұл кітаптың қадамға бөліп қарастыру оқырманға өзің-өзі тексеру парақтарындағы сұрақтар сериясын, сонымен қатар мамандар комментарийлері бар талқылауға арналған мәселелерді ұсынады. Мысал ретінде, мақсаттары, міндеттерін іске асыру, кәсіпқойлар рөлі және қызметкерлер (команда түрінде оқыту үшін маңызды) арасындағы қатынастар, сонымен қатар мұғалімдер біліктілігін арттыруға қатысты мәселелер қарастырылатын тарауды алуға болады.

Сондай-ақ, мұғалімнің құзыреттілігі мен тілдік қажеттіліктерді талдауды қоса есептегенде түрлі аспектілерді бағалау қарастырылады. Пәндік-тілдік интеграцияланған оқыту (clil) бағдарламаларының барлық түрлері үшін екітілді оқыту негізі болатын оқушы мен мұғалім арасында өзара ықпалдастықты орнату қажет, өз әдістемелерін жинақтау мақсатында мұғалімдерге толтыру үшін сауалнамаларды беру қажет, сонымен қатар, кейін қолдануға керек болатын түрлі техника мысалдарын беру қажет. Clil жұмыс және оқыту үдерісіндегі ерекше рөлін есепке алу арқылы пән мұғалімдері мен тіл мұғалімдері арасындағы өзара қатынастар бойынша пайдалы кеңестер беріледі. басқа аспектілер арасында оқушының сенімділігін қалыптастыру және олардың тілдік шаршау мәселелері қарастырылады.

Аталған кітап екітілді бағдарламалары бойынша жұысты бастайтындарға арналғанға қарамастан ол базалық тренингтерді жүргізу үшін, персоналды үйрету және қолданыстағы бағдарламаларды талдау үшін пайдалы болуы мүмкін.

9. Еуропалық кеңес 2010 ж., *«Тарих» пәнін зерделеу/оқыту үшін қажет оқыту тілін игеру дағдыларын сипаттау элементтері (негізгі білімді аяқтаған соң) – ақпараттық анықтамалармен көзқарас*, www.coe.int/lang

Аталған құжат «тарих» пәнін жоғары сыныптарда, дискурс түрлері бойынша түрлі көздерді көрсету, түрлі презентациялар (ауызша және жазбаша) оқыту бойынша кеңестері мен ұсыныстарын қамтиды.

10. Еуропалық кеңес 2010 Ж., *Жаратылыстану циклы пәндерін зерделеу/оқыту үшін қажет оқыту тілін игеру дағдыларын сипаттау элементтері (негізгі білімді аяқтаған соң)*, www.coe.int/lang

Аталған құжат жаратылыстану циклындағы пәндердегі тілдік аспектілерді қолдану бойынша ұсынстарды қамтиды. Бақылау сұрақтары тізімі ғылыми дискурске тән ерекшеліктерін қамтиды, бұл жаратылыстану циклы пәндер мұғалімдері үшін тілдік аспектілерді оқытуда пайдал болуы мүмкін.

Есеп мына тараулардан тұрады:

– ғылыми білімдер құрылымдар компоненттері бойынша бақылау мәселелерінің тізімі;

– жаратылыстану циклы пәндері бойынша әдістемелік құзыреттер компоненттері бойынша бақылау сұрақтары тізімі.

Сонымен қатар ғылыми білімді жинақтау, құрылымдау және сақтау мәселелері қарастырылады:

– жаңа (және ескі) білімдерді ұсыну, талқылау және келістіру;

– білімдерді бағалау;

– ғылыми білімдер нақтылығы туралы пікірлері.

есепте сонымен қатар, жаратылыстану циклы пәндерін зерделеу үшін қажет арнайы тілдік және семиотикалық құзреттіліктер қарастырылады.

11. Council of Europe 2010 Көптілді және мәдениетаралық білімдегі бағалау, www.coe.int/lang

Аталған құжатта бағалаудың түрлі аспектілері сипатталады, көптілді бағдарламаларда қолданылатын бағалау және құзыреттілік мақсаттары анықталады, сондай-ақ жеке бағдарламаларды практикалық қолдану мәселелері талқыланады. мұнда бағалау неден тұратыны туралы түсініктеме беріледі, бағалауға сұраныс, неліктен түрлі жағдайда әртүрлі бағалау -формативтік және суммативтік қолданылады және оқушыларды қалай бағалауға болатындығы туралы айтылады. аталған құжат көптілді және мәдениетаралық білімге қатысты сипатталған бағалау үдерістерінің және бір тілден екінші тілге ауысумен (translanguaging) қатар билингвальды және үштілді бағдарламаларда түрлі тілдерді басқару бойынша бір қатар кеңестердің қамтылуына байланысты пайдалы болып табылады. Түрлі еуропалық бағдарламалар тәжірибесі негізінде (көптілді Швейцарияны қоса есептегенде), авторлар бағалау үрдісінде тек қана бір мақсаттық тілді қолданудың біртүлдік идеологиясы шегінен шығатын әдістерді сипаттайды, сондай-ақ, репликалармен ауысу үшін екі немесе үш тілдегі диалог туралы айтады.

Б қосымшасы

Импакт- факторлы ғылыми жарияланымдар дайындау және оларды рейтингтік шетелдік басылымдарға ұсыну тәртібі бойынша ұсыныстар

Ғылыми-зерттеу қызметінде ғылыми жарияланымдар міндетті болып табылады және ғылыми зерттеу жұмысының нәтижелілігі бағаланатын негізгі халықаралық танылған көрсеткішке жатады.

Шетелдік журналдардағы жарияланымдар:

– ғалымның ғылыми біліктілігін, оның қазақстандық және шетелдік қауымдастықтағы ғылыми дәрежесін арттыруға;

– жеке ғылыми әзірлемелердің халықаралық мәліметтер базасы (Web of Science, Scopus және т.б.) арқылы ғалымдардың кең ортасы үшін қолжетімділігіне жетуге;

– ұқсас проблемалармен жұмыс істейтін шетелдік әріптестермен ғылыми байланысты кеңейтуге, зерттеуді бірге жүргізу нәтижесі ретінде халықаралық жобаларды орындауға, гранттар алуға, бірлескен жарияланымдарға, ғылыми тағылымдамаға, ғылыми конкурстардағы жеңістерге және т.б.;

– жарияланымдық белсенділік көрсеткішін арттыруға, жарияланым саны мен олардың дәйеккөзділігі бойынша бағаланатын нәтиже ретінде ұйымнан және қордан материалдық сыйақы алуға, мансаптық өсуге қол жеткізуге, конференциялар мен симпозиумдарға шақыру алуға, қолжазбаларға пікір беруге;

– ғылыми белсенділік көрсеткіші бойынша ЖОО рейтингін арттыруға;

– халықаралық ғылыми қоғамдастық елдеріне баруды кеңейтуге, елдің ұстанымын нығайтуға;

– академиялық және ғылыми дәрежесі мен атағын, біліктілік санатын беруге;

– ЖОО-мен мамандар даярлауға мемлекеттік тапсырыс алуға, мамандықтарды аккредиттеуге мүмкіндік береді.

Халықаралық ғылыми басылымдарда танылған жарияланымдардың қажеттілігі қазіргі ғылыми қоғамдастықпен танылады, себебі бұл ішкі және саларалық ғылыми байланыстың тиімділігін арттырады, зерттеудің маңызды қорытындыларын жарыққа шығару арқылы ғылыми прогресті жеделдетеді. Ғылыми басылымдардың танымалдылығы импакт-факторлы ғылыми журналдар ("**Impact Factor**", немесе журналдың "**Дәйеккөзді Индексі** ") – дәйеккөзді жарияланымдарды құрайтын басылымның «ғылыми салмақ» (танымалдылық) көрсеткіші ретіндегі маңызды сипаттамаларымен анықталады. Индекс – шыққаннан кейін кейінгі екі жыл

ішінде журналда жарияланған әр мақала орта есеппен неше рет дәйеккөзделетінін көрсетеді. Ғылыми импакт-факторлы журналдар жарияланған нәтижелер бағасына елеулі ықпал етеді, ғылыми журналдың ықпалдылық көрсеткішін көрсетеді және жаңа білімді таратудың жеделдету деңгейіне әлеуетті әсер етеді.

Ғылыми жарияланымның біршама тиімді түрі белгілі бір ғылыми саланы дамыту тұжырымдамасы кескіні қысқа және бір мезгілде ақпаратты түрде көлемді көрсетілетін ғылыми мақала болып табылады.

Жарияланым үшін шетелдік журналды бірнеше жолмен табуға және таңдауға болады:

1) халықаралық дәйеккөз жүйесі сайты арқылы (Scopus, ISI Web of Knowledge);

2) дербес құралы мүмкін сияқты (мысалы, DOAJ www.doaj.org ашық кіруге болатын өте танымал журналдар каталогы, elibrary.ru ғылыми электронды кітапханасы) университеттермен немесе ғылыми ұйымдармен қалыптасатын мамандандырылған каталогтар арқылы; Осы каталогтар ерекше ақпараттық және ізденістік қызметтерге ие;

3) ағылшын тілінде тиісті сұраным бойынша Google, Yandex және оларға ұқсас ізденіс жүйелері арқылы.

Журналды таңдау төменде көрсетілген түйінді сәттерді авторлармен анықтауды талап етеді:

1) ұсынылатын жарияланым тақырыбының журналдың мақсаты мен міндеттеріне сәйкестігі;

2) Сізбен таңдалған пәндік саланың редакция алқасы құрамымен сәйкестігі;

3) журналдың (оқырмандары) мақсатты аудиториясы;

4) журналдың қандай да бір ғылыми қауымдастыққа, ЖОО-на тиесілігі;

5) Medline, Social Science Citation Index, Science Citation Index, Arts & Humanities Citation Index, Scopus немесе қандай да бір басқа беделді дәйеккөз индексіндегі журналдың индексациясы;

6) журнал сайтында авторлық құқықты сақтау жағдайын сипаттау;

7) журналдағы жарияланымдарға қол жетімділік нұсқалары (қайта қарауға, жазылуға, еркін кіруге рұқсат төлемі);

8) материалдарды жариялауға беру процесін сипаттау.

Сонымен қатар автор журнал таңдауда жаппай ақпарат құралдары ретінде тіркеуінің болуына, Париждегі Халықаралық ISSN- орталығымен берілетін ISSN – мерзімдік басылымның бірегей нөмірінің болуына, шығуының мерзімділігіне, журналдың беделіне/рейтингіне (импакт-факторы болуына), редакцияның мақаланы қабылдауы үшін күш жұмсау қажет болатын жарияланым мерзімі мен күш салуға, авторлық дана сілтемелерінің белсенділігіне көңіл бөлуі тиіс. Импакт-факторлы журнал

көп жағдайда мақалаға қойылатын талапты анықтайды. Әдеттегідей, жоғары импакт-факторлы журналдардағы мақалалар дәйеккөздің жоғары индексіне ие болады. Сонымен қатар, импакт-факторлы журналдар өсуімен мақаланың ғылыми мазмұнына қойылатын талаптар да артады. Сондықтан, егер автордың халықаралық журналдарда ғылыми нәтижелерді жариялау тәжірибесі аз болса, ғылыми қызметінің алғашқы кезеңінде қолжазбасын өте жоғары емес импакт-факторлы журналға бергені дұрыс, себебі онда да мақалаларға пікір беріледі және авторға оны өңдеуге арналған ескертулер мен ұсыныстар жіберіледі.

Қазіргі уақытта ақпараттық кеңістікте бірнеше халықаралық дәйеккөз алу базасы ұсынылған: Web of Science, Scopus, Web of Knowledge, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Springer, Agris, GeoRef, Eurasia Database, International Agriculture Database және т.б. Олардың ішінде ең беделдісі, өзінің көпқақырыптылығы себебімен бүкіл әлемде индексі танылатын: JCR (Journal Citation Reports) — Web of Science немесе (Scimago Journals Ranking) – Scopus болып табылады.

Web of Science (WOS) – журналдағы ғылыми мақалалар деректерінің талдамалы және дәйексөзді базасы, ол үш базаны біріктіреді: Science Citation Index Expanded (жаратылыстану ғылымдары бойынша), Social Sciences Citation Index (әлеуметтік ғылымдар бойынша), Arts and Humanities Citation Index (өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша) және www.isiwebofknowledge.com сайтына орналастырылады; <http://wokinfo.com/russian/> (Thomson Reuters компанияның орыс тілді сайты).

«**Scopus**» жүйесі – ірі, бірінғай, күнделікті жаңартылатын, мультитәртіптік, рефераттық деректер базасы. Дәйеккөз туралы ақпараттардың ізденістік жүйесіне құрылуы ерекше өзгешеліктері болып табылады. Scopus-тың, Web of Science айырмашылығы, гуманитарлық пәндер мен өнер бойынша басылымдарды қоспайды, журналдың біршама үлесі әлеуметтік ғылым бойынша - 17% аспайтын мөлшерді құрайды және пайыздық қатынаста жаратылыстану ғылымы мен техникаға едәуір кең – 83% көрсетеді. Деректер www.scopus.com сайтына орналастырылады.

Импакт-фактор жыл сайын Web of Science **Ғылыми ақпараттар институты** (ISI) –Thomson Reuters (США) компаниясы үшін есептеледі – және **Journal Citation Report** (JCR), Science Citation Index (SCI) және Social Sciences Citation Index журналдарында жарияланады, ол Web of Knowledge платформасында қызмет істейді. Олардың арасында түбегейлі айырмашылық бар: SCI жекелеген ғылыми жарияланымдардың өзара байланыс дәрежесін көрсетеді; JCR – жекелеген журналдар; әлеуметтік ғылым деректері Social Sciences Citation Index көрсетілген. Scopus үшін импакт-фактор Elsevier (Нидерланды) компаниясымен есептеледі.

Халықаралық ғылыми журналдардың басым көпшілігінде мақаланың келесі құрылымы (бөлімдері) қолданылады:

- Атауы/*Title*
- Реферат (аннотация)/*Abstract*
- Кіріспе/*Introduction*
- Әдістер/*Materials and Methods (Theoretical basis)*
- Нәтижелер/*Results*
- Талқылау/*Discussion*
- Алғыс *Acknowledgements*
- Әдебиеттер тізімі/*References*

Мақаланың бұл форматы қысқартылған түрде IMRAD (*Introduction, Methods, Results and Discussion*) деп аталады. Кейде аббревиатураға IMRAD А әріпі қосылады, ол *Abstract* (Реферат) білдіреді, және AIMRAD болып шығады. Егер мақала теориялық зертеулерге арналған болса, онда *Methods* бөлімі *Theoretical Basis* ауысады.

IMRAD-формат негізінде өте қарапайым логика жатыр: мақаланың әр бөлімі өз сұрақтарына жауап береді:

- зерттеу қандай проблемаға арналған? Жауабы Кіріспеде болуы қажет;
- проблема қалай зерделенді? Бұл сұраққа Әдістері бөлімі жауап береді;
- негізгі нәтижелер, жетістіктер, ашылулар қандай? Бұл сұраққа Нәтижелер бөлімі жауап береді;
- алынған нәтижелер нені білдіреді? Жауабы Талқылау бөлімінде.

Осы форматқа сәйкес кез-келген мақала Атауынан (*Заголовок, Title*) басталады, одан кейін авторлар тізбесі, олардың жұмыс орны мен мекен жайы, ұсынылған зерттеуді орындау орны көрсетіледі. Одан кейін Реферат (*Abstract, Summary, Resume*) көрсетіледі, ол мақала мазмұнының өте қысқаша мазмұнамасы болып табылады. Реферат соңында түйінді сөздер (*key words*) көрсетіледі. Рефераттан кейін мақаланың өзі (*paper body*) басталады. Мақаланың соңында Талқылау бөлімінен кейін алғыс (*Acknowledgements*) орналастырылады. Мақаланы Қолданылған әдебиеттер тізімі (*References, Literature cited*) аяқтайды

Егер зерттеудің әдістемелік бөлігі орталық орынды иеленген жағдайда, мысалы, экспериментте бірнеше әдіс қолданылғанда ерекше тәртіпте Әдістер мен Нәтижелерді бір Эксперименттер (*Experimental*) бөліміне біріктіруге болады. Біршама ерекшеліктердің арасында сонымен қатар Cell журналын өзгертуге болады, жақын арадағы мақалада Әдістер бөлімі Талқылау бөлімінен кейінгі соңғы орында тұр. Мақаланы осылай ұйымдастыру жалпы қабылданған форматты теріске шығармайды, жай ғана сұрақтарды басқа тәртіпте орналастырады. IMRAD құрылымы түпнұсқалық зерттеулерге арналған мақала үшін ерекше болып табылады.

Негізінен ғылыми мақала мәтін үлгісі болып табылады, ол жалпыдан жекеге, содан кейін қайтадан жекеден жалпыға (*general-specific-general, GS-G*) қарай ұйымдастырылған. Кіріспе мен Талқылау мақаланың біршама жалпы бөлімдерін ұсынады. Материалдар мен Әдістер және Нәтижелер бөлімдері жекелеген сипатқа ие.

В қосымшасы

Зерттеу нәтижелерін рәсімдеу

Зерттеу жұмысының маңызды кезеңі оның нәтижелерін рәсімдеу болып табылады, олар ғылыми есеп, ғылыми мақала, ғылыми баяндама, монографиялар, ғылыми-әдістемелік құралдар, ғылыми шолу, диссертациялар түрінде ұсынылуы мүмкін.

1. Ғылыми есеп. Ғылыми есепті рәсімдеудің жалпы талаптары мен ережесі ГОСТе сәйкес мазмұндалады. Ғылыми есепке келесі негізгі талаптар ұсынылады: құрылымның нақтылығы, материалды баяндаудың логикалық бірізділігі, сенімді дәлелдер, тұжырымның қысқалығы және анықтығы, жұмыс нәтижесін баяндаудың нақтылығы, қорытындылардың дәлелділігі және ұсыныстардың негізділігі.

Ғылыми есеп келесі элементтерді құрайды: титул парағы, авторлар тізімі, қысқаша реферат, мазмұны (мазмұны), жұмыстың негізгі бөлігі, қолданылған әдебиеттер тізімі, қосымша.

Есептің рефераты есептің негізгі мазмұнын: көлемі, саны және иллюстрациялар мен кестелердің сипаты, түйінді сөздер тізбесі, орындалған жұмыстың мәні, зерттеу әдістері, қысқаша тұжырымдар және зерттеу нәтижелерін қолдану мүмкіндігін өте қысқа баяндау көрсетілуі тиіс.

Есептің негізгі бөлімі: кіріспе, ғылыми жұмыстың аяқталған кезеңдерінің жоспары мен бағдарламаларын қысқаша баяндау, зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми әдебиеттерге талдамалы шолу, таңдалған жұмыс бағытының негіздемесі, әдістемені көрсететін есеп бөлімдерін, орындалған жұмыстың мазмұны мен нәтижесі, оның ғылым мен тәжірибе үшін құндылығы, қолданылған әдістерге толық сипаттама, қорытынды, тұжырымдар мен ұсыныстарды құрайды. Қосымшаға есептің қосалқы материалдары: зерттеу жұмысында орындалған қосалқы сипаттағы иллюстрациялар, сандық деректер кестесін, нұсқауларды, нұсқаулықтарды, сауалнама, тест, бағалау жұмысы және т.б. үлгілерін қосады.

2. Ғылыми мақала – зерттеушінің әдебиеттік өнімінің ең көп тараған түрі. Мақалалар ғылыми журналдарда, ғылыми және ғылыми-әдістемелік жинақтарында жарияланады. Ғылыми мақалалардағы материалдарды баяндау жүйелі және бірізді болуы қажет. Бөлімдер өзара логикалық байланысты болуы тиіс. Жұмыстың ғылыми стиліне ерекше көңіл бөлінуі керек. Оған келесі негізгі талаптар тән: баяндаудың анықтығы, сөзді пайдаланудың нақтылығы, анық айтушылық, ғылыми терминологияны қатаң сақтау, баяндаудың бірізділігі, жағдаяттардың өзара байланысы. Ғылыми мақалада қорытындыны, ғылыми тұжырымдар мен ұсыныстарды

баяндау үлкен мәнге ие. Мақаланың осы бөлігінде зерттеу нәтижелерінің маңызды аспектілерін қысқаша және нақты бөлу және оларды шынайы тәжірибеде жүзеге асырудың жолдарын көрсету қажет. Импакт- факторлы ғылыми жарияланымдарды дайындау бойынша ұсыныстар және оларды рейтингілік шетелдік басылымдарда ұсыну тәртібі Б қосымшасында беріледі.

3.Ғылыми баяндама. Мазмұны бойынша бұл да ғылыми есеп. Сонымен қатар, ол зерттелетін мәселенің барлығын емес, тек қандай да бір логикалық аяқталған бөлігін, аспектіні қамтиды. Ғылыми мақалаға оның рәсімделуі мен түріне ғылыми есептегідей қатаң талап қойылмайды. Баяндама тілі, баяндаудың әдеби стилі бойынша әдеттегідей көбінесе ауызша сөйлеуге, оны дауыстап оқығанды қабылдауға бейім болуы қажет.

4.Монография – қандай да бір мәселе жеткілікті жан-жақты және тұтас қарастырылатын ғылыми басылым. Монографияның бір немесе бірнеше авторлары (ұжымдық монография) болады. Зерттеуші монографияда зерттелетін проблема бұрын психологиялық-педагогикалық әдебиеттерде және тәжірибеде қалай шешілгенін және қазіргі уақытта ол қалай шешілетінін көрсетеді. Содан кейін, талдау негізінде осы проблеманы шешудегі өзінің теориялық және әдістемелік идеяларының мәні ашылады, тұжырымдаманы дәлелдеу үшін қолданылатын зерттеу әдісі сипатталады. Содан соң, осы білім саласындағы сол немесе басқа да педагогикалық проблемаларды шешудегі өзінің үлесі жеткілікті баяндалады. Монография соңында пайдаланылған әдебиеттік деректер, глоссарийлер, қосымшалар келтіріледі.

5. Ғылыми-әдістемелік құрал. Осындай құралдың негізі педагогикалық процесті жетілдіру үшін зерттеу нәтижесі базасында жасалған, теориялық негізделген әдістемелік ұсыныстар болып табылады. Құралда оқу орны тәжірибесінде қолдануға ұсынылатын әдістер мен әдістемелік тәсілдерден нақты мысалдар келтіріледі. Себебі, әдістемелік құрал тәжірибелік қызметкерлерге арналған, ол жақсы әдеби тілде, қысқа, нақты, түсінікті түрде жазылуы қажет. Мүмкіндігінше оны көрнекі материалдармен безендіру қажет. Әдістемелік құрал келесілерге бөлінеді:

- қандай да бір оқу курсының, курстың немесе курстар циклының оқыту әдістері;
- әдістемелік әзірлемелер, ол әдеттегідей, жекелеген бөлімнің, оқу бағдарламалары тақырыптары немесе бірнеше бөлімдерді оқыту әдісі болып табылады;
- әдістемелік ұсынымдар, ол оқу процесін жетілдірудің жекелеген аспектілерін көрсетеді.

6. Ғылыми-әдістемелік ұсынымдар бұл қазіргі ғылыми деректерді, қандай да бір саланың тәжірибелік ұсыныстарын толығырақ баяндау, ең алдымен белгілі әдіс технологиясын тәжірибеде қолдануға көмек ретінде ұсынатын өз міндеті бар, рәсімнің зерттеу әдісі немесе тәжірибелік қызметі.

7.Ғылыми шолулар – білімнің сол және басқа да саласындағы қазіргі ғылыми жетістіктер туралы қысқаша хабарлама. Онда зерттеу жүргізудің негізгі бағыттары, қол жеткен ғылыми нәтижелер, әзірлемені қажет ететін сұрақтар бөлінеді.

8. Диссертация – ғылыми дәреже алу үшін диссертациялық кеңесте автормен қорғалатын ғылыми жұмыс.

Г қосымшасы

Зерттеу нәтижесін әдістемелік нұсқаулық ретінде рәсімдеу үлгісі

Әдістемелік нұсқаулық «Үздіксіз көптілді білім беру субъектілерінің өзара әрекетінің ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайы»

(орта және жоғары білім беру ұйымдарының жетекшілеріне арналған)/ Б.А.Жетпісбаеваның жалпы.ред. - Қарағанды: ҚарМУ Баспасы, 2013.- 62б.

Әдістемелік нұсқаулық үздіксіз көптілді білім берудің педагогикалық моделін, «Мектеп-ЖОО» жүйесіндегі үздіксіз көптілді білім беру субъектілерінің өзара әрекетінің ұйымдастырушылық-педагогикалық жағдайын, сонымен қатар, көптілді білім беру саласындағы ұйымдастырушылық құжаттарды құрайды.

Көптілді білім беру бағдарламаларын жүзеге асыратын ЖОО және мектептердің басшыларына арналған.

Құрметті оқырмандар!

Ұсынылып отырған әдістемелік нұсқаулық ғылыми зерттеулерді гранттық қаржыландыру аясында жүргізілген «Мектеп-ЖОО» жүйесінде көптілді білім берудің сабақтастығын ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету» тақырыбындағы зерттеудің қолданбалы нәтижелерінің бірі болып табылады.

Осы әдістемелік нұсқаулық үздіксіз көптілді білім берудің педагогикалық моделі негізінде орындалды, біз «Мектеп-ЖОО» жүйесінде көптілді білім берудің сабақтастығы мәселесін концептуалды қабылдау мен толық көрінуді жұмыста көрсетуді орынды деп санадық .

Келесі ұқсас нұсқаулық мектептер мен ЖОО оқу процесінде көптілді білім беру принциптерін жүзеге асыруға қатысты мектеп мұғалімдері мен ЖОО оқытушылар үшін әзірленетін болады.

Негізінен, бюджеттік бағдарламалар аясында орындалған «Мектеп-ЖОО» жүйесінде көптілді білім берудің сабақтастығын ғылыми-әдістемелік қамтамасыз ету» жобасы көптілді білім беру мәселесін көпжылдық ғылыми зерттеудің логикалық жалғасын және белгілі бір мағынада осы әдістемелік нұсқаулық авторларының жеке практикалық тәжірибелерін қорытындылауды көрсетеді.

Құрметпен, авторлар.

Мазмұны

Кіріспе	3
1 Қазақстандағы үштілді білімді дамытудың өзекті мәселелері	10
2 Қазақстандағы үштілді білім саласындағы ғылыми зерттеулер мақсаттары мен міндеттері	22
3 Үштілді білім саласындағы ғылыми зерттеулердің негізгі бағыттары	24
4 Үштілді білім саласындағы ғылыми зерттеулердің тақырыптары	49
5 Үштілді білім саласындағы ғылыми зерттеулерді жүргізу бойынша ұсыныстар	63
Қорытынды	68
Қосымша	71

**Үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулер бағдарлама
жобасы**

Программа научных исследований в области трехязычного образования

Басуға 25.03. 2016 қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 11,0

Подписано в печать 25.03. 2016. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 11,0

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда» 15 этаж

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина

**ҚАЗАҚСТАНДА ҮШТІЛДІ БІЛІМ БЕРУ САЛАСЫНДАҒЫ ҒЫЛЫМИ
ЗЕРТТЕУЛЕР БАҒДАРЛАМА ЖОБАСЫ**

**ПРОГРАММА НАУЧНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ В ОБЛАСТИ
ТРЕХЪЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В КАЗАХСТАНЕ**

Астана
2016

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы Ғылыми кеңесімен баспаға ұсынылды (2016 жылғы 17 наурыз № 3 хаттамасы)

Рекомендовано к изданию Ученым советом Национальной академии образования им. И. Алтынсарина (протокол № 3 от 17 марта 2016 года)

Қазақстанда үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулер бағдарлама жобасы. – Астана: Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы, 2016. – 176 б.

Программа научных исследований в области трехязычного образования в Казахстане. – Астана: Национальная академия образования им. И. Алтынсарина, 2016. – 176 с.

Қолданыстағы жобада үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулер бағдарламасы ұсынылған.

Аталған жоба зерттеушілермен тілдік білім беру саласында ұсынылған.

В настоящем документе предложена программа научных исследований в области трехязычного образования.

Программа рекомендован исследователям в области языкового образования, в том числе трехязычного образования.

© Ы. Алтынсарин атындағы
Ұлттық білім академиясы, 2016

© Национальная академия образования
им. И. Алтынсарина, 2016

Введение

Утвержденная Министерством образования и науки и Министерством культуры и спорта в ноябре 2015 года Дорожная карта развития трехязычного образования направлена на обеспечение планомерного и поэтапного перехода всех уровней образования на трехязычное образование, а также на эффективное взаимодействие заинтересованных сторон: государственных органов, организаций образования, НПО, бизнес структур, родительской общественности, СМИ и др.

Реализация Дорожной карты развития трехязычного образования на 2015-2020 годы будет способствовать обновлению содержания учебных программ на всех уровнях образования; обеспечению преемственности трехязычного образования в контексте единой образовательной среды; совершенствованию системы подготовки и переподготовки педагогических кадров для эффективного внедрения трехязычного образования; обеспечению проведения эффективных научных исследований в области трехязычного образования в Казахстане, популяризации культурного проекта «Триединство языков».

В Дорожной карте предусмотрено 7 стратегических направлений, одним из которых является научно-исследовательская деятельность по изучению проблем трехязычного образования.

Предлагаемая Программа научных исследований направлена на теоретическую систематизацию проблем трехязычного образования как педагогической инновации, требующей научного обоснования.

В Программе определены актуальные проблемы развития трехязычного образования в Казахстане, цель и задачи научных исследований в области трехязычного образования в Казахстане, основные направления научных исследований в области трехязычного образования; предлагаются примерная тематика научных исследований, а также рекомендации по проведению научных исследований в области трехязычного образования.

Направления научных исследований соответствуют приоритетным направлениям развития трехязычного образования, которые определены в Концепции развития полиязычного образования в Республике Казахстан. В рамках указанных направлений предлагается примерная тематика научно-исследовательских работ и по некоторым из них представлена примерная структура НИР.

Основой для составления Программы научных исследований является проведенный Национальной академией образования им. И.Алтынсарина мониторинг внедрения результатов исследований для улучшения практики трехязычного образования с учетом уже разработанных теоретических положений и прикладных результатов уже проведенных исследований. Одним из основных критериев мониторинга является обоснованная новизна полученных результатов. Другим критерием - информация о публикациях, которые отражают те или иные результаты исследований, так как именно через

опубликование в открытой печати происходит первичное внедрение результатов исследований в практику.

Формализация результатов и материалов исследований, как неотъемлемая часть научного исследования, представляется трудоемким и очень ответственным делом, так как именно в них вычлняются из собранных материалов и формулируются основные идеи, положения, выводы и рекомендации.

Не менее важным способом внедрения результатов в практику, полученных в ходе исследований, являются рекомендации по их применению с указанием адресата, цели и обоснованием их актуальности и необходимости. Поэтому это также является еще одним критерием мониторинга.

Разработанная структура мониторинга нацелена на сбор и обработку информации о внедрении результатов научных исследований в области трехязычного образования. При этом основные требования к заполнению технологических карт заключались в следующем:

– вся информация должна относиться к научно-исследовательским работам в области трехязычного или полиязычного образования, билингвального обучения, обучения казахскому и русскому языку как вторым языкам (Я2) и английскому языку как иностранному языку (ИЯ);

– информация должна относиться к научно-исследовательским работам, выполненным в период с 2012 по 2016 годы.

Такое уточнение было необходимо в связи с тем, что для педагогики понятие «трехязычное образование» - относительно новое понятие. В отличие, к примеру, от билингвального обучения и полиязычного образования. Поэтому оно требует своего толкования. Введение нового понятия основано на ряде принципов, один из которых требует строгости аспекта рассмотрения. В нашем случае этот аспект связан с государственной политикой в области образования и усилением международных контактов.

Чтобы сработал этот принцип, следует принять во внимание, что язык в образовании выполняет двойную функцию. Он выступает как предмет изучения и как средство обучения. Это имеет прямой выход на один из принципов классической дидактики: принцип «двойного вхождения знаний».

Сочетание этих принципов позволяет трактовать трехязычное образование следующим образом: совокупность необходимых условий для одновременного овладения казахстанцами тремя целевыми языками в соответствии с международными стандартами (CEFR).

Таким образом, суть понятия «трехязычное образование» может быть раскрыта в контексте реальной практики конкретной национальной системы образования следующим образом: трехязычное образование – это совокупность необходимых условий для одновременного овладения казахстанцами тремя целевыми языками в соответствии с международными стандартами.

Но поскольку данное понятие еще не вошло в широкий научный обиход, информацию по научным исследованиям в этой области следовало уточнить.

Поэтому для мониторинга внедрения результатов научных исследований для улучшения практики трехязычного образования было расширено поле необходимой информации.

Результаты мониторинга, проведенного Национальной академией образования позволяют сделать вывод о том, тематика и направленность научных исследований, имеющих непосредственное отношение к вопросам трехязычного образования, носят не системный, а скорее фрагментарный и эпизодический характер и зависят в основном от научных интересов тех, кто каким-либо образом инициирует проведение того или иного исследования. Данный вывод обуславливает необходимость систематизации проблем трехязычного образования, которые должны стать предметом планируемых научных исследований, что, в свою очередь, будет способствовать целенаправленному изучению теоретико-методологических основ, психолого-педагогических, лингводидактических, социокультурных аспектов трехязычного образования

Глоссарий

Исследование – характерный для науки, как специализированной формы познавательной деятельности, способ производства нового знания; вид познавательной деятельности, состоящий в целенаправленном изучении неизвестных явлений и фактов, получении новой информации о чем-либо.

Исследовательская деятельность – совокупность оригинальных разработок, предполагающих тщательные, упорядоченные изыскания, зависящие от характера и условий поставленной проблемы.

Педагогические инновации – распространение в образовательной практике педагогических новшеств и нововведений.

Инновационная готовность – способность исследователя воспринимать новые идеи в науке и практике и вносить их в свою изыскательскую деятельность; расположенность к поиску, нахождению нового в традиционном, умение распознавать истинное новшество и отличать его от ложного.

Нововведения педагогические – введение нового в цели, содержание, методы, организационные формы обучения и воспитания и организацию совместной эмоционально-интеллектуальной деятельности педагога и обучающихся.

Информационная культура – знания о методах получения, представления, накопления и систематизации знаний и навыки их целенаправленного использования в деятельности человека. Информационная культура включает в себя понимание и восприятие средств информатизации (информационно-коммуникационных технологий) как инструмента познания; знание общих законов и методов накопления и применения информации.

Методические рекомендации – систематизированный перечень действий, выполнение которых, по мнению составителя, ведет к достижению поставленной цели. Этот перечень излагается как правила, нормы, мероприятия, условия, влияющие факторы, требования, советы и др.

Мониторинг – система контроля, отслеживания процесса и результата исследования, включающая сбор, обработку, анализ информации для коррекции, принятия решений, улучшающих образовательный и исследовательский процесс.

Педагогическое проектирование – предварительная разработка проектов развития образовательных систем или учреждений, создание любых образовательных программ, методик, технологий.

Тезаурус – особый тип словаря, в котором термины-понятия располагаются в строгой взаимозависимости и соотношении. Он начинается с наиболее значимого и широкого по смыслу понятия, и заканчивается частным. Каждая научная работа имеет свой тезаурус.

Научная статья – краткое и одновременно емкое в информативном плане отражение концепции развития определенной научной отрасли.

Научное издание – издание, содержащее результаты теоретических и/или экспериментальных исследований.

Индекс цитирования научных статей (ИЦ) – реферативная база данных научных публикаций, индексирующая ссылки, указанные в пристатейных списках этих публикаций и предоставляющая количественные показатели этих ссылок (такие как суммарный объем цитирования, индекс Хирша и др.).

Импакт-фактор (ИФ или IF) – численный показатель важности научного журнала. С 1960-х годов он ежегодно рассчитывается Институтом научной информации (англ. *Institute for Scientific Information*, ISI), который в 1992 году был приобретён корпорацией Thomson и ныне называется Thomson Scientific) и публикуется в журнале «Journal Citation Report». В соответствии с ИФ (в основном в других странах, но в последнее время всё больше и в России) оценивают уровень журналов, качество статей, опубликованных в них, дают финансовую поддержку исследователям и принимают сотрудников на работу. Импакт-фактор имеет хотя и большое, но неоднозначно оцениваемое влияние на оценку результатов научных исследований.

Российский индекс научного цитирования (РИНЦ) – библиографическая база данных научных публикаций российских учёных. Для получения необходимых пользователю данных о публикациях и цитируемости статей на основе базы данных РИНЦ разработан аналитический инструментарий ScienceIndex. Проект РИНЦ разрабатывается с 2005 года компанией «Научная электронная библиотека» (ELIBRARY.ru)

Web of Science (WoS, предыдущее название ISI Web of Knowledge) – поисковая платформа, объединяющая реферативные базы данных публикаций в научных журналах и патентов, в том числе базы, учитывающие взаимное цитирование публикаций, разрабатываемая и предоставляемая компанией Thomson Reuters. Web of Science охватывает материалы по естественным, техническим, общественным, гуманитарным наукам и искусству. Платформа обладает встроенными возможностями поиска, анализа и управления библиографической информацией.

Поисковая система (англ. *search engine*) – это компьютерная система, предназначенная для поиска информации. Поисковая система – это программно-аппаратный комплекс, имеющий веб-интерфейс, который предоставляет возможность поиска данных в Интернете.

Языковое образование – образование в области всех современных (родных и неродных) языков и культур.

Иноязычное образование – развитие личности средствами иностранного языка при параллельном и взаимосвязанном изучении языка и культуры.

Поликультурное образование – приобщение подрастающего поколения к этнической, национальной и мировой культуре, развитие на этой основе планетарного сознания, формирование готовности и умения жить в многонациональной среде.

Этнокультурное образование – это образование, направленное на сохранение этнокультурной идентичности личности путем приобщения к

родному языку и культуре с одновременным освоением ценностей мировой культуры.

Этнопедагогическое образование – это процесс и результат овладения системой знаний о научных основах этнопедагогики, приобретения умений и навыков творческого использования богатейшего воспитательного опыта народа в современных условиях и ценностного отношения к его духовной культуре.

Полиязычное образование – целенаправленно организованный процесс формирования полиязыковой личности на основе параллельного овладения тремя и более языками.

Трехязычное образование - непрерывный процесс параллельного овладения казахским, русским, английским языками через их изучение в качестве предмета обучения и в качестве средства обучения (в первом случае – это школьные языковые предметы, во втором случае – это изучение отдельных неязыковых предметов на казахском, русском или английском языках).

Этнокультурное образовательное пространство – это семья, материнская школа, детские дошкольные учреждения, школы, вузы, национально-культурные центры, кружки, курсы. Оно с точки зрения структуры должно состоять из трех органически взаимосвязанных частей: институциональная (школы, вузы и т.д.), внеинституциональная (курсы, библиотеки, радио и т.д.), неформальная (обучение и воспитание в семье, общение в кругу друзей, соседей и т.д.).

Лингводидактика – это общая теория обучения языку, исследующая общие закономерности обучения языкам, специфику содержания, методов, средств обучения определенному языку в зависимости от дидактических целей, задач и характера изучаемого материала, условий монолингвизма (однойязычия), этапа обучения и интеллектуально-речевого развития учащихся.

Дидактика иностранного языка – наука, которая занимается теоретическим обоснованием целей преподавания и изучения языков, отбором и организацией содержания обучения, разработкой средств и методов обучения любому языку в любых гипотетически возможных учебных ситуациях.

Методика обучения конкретному языку, или частная методика – отрасль науки, которая изучает процесс передачи и усвоения (изучения) способности к общению на изучаемом языке с учетом конкретных условий обучения.

Мультилингводидактика – это теория преподавания нескольких иностранных языков и культур, адекватная лингвосоциокультурным установкам новой многоязычной эпохи.

Этнолингводидактика – отрасль лингводидактики, изучающая процесс параллельного овладения языками в этнокультурном образовательном пространстве.

Поликультурная личность – индивид, ориентированный через свою культуру на другие. Глубокое знание собственной культуры для него –

фундамент заинтересованного отношения к другим, а знакомство со многими – основание для духовного обогащения и развития.

Субъект этнокультуры – это личность, обладающая высоким уровнем этнической, культурной, этносоциально-ролевой и гражданской идентичностей.

Субъект этноса – активный носитель, преобразователь и транслятор этносоциальных ценностей в их диалектическом единстве с общечеловеческими.

Языковая личность – совокупность способностей и характеристик человека, обуславливающих создание и восприятие им речевых произведений (текстов), которые различаются степенью структурно-языковой сложности, глубиной и точностью отражения действительности, определенной целевой направленностью.

Вторичная языковая личность – способность человека к общению на межкультурном уровне. Данная способность складывается из овладения вербально-семантическим кодом изучаемого языка, то есть «языковой картиной мира» носителей этого языка (формирование вторичного языкового сознания) и «глобальной (концептуальной) картиной мира».

Полиязыковая личность – носитель нескольких языков: родного языка; языков, функционирующих в социуме проживания; одного или более иностранных языков.

Индикаторы полиязычного образования – система показателей, критериев, измерителей сформированности полиязыковой личности.

Мониторинг полиязычного образования – система психолого-педагогического отслеживания результатов деятельности обучающихся и научно-методического сопровождения деятельности педагогов по овладению и владению несколькими языками: родного языка; языков, функционирующих в социуме проживания; одного и/или более иностранных языков.

Уровень обученности языку – конечный набор коммуникативно-речевых умений на изучаемом языке как результат взаимодействия субъектов образовательного процесса.

Родной язык – 1) то же, что и материнский язык; 2) первый язык, который усвоен человеком с детства («язык колыбели»); 3) один из основных признаков национальной (этнической) принадлежности человека; 4) среди критериев, определяющих язык как «родной», обычно называют:

– порядок и тип усвоения (родной язык обычно первый и усвоенный естественным путем, без специального обучения, от родителей-носителей языка);

– качество усвоения (родной язык обычно лучший язык индивида);

– широту употребления (родной язык самый употребляемый); наличие или отсутствие внутренней эмоциональной связи с языком (родной язык определяется как внутренне самый близкий, на нем лучше воспринимается поэзия и проч.);

– внешнюю идентификацию (как другие определяют родной язык индивида).

Неродной язык – 1) любой язык, которым билингв овладел после родного языка; 2) письменный язык – неродной язык, употребляющийся в жизни этноса в письменном виде. Строго говоря, термин «письменный язык» можно употреблять лишь применительно к чужому языку, привнесённому извне, который временно обслуживает нужды народа.

Иностранный язык – это язык, который усваивается человеком вне социального окружения, где этот язык является естественным средством общения.

1 Актуальные проблемы развития трехязычного образования в Казахстане

За последние годы те или иные аспекты полиязычного образования изучались в рамках научных проектов, проводимых казахстанскими учеными. В частности:

- диссертационное исследование на тему «Теоретико-методологические основы полиязычного образования» (Б.А. Жетписбаева, 2008 год);

- фундаментальные и прикладные исследования в рамках научных проектов на тему «Научно-методические основы функционирования полилингвального образования в контексте новой образовательной парадигмы» (руководитель темы д.п.н. Кабдолова К.Л., Национальная академия образования им. И.Алтынсарина, 2009-2011 гг.), «Научно-методическое обеспечение полиязычного образования в системе средней и высшей школы» (руководитель темы д.п.н. Булатбаева К.Н., Национальная академия образования им. И.Алтынсарина, 2012-2014 гг.); «Научно-методическое обеспечение преемственности полиязычного образования в системе «школа-вуз», «Научно-методическое обеспечение раннего обучения иностранным языкам», «Научно-методическое сопровождение непрерывной языковой подготовки инженерных кадров в условиях полиязычного образования (колледж- вуз)» (руководитель проекта д.п.н., профессор Жетписбаева Б.А., Карагандинский государственный университет им. Е.А.Букетова).

Основные результаты данных исследований отражены в порядка 100 научных и учебно-методических трудах. Наиболее значимые результаты связаны с разработкой:

- научно-методических основ проектирования содержания учебников и учебных пособий по неязыковым дисциплинам в школе с учетом когнитивно-коммуникативной технологии, по языковым дисциплинам в школе и вузе с учетом функционально-коммуникативной технологии, содержания единого тематического минимума по языковым предметам в школе, содержания учебников для профильной школы на трех языках;

- дидактических основ преемственности полиязычного образования на основе урвневой модели обучения языкам в системе «школа-вуз»;

- лексико-грамматических средств трех языковых систем для полиязычного образования в средней и высшей школе;

- трехязычного функционального лексико-грамматического минимума (для полиязычного образования в средней и высшей школе);

- функционально-коммуникативной технологии обучения языковым предметам и когнитивно-коммуникативной технологии обучения неязыковым предметам.

В рамках проведенных научных исследований:

– выявлены основные стратегические линии развития полиязычного образования в Казахстане, дана характеристика современного состояния полиязычного образования в школах и вузах Казахстана;

– определена сущность организационно-педагогических условий взаимодействия субъектов непрерывного полиязычного образования как органичной совокупности многоуровневых комплексов (от дидактических единиц обучения до управленческих структур в системе образования), направленных на достижение педагогических целей, связанных с реализацией принципа преемственности полиязычного образования в системе «школа-вуз»;

– определены теоретические предпосылки обоснования преемственности непрерывного полиязычного образования; разработан понятийный аппарат исследования на основе педагогического тезауруса полиязычного образования, позволивший установить соотношение непрерывности и преемственности полиязычного образования, которое определяется их неразрывной взаимосвязью, когда истинность первого понятия обусловлена надежностью и достоверностью второго: непрерывное образование понимается как связь, согласованность и перспективность всех компонентов системы (целей, задач, содержания, методов, средств, форм) на каждой ступени образования для обеспечения преемственности образования, а преемственность является принципом, изначально положенным в основу системы непрерывного образования.

Последняя идея обусловлена формированием новой международнопризнанной идеологии обучения в течение всей жизни как процесса, не ограниченного ни во времени, ни формой образования. Модель непрерывного образования построена на принципах преемственности, который предполагает связь между этапами или ступенями развития, и её сущность заключается в сохранении различных элементов целого или отдельных его сторон при помощи целого как системы. В целом, непрерывность и преемственность предполагают разработку и принятие единой системы целей и содержания образования на всём протяжении обучения от детского сада до последипломного и курсового обучения.

Помимо прикладных результатов в указанных выше трудах казахстанских ученых разрабатываются и теоретико-методологические аспекты полиязычного образования.

Так, в качестве методологического обеспечения полиязычного образования предложен этнолингводидактический подход (Жетписбаева Б.А., 2008 г.). Он представляет собой совокупность основополагающих принципов, специализированных методов и специфических средств.

Основополагающими принципами являются:

5) принцип «двойного вхождения знаний»;

6) принцип функциональной активности языков, контактирующих в этнокультурном образовательном пространстве;

7) принцип сбалансированности языков в содержании образования;

8) принцип непрерывности и преемственности полиязычного образования.

Специализированными методами служат:

4) метод восхождения от абстрактного к конкретному;

5) методы мотивации и стимулирования использования различных языков в соответствии с потребностями и интересами взаимодействующих в этнокультурном образовательном пространстве;

6) методы организации образовательного процесса по изучению языков в соответствии с социолингвистической ситуацией конкретного региона.

Среди специфических средств особо выделяются:

4) параллельное функционирование в организациях образования нескольких языков обучения;

5) материальное вознаграждение и моральное поощрение;

6) разработка единых правил составления учебно-организационных документов в области полиязыкового образования.

Для выявления концептуальных основ полиязычного образования немаловажное значение имеют теоретические положения иноязычного образования. В монографии крупнейшего ученого-лингвиста Кунанбаевой С.С. «Современное иноязычное образование: методология и теории» заложена идея модернизации иноязычного образования на основе обновленной когнитивно-лингвокультурологической методологии. Методической школой, возглавляемой С.С.Кунанбаевой, внедрена международно-адаптивная система национального иноязычного образования, гармонизирующей общеевропейскую и национальные модели и стандарты иноязычного образования. В соответствии с основными направлениями Государственной политики в области образования, Концепции развития системы образования РК до 2015г., а также с учетом прогрессивных тенденций развития мировых образовательных систем методистами под руководством С.С.Кунанбаевой была разработана «Концепция развития иноязычного образования в РК», обеспечивающая единство и преемственность уровней владения ИЯ на всех этапах образовательной системы, комплексную модернизацию иноязычного образования на основе государственной языковой политики. На основе данной «Концепции развития иноязычного образования РК» создана модель учебника иностранного языка, которая легла в основу серии учебников иностранных языков для разных уровней и звеньев системы иноязычного образования.

На основе анализа и критического осмысления современных инновационно-преобразующих систем и модернизирующихся, адекватно современным требованиям, моделей высшего профессионального образования Кунанбаевой С.С. были разработаны основы компетентностного моделирования профессионального иноязычного образования и система стратегических ориентиров для преобразования иноязычно-профессионального высшего образования, представляющая собой методологически-обоснованную платформу модернизации отраслевого высшего образования.

Казахский университет международных отношений и мировых языков языков им. Абылай хана расширяет номенклатуру специальностей бакалавриата и магистратуры с одновременной профилизацией образовательных программ по иноязычному и международному направлениям в соответствии с современным запросом рынка труда и учетом международно-стандартных требований к 3-х ступенчатой подготовке специалистов.

Наибольшей актуальностью и значимостью для инновационного развития Республики Казахстан характеризуются научно-исследовательские работы по проектам, проводимые под руководством С.С.Кунанбаевой: «Казахстан в глобальном межкультурном и языковом сообществе (казахский язык и языки мира)» и «Модели и механизмы универсализации систем высшего образования в условиях интернационализации образования в мире».

Но в плане внедрения результатов научных исследований огромное значение имеет упомянутая выше «Концепция развития иноязычного образования в Республики Казахстан», которая утверждена Советом УМО на базе КазУМОиМЯ им. Абылай хана (Протокол №1 от 25.02.2006 г.) и согласована с Министерством образования и науки Республики Казахстан.

Данная Концепция как программный документ обеспечивает комплексную и глубокую модернизацию иноязычного образования в соответствии с международно-стандартными требованиями. Идея данной модернизации в форме уровневой модели. Данная модель, по утверждению авторов, обеспечивает реализацию принципов преемственности, непрерывности и поступательного развития качества иноязычного образования за счет определения точного количества уровней и их содержательного аспекта для каждого типа учебного заведения. Данный документ гармонично соединяет предметное содержание отечественной системы обучения иностранному языку и международно-стандартный механизм контроля иноязычной обученности для каждого уровня.

Результаты научных исследований в этой области отражены в монографии «Инновационная модель формирования международно-стандартных уровней владения иностранным языком в условиях школ международного типа» (Кулибаева Д.Н., 2003).

Значимость данных исследований для полиязычного образования заключается в том, что обучение иностранному языку проецируется на использования иностранного языка для обучения неязыковым предметам. Поэтому межкультурно-коммуникативная компетенция как конечный качественный результат иноязычного образования занимает свою нишу в методологической базе полиязычного образования. В качестве целей выступает не «обучение иностранному языку» как таковое, а «иноязычное образование», при котором содержанием являются не только прагматические знания, навыки и умения, но и развитие личности средствами иностранного языка при соизучении языка и культуры. Поэтому предметно-содержательной основой уровневой модели иноязычного образования становится коммуникативная сфера, в рамках которой определяется речевая тематика и состав типовых

ситуаций, обеспечивающих достижение достаточного уровня иноязычной обученности и переход к профессионально ориентированному иноязычному образованию.

В целом, анализ указанных работ позволяет рассматривать язык с трех основных позиций:

- 4) язык как этнодифференцирующий признак;
- 5) язык как предмет науки;
- 6) язык как средство и предмет обучения.

В первом случае теоретические предпосылки полиязычного образования связаны с положениями этнологических, культурологических, социологических наук, во втором – с лингвистическими теориями, и в третьем – с дидактикой как всеобщей теорией обучения.

В лингводидактическом аспекте актуальна также проводимая в психолингвистике и методике дифференциация понятий «язык» и «речь». Система школьного образования в настоящее время испытывает принципиальные изменения как организационного, так и содержательного характера.

Формирование методической системы коммуникативного обучения второму/третьему языку, осуществляемое в современной методике, требует определения цели обучения, его содержания через языковую и коммуникативную компетенцию.

Теоретической предпосылкой введения этих понятий в процесс обучения является разграничение языка и речи. Их дифференциация обусловлена тем, что овладение языком предполагает, с одной стороны, усвоение единиц языка и правил их построения, с другой стороны – формирование навыков и умений конструирования и продуцирования высказываний.

«Язык – система звуковых, словарных и грамматических средств, объективирующая работу мышления и являющаяся орудием общения, обмена мыслями и взаимного понимания людей в обществе», - так определяет С.И.Ожегов понятие «язык».

Язык представляет собой единство, делящееся на компоненты. Эти компоненты взаимодействуют между собой и образуют систему, отсюда язык-система.

Как известно, язык – это средство общения людей, орудие формирования и выражения мыслей и чувств, средство усвоения новой информации, новых знаний. Но для того, чтобы эффективно воздействовать на разум и чувства, носитель данного языка должен хорошо владеть им.

Речь – понятие межпредметное, оно встречается и в лингвистической, и в психолингвистической, и в методической литературе. «Сложно разобраться в соотношении языка и речи на чисто лингвистической почве, - отмечал Реформатский А.А: Противопоставляя речь языку, речью называют и речевое умение, и речевой акт, и результат речи – текст, и даже саму речевую деятельность – языковую способность и речевое поведение».

Для лингвиста важно сопоставление языка и речи. Для него язык – это система материальных единиц, служащих общению людей и отражаемых в сознании коллектива в отвлечении от конкретных мыслей, чувств, желаний, а речь – последовательность знаков языка, построенная по законам и из его материала и в соответствии с требованиями выраженного конкретного содержания (мыслей, чувств, настроений, состояний, воли, желания и.т.д...). Язык – это средство общения в возможности (потенции), речь – те же самые средства в действии (реализации).

Это разграничение языка и речи проводит и методист. Необходимо знать, что собственно представляет собой речь как деятельность, как происходит процесс порождения и восприятия высказывания. Объектом методического исследования является речь не только как предмет обучения (изучения), но и как средство обучения. Существует определенная точка зрения, согласно которой отношения между языком и речью можно уподобить отношению между человеческим мышлением отдельного человека. Нет языка отдельного человека, но он существует как индивидуальная речь людей. Таким образом, язык как общественное явление может выполнять свои функции только в речи. Речь дает языку существование. При помощи языка сознание каждого отдельного человека в процессе речи становится открытым и доступным для понимания.

Для настоящего исследования важно общепризнанное положение о том, что речь не является простой манифестацией языка, что она имеет собственную структурную и функциональную специфику, что существует так называемая «речевая прибавка».

Создание и осознание «речевой прибавки» возможно только в контексте: контексте речи, контексте общения. А это значит, что языковой материал, изученный на уроке, должен иметь выход в речевую действительность, реальную или создаваемую в учебных целях.

При этом языковая компетенция соотносится с освоением языковой системы, овладением самим языковым материалом, коммуникативная же компетенция – это знания, умения и навыки, необходимые для понимания чужих и порождения собственных программ речевого поведения, адекватных условиям реального речевого общения.

Коммуникативная направленность процесса обучения будет обеспечена только в том случае, если цель изучения русского языка, соответственно структура, содержание курса будет определяться основной функцией самого языка – служить средством речевого общения. Это означает, что основной целью обучения в школе следует признать формирование и совершенствование умений и навыков речевой деятельности в ее основных видах (говорение, письмо, чтение, аудирование), сферах, формах. А это, в свою очередь, требует принципиально иного (по сравнению с традиционным) подхода к построению курса учебного предмета.

По мнению А.Ю.Купаловой, представляется оправданным идти не от основ науки о языке к тому, что может дать их изучение для практики речи, а от

ведущих умений и навыков речевой деятельности к отбору теоретического материала, который обеспечит сознательную работу над ними.

Школе необходим коммуникативно направленный курс родного языка, предусматривающий и обеспечивающий работу над умениями свободно осуществлять речевое общение в устной и письменной форме, применять выработанные обществом правила речевого поведения, целесообразно использовать ресурсы родного языка в различных речевых ситуациях.

Было бы неправильно утверждать, что курс второго/третьего языка в современной школе лишен речевого компонента. Однако, как отмечается в методической литературе, в настоящее время на фоне интенсивного развития коммуникативной лингвистики, теории речевой деятельности, лингвистики текста и современных методических исследований, разрабатывающих отдельные аспекты обучения школьников речевой деятельности, данные программы явно недостаточны как по количеству времени, отводимого на реализацию, так и по объему, содержанию, характеру прогнозируемой работы.

Для коммуникативной лингвистики, или лингвистики общения, характерны: широкое понимание языка как совокупности системы строевых единиц, системы текста и системы речевых действий; признание приоритета деятельностного подхода, включающего язык в контекст коммуникации, общения в целом; признание ведущей роли средств осуществления этой деятельности. В центре исследования оказывается позиция говорящего, его коммуникативные намерения, способы их языкового выражения, оценка ситуации с позиций участников общения, а также стратегия и тактика общения для достижения коммуникативной согласованности в деятельности говорящих.

К сожалению, в практике обучения традиционно автономное изучение двух аспектов единого курса и соответственно – проведение отдельных уроков (теории языка и развития речи), в то время как овладение речевой деятельностью невозможно в отрыве от языкового развития школьников. И если курс методики развития речи разработан достаточно глубоко, хотя бы в отношении письменной речи, то проблема изучения грамматической темы в речевом аспекте требует своего решения.

Все еще традиционное обучение строго литературному языку значительно сужает и обедняет языковую ментальность учащихся и следовательно, его коммуникативные возможности. Данная проблема активно обсуждалась на одном из Конгрессов МАПРЯЛ. И если необходимость лингводидактического описания языка до последнего времени рассматривалась по отношению к методике преподавания иностранных языков (включая русский язык как второй), то в условиях современной языковой ситуации в Казахстане, а если шире – учитывая тенденции развития методики преподавания языка (родного, иностранного), описание языка, ориентированное на коммуникативные потребности, актуально и для методики преподавания русского как родного. Это предвидел еще Л.В.Щерба: «Литературный язык всех времен и народов никогда не совпадал с обыденным

разговорным языком и всегда являлся в той или иной мере «иностранным языком».

На этом основании исследователи рассматривают полиязычное образование как объект этнолингводидактики – отрасли лингводидактики, изучающей процесс параллельного овладения языками в этнокультурном образовательном пространстве, а предметом этнолингводидактики – процесс формирования полиязыковой личности как субъекта диалога культур в условиях полиэтнической образовательной среды.

Выделение объекта этнолингводидактики основывается на теоретическом сопоставлении объектов смежных наук. Так, объектом лингвистики является язык, дидактики – способы обучения и учения, объектом лингводидактики выступает языковое образование, этнодидактики – научно-эмпирические знания этнопедагогике. В таком случае, объектом этнолингводидактики, по мнению исследователей, является полиязычное образование как целенаправленный процесс формирования полиязыковой личности на основе параллельного овладения тремя и более языками.

Концептуальные основы полиязычного образования определяются сегодня совокупностью следующих методологических принципов:

– принцип непрерывности понимается как связь, согласованность и перспективность всех компонентов системы (целей, задач, содержания, методов, средств, форм) между уровнями полиязычного образования (по вертикали);

– принцип преемственности является фактором, обеспечивающим целостность всех компонентов системы (целей, задач, содержания, методов, средств, форм) на каждом уровне полиязычного образования (по горизонтали);

– принцип «двойного вхождения знаний» обеспечивает параллельное овладение языками через изучение языковых дисциплин и через язык обучения неязыковых дисциплин (к примеру, химия, физика изучаются на английском языке, история Казахстана, казахская литература – на казахском, русская литература, всемирная история – на русском и т.д.

– принцип функциональной активности языков, контактирующих в этнокультурном образовательном пространстве, который означает создание условий для активного использования различных языков в соответствии с потребностями и интересами общества в институциональной сфере, и с интересами и потребностями личности и отдельных социальных групп во внеинституциональной и неформальной сферах;

– принцип сбалансированности государственного (казахского) и официального (русского) языков в содержании образования означает учет особенностей социолингвистической ситуации конкретного региона. Акцент на этих двух языках продиктован тем, что в различных регионах Казахстана их функциональная активность неравнозначна. Имеется в виду, что русский язык менее активен в южных областях страны, тогда как в северных – он обладает более широкой сферой употребления.

Реализация данных и других (гибкости и адаптивности к изменениям в социально-экономической жизни, в профессиональной деятельности, умение жить в поликультурном мире, профессионализации, предполагающей использование иностранного языка в профессиональных целях) принципов требует соответствующих методов и специальных средств для достижения конкретных целей и задач, которые должны быть основаны на этнолингводидактическом подходе.

Этнолингводидактический подход целесообразно взять в основу научных исследований актуальных проблем полиязычного образования, так как это позволит разрабатывать научно обоснованные рекомендации для практики полиязычного образования в единой целостной системе и на единой концептуальной основе.

В частности, педагогической науке предстоит дать четкие ответы на соотношение языков в контексте полиязычного образования. Так, в реальной практике казахстанского образования нередко встречаются понятия «первый язык», «второй язык», «третий язык». Это способствует нежелательной терминологической вольности, что приводит к обезличиванию языка как социальной и государственной ценности, в то время как есть общепринятые понятия «родной язык», «неродной язык», «иностраный язык». Поэтому следует использовать, к примеру, понятия «казахский язык как родной», «казахский язык как неродной», «русский язык как родной», «русский язык как неродной». Тогда не будет смешения понятий «родной язык» и «язык обучения в школе», так как в школах многонационального Казахстана обучаются дети разных этносов, для которых язык обучения не всегда совпадает с родным языком.

Поэтому важна выработка единого тезауруса трехязычного образования, который не допускал бы двойного толкования терминов и понятий. Особо это важно для принятия программных документов.

Кроме того, изучение языков в этом аспекте требует разработки «Дидактики обучения казахскому/русскому языку как неродному». В рамках полиязычного образования актуализируется также необходимость разработки «Дидактики обучения предметов и дисциплин на английском языке в условиях полиязычного образования».

Педагогическая наука Казахстана сегодня должна разработать научные основы раннего изучения и соизучения языков с учетом национального контента трехязычного образования. В этой связи необходимо разрабатывать методику раннего обучения языкам, которая должна строго учитывать возрастные, психологические, физиологические особенности детей.

Отсутствие единой методологической платформы для раннего обучения иностранным языкам повлекло за собой произвольный выбор дошкольными и школьными организациями образования зарубежных обучающих программ и учебных материалов без соотнесения их с отечественными условиями преподавания английского языка, четкого представления о планируемых результатах деятельности обучаемых и развития несистематизированного

рынка образовательных услуг по раннему обучению иностранным языкам. Ситуация осложняется дефицитом кадрового состава, способного в полной мере обеспечивать обучение на раннем этапе в рамках трехязычного образования, что отрицательно сказывается на качестве обучения английскому языку в дошкольных учреждениях и в начальной школе. Поэтому новое методологическое решение, а не привнесение в учебный процесс отдельных, разрозненных приемов, позволит создать научно-обоснованную технологию раннего обучения иностранным языкам и ее методическое обеспечение.

В этой связи необходимо научно обоснование создания и функционирования системы раннего обучения языкам в рамках непрерывного трехязычного образования, а также разработки технологии раннего обучения иностранным языкам в условиях казахстанского трехязычия.

Помимо этого теоретическое обоснование и методическое обеспечение реализации программы раннего обучения английскому языку будет способствовать приведению в единую систему фрагментарно наработанной отечественной практики раннего обучения иностранным языкам с учетом изучения и обобщения зарубежного опыта, что обеспечит непрерывность иноязычного образования и преемственность образовательных программ, которые будут осуществляться в двух направлениях: структурном и содержательном, что обусловит высокое качество и эффективность формирования полиязыковой личности.

Анализ проводимых в настоящее время в Казахстане научных исследований свидетельствует о том, что изучаются вопросы научно-методического обеспечения раннего обучения иностранным языкам с учетом казахстанского контента трехязычного образования.

Государственная программа развития и функционирования языков на 2011-2020 годы предусматривает в качестве стратегической задачи стимулирование обучения государственному языку. Данная проблема мотивации требует также целенаправленной научной разработки и обоснования.

Институтом языкознания имени А.Байтурсынова выполнен научно-исследовательский проект на тему «Научные основы и проект концепции триединства языков в сфере образования» (руководитель Фазылжанова А.М.), результатом которого является проект «Концепции триединства языков в сфере образования» на государственном и русском языках. Новизна результатов определяется тем, что работа посвящена лингвистической разработке актуальной проблемы социальной роли государственного (казахского) языка, межнационального (русского) языка в условиях современного Казахстана. Предлагается комплексное научно-лингвистическое обоснование и разработка проекта концепции культурного проекта триединства языков.

Результаты исследования «Трехязычие в системе образования РК», «Трехязычие в системе дошкольного воспитания и обучения»; «Трехязычие в системе среднего образования»; «Трехязычие в системе высшего образования РК и в других. Государственных органах» рекомендуются для применения в

Министерстве культуры и спорта, Министерстве информации и связи, МОН с целью оценки сложившихся ситуаций в национальной языковой политике страны при разработке долгосрочных проектов по языковому строительству и развитию страны для реализации государственной языковой политики.

Немаловажной проблемой в связи с обновлением содержания образования, новой парадигмы языкового образования является вопрос подготовки педагогов новой формации, что предполагает разработку концептуальной модели педагога, способного работать в условиях полиязычного образования. Современный педагог должен обладать широким спектром личностных и профессиональных компетенций для инновационно-педагогической деятельности, для постоянного совершенствования и повышения своей квалификации.

Актуальным направлением научных исследований в области трехязычного образования является проблема языковой подготовки обучающихся инженерных специальностей, что обусловлено необходимостью решения задач инновационно-индустриального развития республики, реализацией культурного проекта «Триединство языков», а также Планом нации «100 конкретных шагов», в которых подчеркивается значимость для развития национальной экономики подготовки инженеров новой формации. Как известно, лучший опыт в мировой практике на сегодня коррелирует с подготовкой евроинженера в соответствии с Европейскими стандартами инженерного образования. Для Казахстана выход на уровни, заданными этими стандартами, возможен при целенаправленном и непрерывном обучении иностранным языкам, в первую очередь, английскому, что позволит формировать необходимые компетенции инженерных кадров в соответствии с требованиями международного рынка труда.

Анализ научных исследований отечественных ученых в этом направлении показал, что в рамках реализуемых в настоящее время проектов:

- теоретически обоснована структура непрерывной языковой подготовки инженерных кадров с учетом перехода на трехязычное образование, что позволит на следующем этапе исследования спроектировать ее новое содержание;

- разработана теоретическая модель непрерывной языковой подготовки инженерных кадров, отражающая интегрированную цель, задачи, принципы, содержание и дифференцированные по уровням результаты непрерывной языковой подготовки инженерных кадров, позволяющая определить исходную позицию для дальнейшего исследования проблем непрерывной языковой подготовки инженерных кадров в системе «колледж – вуз»;

- разработана Концепция непрерывной языковой подготовки инженерных кадров в Республике Казахстан, направленной на концептуальное обоснование структуры и содержания данной подготовки, а также на обеспечение механизма диверсификации инженерного образования в соответствии с международными стандартами.

Таким образом, в рамках научных исследований казахстанских ученых разрабатываются как прикладные, так и теоретико-методологические аспекты трехязычного образования.

Итоги мониторинга, в котором приняли участие 29 национальных и государственных вузов и 3 научные организации, свидетельствуют о том, что всего выполнено 22 научных проекта, по итогам которых разработаны, опубликованы и внедрены в учебный процесс вузов, колледжей и школ:

- 3 монографии;
- 17 учебников, в т.ч. электронных;
- 46 учебных пособий;
- 10 научно-методических пособий;
- 42 методические рекомендации (в т.ч. методические руководства, методические указания);
- 14 учебно-методических комплексов дисциплин;
- 14 словарей, в т.ч. 9 терминологических, 1 тематический, 3 словаря-справочника;
- 12 документов нормативного характера, в частности: 8 Типовых учебных программ, 2 модульные учебные программы, 1 проект Концепции триединства языков в сфере образования и 1 Концепция создания контента учебного телевидения РК.

Именно публикации по материалам научных исследований дают представление не только о содержании полученных результатов, но и о масштабах внедрения данных результатов. На этом основании можно сделать следующие выводы:

1) монографии являются достоянием всей научно-педагогической общественности, представители которой в поле своих научных интересов держат прорывные разработки трехязычного образования;

2) в полной мере это относится и программным документам типа Концепции или их проекты, но здесь значительно расширяется сфера их применения и внедрения;

3) типовые учебные программы, учебники, учебно-методические пособия, учебно-методические комплексы дисциплин, как правило, имеют более ограниченную сферу своего применения: или на определенном уровне образования, или на уровне конкретного вуза, колледжа, школы, или на уровне одной специальности высшего или технического и профессионального образования.

Зачастую, имея разные источники распространения, публикации результатов исследований остаются в ограниченном доступе для своих пользователей. Из сказанного следует, что результаты проанализированных научных проектов имеют разную степень внедрения в практику образования.

В целом, проведенный мониторинг свидетельствует о том, что:

1. для более успешной реализации идей трехязычного образования в практику, имеется достаточный теоретико-методологический базис, с опорой

на которого следует выстраивать учебный процесс не только организаций среднего образования, но и технического и профессионального, а также высшего и послевузовского образования;

2. прикладные результаты исследований внедряются точно, имеют своих конкретных адресатов.

2 Цель и задачи научных исследований в области трехязычного образования в Казахстане

В силу многогранности и многоаспектности проблема трехязычного образования нуждается в том, чтобы на ней было сфокусировано внимание ученых различных научных школ.

Одним из немаловажных факторов развития трехязычия являются исследования в области этнолингвистики. В предметной области этой науки должны разрабатываться научно обоснованные рекомендации и предписания для образовательной практики по вопросам рационального сочетания сфер влияния, функционирования и развития языков.

Кроме того, необходимы целенаправленные исследования в области лингводидактики. Проблемы, сопряженные с обучением языкам, следует изучать с полным набором научно-исследовательского арсенала, исключение не составляет и экспериментальная проверка теоретических выкладок и научных гипотез.

Теория и методология трехязычного образования должна разрабатываться в логике научно-педагогического цикла: выявление общих педагогических законов и закономерностей, теоретических подходов и принципов, обуславливающих педагогические условия организации трехязычного образования. Это даст возможность сформулировать цель и задачи, обосновать отбор содержания, а также определить методы, формы, средства трехязычного образования.

Научно-исследовательская работа предполагает также изучение категории полиязыковой личности, когда практика языкового образования в Республике Казахстан должна быть ориентирована на установление баланса родного и государственного (казахского) языков, родного и русского языков, родного и иностранного (-ых) языков, государственного (казахского) и русского языков, государственного (казахского) и иностранного (-ых) языков, русского и иностранного (-ых) языков.

Основным механизмом практической реализации при этом должен явиться принцип «двойного вхождения знаний»: языковое образование через изучение собственно языковых дисциплин (казахского, русского, английского) и преподавание отдельных дисциплин, к примеру, естественнонаучных (физики, информатики, химии, биологии) на английском языке, социогуманитарных дисциплин – на казахском или русском языках.

Трехязычное образование как педагогическая инноватика требует также разработки специальной системы обеспечения полноценной деятельности субъектов образования в измененных, новых условиях, что позволит максимально снизить риск ошибок и просчетов, объективно свойственных процессам нововведений.

В целом, проведение научных исследований в области трехязычного образования должно быть направлено на поиск теоретико-методологических оснований вводимой образовательной инноватики. Следовательно, необходимо

обеспечить проведение педагогических, социолингвистических, лингводидактических исследований с целью анализа языковой ситуации, изучения вопросов раннего обучения языкам, развития функциональной грамотности в рамках трехязычного образования, коммуникативной направленности учебных программ и учебников по языковым дисциплинам, дидактики трехязычного образования, изучения и обобщения позитивного отечественного и зарубежного опыта обучения многоязычию и формирования полиязыковой личности.

Целью научных исследований в области трехязычного образования как системной совокупности теоретико-методологических положений является разработка научно обоснованных рекомендаций, направленных на совершенствование системы трехязычного образования.

Задачи научных исследований в области трехязычного образования:

- анализ условий и возможностей современной системы образования для реализации трехязычного образования;
- объективная оценка дидактических нововведений, обоснование их необходимости, достоверности и надежности;
- обогащение теории и практики трехязычного образования, направленного на формирование полиязыковой личности, обладающей межкультурной, профессионально-ориентированной компетенциями, способной к самореализации в рамках диалога культур.

3 Основные направления научных исследований в области трехязычного образования

Направления научных исследований в области трехязычного образования предложены нами в соответствии с приоритетными направлениями развития полиязычного образования, которые определены Концепцией развития полиязычного образования в Республике Казахстан:

1. Нормативно-правовое обеспечение системы трехязычного образования.
2. Научно-методическое обеспечение трехязычного образования.
3. Учебно-организационное обеспечение трехязычного образования.
4. Лингводидактические аспекты трехязычного образования.
5. Программное обеспечение системы трехязычного образования.

3.1 Нормативно-правовое обеспечение системы трехязычного образования

Целью нормативно-правового обеспечения трехязычного образования является регламентация деятельности учреждений образования в условиях реализации трехязычия.

Правовую основу развития трехязычного образования составляют законодательные документы в области языковой политики в Республике Казахстан. Вместе с тем, существующие документы не исчерпывают реальные и потенциальные возможности трехязычного образования. Нормативно-правовое обеспечение трехязычного образования предполагает, прежде всего, пересмотр содержания языкового образования в целом, для чего необходимо разработать пакет документов, регламентирующих изучение языков в системе образования Республики Казахстан с учетом трехязычия.

Интенсивное обогащение нормативно-правовой базы трехязычного образования будет обеспечено за счет:

– совершенствования законодательных процессов в области образовательной и языковой политики, нацеленной на усиление роли казахского языка как государственного, на сохранение социолингвистической активности русского языка и на развитие английского языка как средства интеграции в мировое пространство;

– выработки единых норм и регулятивов организации трехязычного образования с учетом специфики каждой ступени отечественной системы образования, в качестве которых выступает комплекс документов, включающий концепции, программы, положения, планы в объеме, необходимом для каждого учебного заведения;

– разработки и принятия новых государственных общеобязательных стандартов образования, обеспечивающих единые требования к уровням обученности казахскому, русскому и английскому языкам, содержательную преемственность между всеми звеньями системы образования (по вертикали) и

процессуальную непрерывность и синкретность отношений субъектов (по горизонтали).

Перспективы развития трехязычного образования в реальной педагогической действительности, в первую очередь, обусловлены характером языковой политики государства, направленной на:

- повышение конкурентоспособности казахского языка как государственного, прежде всего, за счет того, что он активизируется в сфере получения специальной – профессиональной, социально-политической, культурной – информации;

- закрепления статуса русского языка как официального языка межгосударственных отношений в странах СНГ (объективная необходимость функционирования единого языка-посредника, а в силу исторического фактора таковым является только русский язык);

- продвижения английского языка до уровня казахско-русского двуязычия (триязычие – это реальность не только для элиты).

Основанием для этого утверждения служит ведущая идея полиязычного образования, которое, будучи обеспечена этнолингводидактическим подходом, «выравнивает» возможности вышеназванных языков в плане их изучения в системе образования и в плане планомерного и равномерного использования их в качестве языка обучения на основе принципов, методов и средств, совокупно представленных в данном подходе, напомним некоторые из них:

- принцип актуализации «двойного вхождения знаний»;

- принцип функциональной активности языков в этнокультурном образовательном пространстве;

- принцип сбалансированности государственного и официального языков в содержании образования;

- а также методы мотивации и стимулирования использования различных языков в соответствии с потребностями и интересами взаимодействующих в этнокультурном образовательном пространстве; методы организации образовательного процесса по изучению государственного и официального языков в соответствии с социолингвистической ситуацией конкретного региона.

Реализация данной совокупности принципов, методов и средств даст возможность для творческого переосмысления и выработки механизмов адаптации имеющегося отечественного и зарубежного опыта в области языкового образования, в котором наиболее разработанной представляется проблема обучения русскому языку как неродному и трем основным европейским языкам (немецкому, французскому и английскому) как иностранным. Разработка уровневых моделей, определение межкультурно-коммуникативных, профессионально-ориентированных языковых компетенций, международно-стандартные требования к обученности языкам и т.д. на сегодня стали достоянием широкой аудитории научно-педагогической общественности. В силу социальной мобильности и предрасположенности к инновационной деятельности педагогов-ученых и педагогов-практиков этот

опыт уже находится в процессе их активного познания и критического заимствования.

Особого внимания требует казахский язык, который как средство и как предмет обучения нуждается в разработке теоретических и прикладных аспектов. Осознание данного факта вследствие активного вхождения английского языка на фоне широкого употребления русского языка актуализировало на сегодня проблемы поиска и выбора методов, средств для активизации специальных исследований лингводидактических основ казахского языка, которые должны рассматриваться в рамках теоретико-методологического обеспечения трехязычного образования.

Идея трехязычия нашла свое воплощение в Государственной программе функционирования и развития языков в Республике Казахстан на 2011-2020 гг., которая актуализирует необходимость совершенствования и стандартизации методологии обучения государственному языку. В предложенном в данной программе распределении уровней обозначено, что учащиеся начальных классов должны овладеть государственным языком на уровне А1, учащиеся среднего звена - на уровне А2, учащиеся старших классов, учреждений технического и профессионального образования - на уровне В1, студенты высших учебных заведений - на уровне В2, магистранты - на уровне С1.

В аспекте трехязычного образования сегодня в Казахстане:

- разработан Стандарт непрерывного уровневого обучения государственному языку в системе «детский сад - школа - колледж - высшее учебное заведение» (НАО им. И.Алтынсарина, 2014), в котором определены уровни обучения казахскому языку как неродному в соответствии с общеевропейской рамкой владения языками (CEFR), отражено содержание обучения и прописаны требования к уровням обученности казахскому языку по четырем видам речевой деятельности (аудирование, говорение, чтение и письмо). В целом, предлагаемые в Стандарте уровни соответствуют положениям Государственной программы функционирования и развития языков в Республике Казахстан;

- реализуется уровневая модель иноязычного образования (КазУМОиМЯ им.Абылай хана, 2006), направленная на создание единой национальной системы иноязычного образования. Данная модель предложена в Концепции развития иноязычного образования Республики Казахстан, в которой представлены уровни и содержание иноязычного образования для начальной и средней школы, специализированных школ, для организаций ТиПО, для языковых и неязыковых вузов, а также для магистратуры.

Вместе с тем до сих пор отсутствует аналогичный стандарт обучения русскому языку. Поэтому объективно сложно унифицировать квалификационные требования к конечным результатам по уровням обученности языкам для всех уровней системы образования.

Иными словами, трехязычное образование предполагает параллельное овладение тремя языками, однако отсутствие стандартизированного обучения всем трем языкам не позволяет обеспечить единую методологическую

платформу, единую нормативно-управляющую и содержательную базу, а также единый контрольно-оценочный механизм трехязычного образования. В связи с этим необходимо разработать уровневую модель обучения русскому языку как неродному и на основе трех моделей разработать Единый Стандарт уровневого обучения языкам в Республике Казахстан.

Идея такого стандарта была заложена еще в 2008 году КазУМОиМЯ им. Абылай хана в предложенной Концепции по обеспечению реализации национального проекта «Триединство языков» в Республике Казахстан (2008г., утвержден на заседании секции РУМС по группе специальностей «Иностранные языки» при КазУМОиМЯ им. Абылай хана). Разработка данного стандарта должна быть направлена на создание общеконцептуального базиса языкового образования в Республике Казахстан как системы непрерывного преемственного и взаимосвязанного языкового образования. Создание такого стандарта позволит, по мнению авторов:

- создать единое унифицированное образовательное лингво- и социокультурное пространство и систему централизованного управления языковым образованием скоординировано по трем языкам и уровням системы образования;

- в зависимости от государственной и социальной значимости и востребованности языка обеспечить приоритетную роль государственного языка, которое должно быть отражено в данном стандарте а) представленностью максимального числа уровней обученности с углублением их предметного содержания; б) охватом всех базовых социально-функциональных и профессионально-отраслевых регистров казахского языка (госуправление, делопроизводство, законодательство, судопроизводство, сферы деловой, официальной, международной, научной, общественной, профессионально-отраслевой и др. деятельности); в) обеспечить необходимое и объективно-обусловленное функциональное соотношение языков триединства; г) обеспечить планомерное решение вопросов государственного регулирования языковой политики с приоритетным обеспечением развития государственного языка; д) целенаправленно и ускоренно перевести методику и технологию обучения казахскому языку на интерактивно-коммуникативные рельсы; е) обеспечить отбор и организацию языкового и речекommunikативного базиса – тезаурусов по основным социально-коммуникативным и функциональным сферам; ж) создать нормативную базу на основе выше отмеченного отбора по каждой социо-коммуникативной сфере обучения.

Безусловно, стандартизация обучения языкам предполагает разработку новых Типовых учебных программ языковых школьных предметов и вузовских дисциплин, которые должны предусматривать преемственность не только содержания языкового образования, но и процессуально-технологических аспектов обучения языкам, в том числе и процедур оценивания учебных достижений.

Иными словами, в Типовых программах, кроме содержания образования по каждому уровню, должны быть четко прописаны требования к

практическому владению языком по четырем видам речевой деятельности, а также формы и критерии оценивания уровня обученности языку.

Цель научных исследований в области трехязычного образования в рамках данного направления должна быть направлена на:

– совершенствование законодательных процессов в области образовательной и языковой политики, нацеленной на усиление роли казахского языка как государственного, на сохранение социолингвистической активности русского языка и на развитие английского языка как средства интеграции в мировое пространство;

– выработку единых норм и регулятивов организации трехязычного образования с учетом специфики каждой ступени отечественной системы образования, в качестве которых выступает комплекс документов, включающий концепции, программы, положения, планы в объеме, необходимом для каждого учебного заведения;

– разработку новых государственных общеобязательных стандартов образования, обеспечивающих единые требования к уровням обученности казахскому, русскому и английскому языкам, содержательную преемственность между всеми звеньями системы образования (по вертикали) и процессуальную непрерывность и синкретность отношений субъектов (по горизонтали).

– разработку содержания уровневого обучения языкам – начальная школа, основная средняя школа, профильная школа; а также требований к уровням обученности языкам и системе оценивания результатов обучения;

– разработку учебных программ по казахскому, русскому, английскому языкам с учетом контекста трехязычного обучения;

– разработку Единого языкового стандарта, который призван унифицировать систему изучения трех целевых языков на всех уровнях образования Республики Казахстан.

3.2 Научно-методическое обеспечение трехязычного образования.

Научно-методическое обеспечение трехязычного образования связано, в первую очередь, с деятельностью преподавания, поэтому основными направлениями его развития являются:

– совершенствование системы подготовки и повышения квалификации педагогических кадров для реализации трехязычного образования, способных осуществлять свою профессиональную деятельность, в комплексе охватывая социологические, культурологические, исторические, психологические, лингвистические, дидактические и другие аспекты обучения языкам, их изучения и соизучения. (*кадровое обеспечение трехязычного образования*);

– совершенствование и разработка учебно-методической базы трехязычного образования, в комплексе охватывающей вопросы преподавания языков (казахского, русского, английского), а также преподавания отдельных предметов на английском языке (*учебно- методическое обеспечение трехязычного образования*).

Кроме того, научно-методическое сопровождение полиязычного образования можно трактовать как инновационно-педагогическую деятельность, так как без обновления процесса подготовки специалистов, равно как и его дидактической базы, без целенаправленных нововведений эта сфера образования не может полноценно и эффективно функционировать и развиваться.

В образовательном процессе ведущей фигурой всегда является педагог. Поэтому для организации инновационных процессов в системе образования существенное значение имеет его квалификация, его профессиональная подготовка, его готовность к осуществлению собственной деятельности в постоянно и динамично развивающейся педагогической действительности.

В связи с этим необходимо, прежде всего, разработать модель педагога новой формации, способного преподавать в условиях трехязычного образования, что требует изучения научных концепций в области профессионального образа педагога, разработок его профессиограммы, структурно-функциональных моделей его личности и позволит в обобщенном виде представить составляющие компоненты его профессиональной деятельности.

Актуальным направлением научных исследований является изучение теоретико-методологических аспектов подготовки педагогов в условиях трехязычного образования, которое должно быть направлено на:

- определение теоретико-методологической базы подготовки педагогов в условиях трехязычного образования;
- обоснование значимости этнолингводидактического подхода для подготовки педагогов в условиях трехязычного образования;
- разработку модели подготовки педагогов в условиях трехязычного образования;
- формирование лингводидактического обеспечения подготовки педагогов в условиях трехязычного образования и на этой основе разработаны:
 - методика лингводидактической подготовки педагогов в условиях трехязычного образования;
 - система мониторинга результатов лингводидактической подготовки педагогов в условиях трехязычного образования;
 - методические рекомендации по лингводидактической подготовке педагогов в условиях трехязычного образования.

Требует специального изучения вопрос лингвистической подготовки будущего учителя, что объясняется глобальным уровнем понимания особенностей современной социокультурной ситуации. Сегодня в общественном сознании и деятельности получает обоснование в качестве определяющего в решении современных проблем фактор человеческий, а потому аргументируется идея самоценности человека, необходимости уважения его личностного достоинства, духовного опыта, прав на уникальность, на выбор пути познания и жизнедеятельности.

Педагогическая деятельность – это деятельность человекотворческая, и «человеческое измерение» здесь имеет фундаментальное значение. И, безусловно, проблема лингвистической подготовки выходит за рамки предметно-ориентированного результата, поскольку она включает в себе широкий контекст развития личности, формирования целостной, профессионально-личностной системы подготовки будущего учителя, определяющей способность и готовность работать в целях развития другой личности в условиях полилингвальной образовательной среды. Формирование такого учителя требует усиления лингвистического компонента в образовательном процессе.

Это накладывает особую ответственность на будущего учителя, профессионально-педагогическая деятельность которого протекает в условиях полилингвальной образовательной среды, требующей учета национального менталитета субъектов профессиональной деятельности, знаний традиций и обычаев народов, проживающих на данной территории и др. Отсюда возникает настоятельная необходимость формирования профессиональной культуры будущих учителей.

Исходной позицией проведения исследования в этом направлении должна быть разработка его научно-теоретических основ, определяющих эффективность исследовательского процесса, расширяющих и одновременно конкретизирующих арсенал исследовательской проблематики, включающих решение актуальных проблем, которые отражают потребности теории и практики профессионального образования. Осмысление проблемы предполагает разработку основных теоретических позиций исследования, определяющих логику познания педагогического явления, от которых зависит процесс исследования и его результат – система педагогических знаний.

Специальные знания, умения и навыки относительно профессиональной деятельности будущих учителей неязыковых дисциплин в условиях трехязычного образования определяются спецификой предметных областей, связанных с базовыми дисциплинами. Речь идет о предмете преподавания, в нашем случае таковыми являются неязыковые дисциплины, прежде всего, математического и естественнонаучного циклов. Специфика трехязычного образования обязательно предполагает свободное владение иностранным языком не только для академических, но и для специальных целей. Кроме того, в данной совокупности непременно должны найти свое место и знания в области психолого-педагогических дисциплин как базовое содержание профессиональной подготовки будущих учителей. Сложная проекция предметных знаний на область профессиональной деятельности, связанной с преподаванием в школе неязыковых дисциплин на иностранном языке, непременно предполагает знания в области этнолингводидактики.

Данные научные исследования окажут влияние:

– на обогащение современной педагогической науки и практики образования, так как они будут способствовать развитию принципов, методов и

средств этнолингводидактического подхода как методологической основы полиязычного образования;

– на развитие системы подготовки педагогических кадров в вузе, так как они создадут реальные предпосылки для совершенствования теории и методики профессионального образования за счет формирования лингводидактического обеспечения подготовки педагогов в условиях трехязычного образования.

В целях планомерной организации повышения квалификации педагогических кадров необходимо проведение мониторинга обеспеченности организаций всех уровней образования педагогическими кадрами для реализации трехязычного образования. Решение данной задачи связано также с модернизацией действующих и разработкой новых программ курсов повышения квалификации педагогических кадров с учетом требований по освоению дидактических нововведений.

Для успешности реализации целей трехязычного образования необходимо усилить дидактическую составляющую образовательного процесса.

Проблема совершенствования учебно-методических комплексов всех учебных предметов, начиная с начальной школы, создания условий для развития естественного для казахстанского сообщества казахско-русского и русско-казахского билингвизма не находит своего системного решения. Это относится и к вопросам важности получения начального образования на родном языке.

Предметом острой полемики до сих пор остается последовательность введения неродного и иностранного языка в курс начального обучения. Не решены вопросы возрастного порога обучения другим (неродным и иностранным) языкам: начинать ли это с дошкольного возраста или после усвоения азбучной программы родного языка, есть ли опасность преждевременного изучения иных языков, насколько опасно это для умственного развития младшего школьника, насколько обоснованы эти опасения. Несомненным при всем этом остается одно – ранняя институционализация интенсивного изучения казахского языка как государственного.

Еще не созданы реальные условия для поэтапного использования в среднем и старшем звене школы учебно-методических комплексов по казахскому языку, казахской литературе, истории Казахстана и географии Казахстана, разработанных и исполненных на казахском языке с учетом ментальности обучаемых и обучающихся, для которых государственный язык не является родным.

Приблизительно такая же картина складывается и с учебно-методическими комплексами по русскому языку и русской литературе. Разница в том, что опыт преподавания русского языка как неродного занимает намного выгодное положение по сравнению с казахским языком. До 90-х годов прошлого столетия преподавание казахского языка как неродного не вызывал

научного интереса у лингводидактики. Поэтому учебно-методические комплексы по русскому языку и русской литературе для школ с нерусским языком обучения нуждаются не в кардинальном пересмотре, а лишь в совершенствовании с точки зрения изменившейся практики языкового образования в целом.

Несмотря на то, что казахский и русский языки, как и английский, принадлежат к разным языковым семействам, первые два объединены общими корнями, уходящими в трехсотлетнюю историю тесного контакта и обусловленными единой графикой – кириллицей. Иная ситуация с английским языком, на котором, согласно концепции полиязычного образования, предстоит обучать школьников математике и отдельным предметам естественнонаучного цикла. Этот аспект трехязычного образования, связанный с английским языком как языком интеграции в мировое сообщество, требует кардинальных педагогических инноваций.

Научные исследования в области трехязычного образования в рамках научно-методического обеспечения трехязычного образования должны быть направлены на:

– изучение и обобщение позитивного зарубежного опыта многоязычного образования и разработку научно обоснованных рекомендаций по его адаптации в отечественную систему образования;

– разработку и научное обоснование методики лингвистической подготовки будущих учителей неязыковых дисциплин в условиях трехязычного образования;

– разработку методики обучения на втором языке (естественнонаучных предметов/дисциплин на английском языке, Истории Казахстана, казахской литературы- на казахском языке и т.д.);

– разработку учебных материалов на английском языке (интегрированных учебно-методических комплексов) и научно обоснованных методических рекомендаций по их использованию;

– разработку программ курсов повышения квалификации, семинаров-тренингов для учителей школ и преподавателей вузов по методике интегрированного обучения языку и предмету;

– разработку и научное обоснование отбора содержания профессионально- ориентированного обучения языкам (казахскому, русскому, английскому);

– разработку технологии языковой подготовки студентов педагогических специальностей для работы в условиях трехязычного образования;

– разработку механизмов оценки результатов учебных достижений обучающихся в условиях трехязычного образования;

– разработку методических рекомендаций по использованию инновационных технологий обучения языкам;

– разработку модели педагога, способного преподавать в условиях трехязычного образования;

- обновление содержания образовательных программ педагогических специальностей вузов с учетом трехязычного образования (разработка языкового, методического модулей образовательных программ и т.д.);
- разработку и теоретико-методологическое обоснование этнолингводидактического обеспечения подготовки педагогов в условиях трехязычного образования;
- разработку учебников на казахском языке для профессионально-отраслевых потребностей;
- разработку вариативных учебных пособий и самоучителей для самоподготовки для различных категорий пользователей.

3.3 Учебно-организационное обеспечение трехязычного образования.

Анализ состояния языкового образования в Республике Казахстан позволяет констатировать, что, благодаря осознанию его как государственной и общественной ценности, создаются благоприятные условия для реализации трехязычного образования.

Осуществляется программа развития государственного языка, направленная на улучшение качества его обучения, обеспечения его функционирования во всех сферах общественной жизни.

В области иноязычного образования происходят значительные позитивные изменения и содержательного, и организационного плана, свидетельством чего является внедрение уровневого обучения иностранным языкам на всех уровнях образования.

Заметно улучшается информационно-техническое оснащение процесса языкового образования: школы и вузы оснащаются мультимедийными лингафонными кабинетами, оборудованными интерактивными досками и другой мультимедийной аппаратурой.

Несмотря на имеющиеся достижения в организации языкового образования республики есть определенные проблемы, решение которых требует научно обоснованных рекомендаций.

Поскольку сущность полиязычного образования обоснована как инновационно-педагогическая деятельность, то и организационно-управленческие аспекты должны разрабатываться с теоретических позиций *педагогического менеджмента и педагогической инноватики*, которые на сегодня представляют собой новые отрасли научно-педагогических знаний.

Учебно-организационное обеспечение трехязычного образования следует воспринимать в качестве своеобразного акта управления данным процессом. Для этого необходимо осуществлять соответствующий мониторинг с тем, чтобы создать и развивать банк данных о педагогической деятельности в рамках трехязычного образования.

Сбор и обработка потока информации, вливаясь в мощную базу данных, позволят принимать эффективные управленческие решения по тем или иным вопросам трехязычного образования, осуществлять постоянное наблюдение и

контроль за его процессом и результатами. В этой связи важным направлением научных исследований в области трехязычного образования является разработка и обоснование его мониторинга.

Поскольку речь идет о трехязычном (не просто о языковом и иноязычном) образовании, то следует не забывать о соотношении нескольких языков в определенном лингвосоциуме. Тогда правомерно встает вопрос об этнической стороне этого вопроса, так как объективно существует именно этнолингвосоциум, который в равной мере может быть как монолингвальным, так и полилингвальным. Поэтому при разработке концепта полиязыковой личности нельзя игнорировать понятия поликультурная личность, субъект этнокультуры, субъект этноса, когда первое из них определяется как индивид, ориентированный через свою культуру на другие, глубокое знание собственной культуры для него – фундамент заинтересованного отношения к другим, а знакомство со многими – основание для духовного обогащения и развития; второе понятие определяется на основе совокупности этнической, культурной, этносоциально-ролевой и гражданской идентичностей; а третье понятие трактуется как активный носитель, преобразователь и транслятор этносоциальных ценностей в их диалектическом единстве с общечеловеческими.

В рамках развития учебно-организационного обеспечения трехязычного образования наиболее проблематичным, следовательно, перспективным представляется его *информационно-технологическое обслуживание*.

В зону перспективного развития это проявится в поиске альтернативных классно-урочной системе организационных форм и технологий школьного образования. В этом плане, на наш взгляд, актуализируется идея КСО – коллективного способа обучения, которая была генерирована еще в первой половине XX столетия. Отличительной особенностью данной системы является реальное создание той ситуации, когда актуализируются потенциальные возможности личности школьника в активизации его предрасположенности к самообразованию, к самостоятельному добыванию, переработке учебно-познавательной информации с дальнейшим ее применением в повседневной жизни. Именно эта система способна обеспечить преемственную связь школьного образования с кредитной технологией обучения в современных вузах Казахстана, где также делается акцент на приоритетности развития способностей к автономному обучению.

Мы уже отмечали инновационность идеи полиязычного образования, поэтому учебные заведения, вовлеченные в его орбиту, будут переходить из состояния функционирования в режим развития. Это означает, что в теории педагогической инноватики *функционирование* и *развитие* рассматриваются как два типа изменений. Изменение первого типа не приводит к появлению качественно нового по отношению к предмету. В результате изменения второго типа возникает нечто качественно новое, ранее не существовавшее по отношению к этому предмету.

В современной трактовке теории развития функционирование рассматривается как развитие в одной плоскости (циклическое воспроизведение), которое не отличается ростом возможностей, несмотря на то, что нет абсолютных циклических воспроизведений. Это значит, что и в циклическом воспроизведении имеет место некоторый рост возможностей. Развитие же трактуется как качественное изменение системы, необратимое, направленное и закономерное изменение материальных и идеальных объектов.

Существующий опыт показывает, что эффективное обновление возможно только в рамках организованного инновационного процесса, являющегося преобразованием новых видов и способов человеческой деятельности (инноваций) в социально-культурные нормы и образцы, обеспечивающие их институциональное оформление, интеграцию и закрепление в сфере духовной и материальной культуры общества. Данный процесс представляет собой механизм перевода нововведений из сферы непосредственного опыта педагогов-новаторов в сферу опыта общественно-исторического. В полной мере это относится и к трехязычному образованию, когда его перевод в общественно-исторический опыт возможен в следующих формах:

а) в виде прагматизации новых продуктов педагогического производства, оформленных как нормы практической деятельности;

б) в виде научно-теоретической интерпретации регулярно возникающих эмпирических инноваций в процессе трехязычного образования;

в) в виде трансляции нововведений, осуществляемых в рамках трехязычного образования, в систему культурных норм и образцов, подлежащих воспроизводству в процессе социализации новых поколений.

Казахстанское общество сегодня проживает этап массового радикального обновления своих социальных институтов. В этой связи актуализируется еще одна тенденция – *педагогическая технологизация*.

Здесь особо важным представляется понимание инновационных технологий, когда их необходимость обуславливается тем, что имеющиеся технологии не в состоянии поддерживать отжившие, устаревшие процессы, а зачастую и социальную систему в целом. Инновационные социальные технологии высокую динамику приобретают в кризисные, переходные периоды, когда возникает объективная потребность в системном усовершенствовании производственной, управленческой, политической и духовной сфер общественной жизни. Особую значимость обретает вектор их развития.

В этой связи технология образования, трехязычного в том числе, понимается нами как научное проектирование и точное воспроизведение действий, гарантирующих успех и адекватность педагогической деятельности современным социокультурным условиям, которые требуют использования технологий из различных областей научного знания. На первый план сегодня выступают технологии социальной организации и взаимодействия, человековедческие, информационные, управленческие, психофизиологические, технологии разрешения межнациональных конфликтов и другие. Напротив, рутинные в современных условиях технологии, отличающиеся малой

наукоемкостью, отражают устаревшие способы социального воздействия, не мотивируют социальную систему на перемены. Такие технологии, как администрирование, наставничество, соревнование, общественные поручения и другие соответствовавшие прежнему типу социальной организации и социального управления отходят сегодня на второй план.

Именно эти положения уже становятся приоритетными при обновлении системы подготовки и переподготовки педагогических кадров для реализации трехязычного образования.

Необходимым является разработка механизмов внедрения идей полиязычия в систему образования, которые должны соответствовать принципам:

- соответствия условиям и требованиям социально-экономического развития страны;
- сохранения национального контента в процессах интеграции в международное образовательное пространство;
- последовательности, поэтапности, комплексности и целостности;
- соответствия цели, задачам и основным направлениям развития полиязычного образования.

Ведущие факторы экономической и социальной модернизации казахстанского общества обусловлены глобальными вызовами современности. Система образования как социальная подструктура общества должна сыграть ключевую роль в становлении личности, способной ориентироваться в интеграционных процессах, происходящих в мировом сообществе.

Наиболее актуальным для современного образовательного пространства и международнопризнанной идеей является концепция обучения в течение всей жизни, которая строится на необходимости признания результатов предшествующего обучения независимо от формы (формального, неформального, информального) образования. В этом плане идея непрерывности полиязычного образования созвучна принципам Болонской Декларации, направленной на формирование Европейского пространства высшего образования, которое без преодоления языковых барьеров при взаимодействии субъектов национальных систем образования не представляется сколь-нибудь возможным. Вхождение Казахстана в это пространство особым образом актуализирует проблемы полиязычного образования, эффективность разрешения которых во многом обусловлена как вертикальной, так и горизонтальной преемственностью всех уровней и звеньев этой системы.

В связи с этим есть настоятельная необходимость приведения в единую систему фрагментарно наработанной практики полиязычного образования в отдельных вузах и школах Республики Казахстан, что обеспечит преемственность образовательных программ, обусловит высокое качество и эффективность формирования полиязыковой личности как одного из существенных факторов развития интеллектуального потенциала страны.

Основным (первым) механизмом в этом плане выступает разработка и принятие Концепции непрерывного развития полиязычного образования.

Исходя из понимания концепции как программного документа, отражающего систему исходных положений, которая служит базой для реализации целей, задач, концепция непрерывного полиязычного образования должна стать основой для выработки стратегии и тактики реализации идей полиязычия в рамках новой парадигмы образования Республики Казахстан.

Основными направлениями данной Концепции, исходя из имеющегося опыта, следует выделить:

5) нормативно-правовое обеспечение непрерывного полиязычного образования;

6) теоретико-методологическое обеспечение непрерывного полиязычного образования;

7) научно-методическое обеспечение непрерывного полиязычного образования;

8) учебно-организационное обеспечение непрерывного полиязычного образования.

Следующим (вторым) механизмом является Стратегический план развития непрерывного полиязычного образования в Республике Казахстан, в котором следует выделить стратегические цели и задачи, а также комплекс укрупненных мероприятий по четырем указанным выше направлениям с определением конкретных этапов. В частности, *целью* развития непрерывного полиязычного образования в Республике Казахстан может выступить создание инновационной, полиязычной модели непрерывного образования, а стратегическими *задачами* – 1) реализация сопоставимых моделей уровня обучения казахскому, русскому и английскому языкам; 2) реализация модели обучения предметов естественнонаучного цикла на английском языке, 3) формирование полиязычной образовательной среды, 4) кадровое и институциональное обеспечение.

При этом по каждой задаче следует определить целевые индикаторы и показатели. К примеру, **целевой индикатор для среднего образования:** к 2020 году 700 школ Казахстана предоставляют образование на трех языках. А показатели первой задачи могут выглядеть следующим образом:

– доля полиязычных школ, реализующих сопоставимые модели обучения казахскому, русскому и английскому языкам: к 2015 году – 35%, к 2017 году – 65%, к 2020 году – 100%;

– рост контингента учащихся полиязычных школ, свободно владеющих казахским языком как государственным в рамках школьной программы, на 40% ежегодно;

– рост контингента учащихся полиязычных школ с казахским языком обучения, свободно владеющих русским языком в рамках школьной программы, на 40% ежегодно;

– рост контингента учащихся полиязычных школ, свободно владеющих английским языком в рамках школьной программы, на 20% ежегодно

Третий механизм – Программы развития непрерывного полиязычного образования для основных уровней образования (среднее образование, техническое и профессиональное образование, высшее и послевузовское образование), которые следует разрабатывать в соответствии со Стратегическим планом.

Данные Программы должны определить последовательность формирования нормативной и ресурсной базы, создания организационных условий для реализации полиязычного образования на всех уровнях. Это позволит унифицировать подходы к организации учебного процесса и разработать практические рекомендации по дальнейшему развитию полиязычного образования. Комплекс мер следует группировать по направлениям и в соответствии со стратегическими задачами. К примеру, в Программах развития полиязычного образования в школах Казахстана могут быть предусмотрены следующие меры:

- разработка Типового регламента планирования трудоёмкости изучения предметов естественнонаучного цикла на английском языке;
- разработка Типовых правил организации учебного процесса в полиязычных школах;
- разработка квалификационных требований для руководителей и учителей полиязычных школ;
- исследование проблем параллельного обучения трем языкам в условиях полиязычного образования.

Четвертый механизм связан с институциональной поддержкой развития непрерывного полиязычного образования. Он означает создание Национального научно-координационного совета по вопросам полиязычного образования.

Такой Национальный научно-координационный совет может иметь и другой формат: быть отдельным сектором более крупной структурной единицы, к примеру, Национального научно-координационного совета по вопросам образовательных реформ.

Исполнительным органом такого Совета должен быть Центр полиязычного образования республиканского уровня, который будет планомерно осуществлять необходимую работу между сессиями Совета и который целесообразно включить в организационную структуру Национальной академии образования им. И.Алтынсарина.

В этом случае деятельность уже функционирующих и создаваемых на базе вузов Казахстана Центров полиязычного образования будет иметь системно-целостную направленность. Более того, следует создавать такие Центры при Областных управлениях образования.

Пятым механизмом выступает Комплексный мониторинг полиязычного образования, который будет осуществляться Центром полиязычного образования для отслеживания результатов соответствующего направления деятельности организаций образования всех уровней. Такой мониторинг должен в комплексе охватывать деятельность субъектов полиязычного

образования: педагогов и обучающихся. Поэтому его структура определяется двумя укрупненными блоками: деятельность учения и деятельность преподавания. Каждый из этих блоков должен содержать разделы, соответствующие основным показателям их деятельности. Разделы первого блока отражают результаты деятельности учения, которые систематизируются в соответствии с компонентами формирования полиязыковой личности; разделы второго блока отражают результаты традиционной и инновационной деятельности педагогов.

Разработка и постоянное проведение комплексного мониторинга полиязычного образования станет единым контрольно-оценочным механизмом его качества.

Шестой механизм связан с качественной информацией о полиязычном образовании. Он предполагает обмен опытом на различных форумах (конференции, семинары, фестивали, олимпиады и др.), издание журналов, Интренет-ресурсов и т.д.

Седьмой механизм связан с повышением мотивации изучения государственного языка. Он предполагает обязательное прохождение программа «Казтест» всеми педагогами и руководителями организаций образования всех уровней, а также всеми иностранными гражданами, пребывающими в Казахстане по программам академических обменов.

В рамках данного направления предлагается **проведение научных исследований** по следующим проблемам:

- мониторинг реализации трехязычного образования;
- формирование полиязычной образовательной среды в условиях трехязычного образования;
- разработка педагогической модели непрерывного трехязычного образования;
- реализация методов мотивации и стимулирования использования различных языков в соответствии с потребностями и интересами взаимодействующих в этнокультурном образовательном пространстве;
- разработка механизмов мотивации и поощрения педагогов, работающих в условиях трехязычного образования;
- разработка педагогических условий развития трехязычного образования как инновационно-педагогической деятельности;
- разработка механизмов социального партнерства стейкхолдеров трехязычного образования;
- организационно-методическое обеспечение воспитательной работы в организациях образования в условиях трехязычного образования;
- разработка механизмов внедрения трехязычия в систему образования.

3.4 Лингводидактические аспекты трехязычного образования.

Внедрение уровневого обучения языкам, стандартизация языкового образования требуют новых подходов к трехязычному образованию, которые

определяются сегодня совокупностью следующих методологических принципов:

– принцип непрерывности понимается как связь, согласованность и перспективность всех компонентов системы (целей, задач, содержания, методов, средств, форм) между уровнями трехязычного образования (по вертикали);

– принцип преемственности является фактором, обеспечивающим целостность всех компонентов системы (целей, задач, содержания, методов, средств, форм) на каждом уровне трехязычного образования (по горизонтали);

– принцип «двойного вхождения знаний» обеспечивает параллельное овладение языками через изучение языковых дисциплин и через язык обучения неязыковых дисциплин;

– принцип функциональной активности языков, контактирующих в этнокультурном образовательном пространстве, который означает создание условий для активного использования различных языков в соответствии с потребностями и интересами общества в институциональной сфере, и с интересами и потребностями личности и отдельных социальных групп во внеинституциональной и неформальной сферах;

– принцип сбалансированности государственного (казахского) и официального (русского) языков в содержании образования означает учет особенностей социолингвистической ситуации конкретного региона. Акцент на этих двух языках продиктован тем, что в различных регионах Казахстана их функциональная активность неравнозначна. Имеется в виду, что русский язык менее активен в южных областях страны, тогда как в северных он обладает более широкой сферой употребления.

Реализация данных и других принципов (гибкости и адаптивности к изменениям в социально-экономической жизни, в профессиональной деятельности, умение жить в поликультурном мире, профессионализации, предполагающей использование иностранного языка в профессиональных целях) требует соответствующих методов и специальных средств для достижения конкретных целей и задач.

В частности, педагогической науке предстоит дать четкие ответы на соотношение языков в контексте трехязычного образования. Так, в реальной практике казахстанского образования нередко встречаются понятия «первый язык», «второй язык», «третий язык». Это способствует нежелательной терминологической вольности, что приводит к обезличиванию языка как социальной и государственной ценности, в то время как есть общепринятые понятия «родной язык», «неродной язык», «иностраный язык». Поэтому следует использовать, к примеру, понятия «казахский язык как родной», «казахский язык как неродной», «русский язык как родной», «русский язык как неродной». Тогда не будет смешения понятий «родной язык» и «язык обучения в школе», так как в школах многонационального Казахстана обучаются дети разных этносов, для которых язык обучения не всегда совпадает с родным

языком. Поэтому важна выработка единого тезауруса трехязычного образования, который не допускал бы двойного толкования терминов и понятий. Особо это важно для принятия программных документов.

Кроме того, изучение языков в этом аспекте требует разработки «Дидактики обучения казахскому/русскому языку как неродному». В рамках трехязычного образования актуализируется также необходимость разработки «Дидактики обучения предметов и дисциплин на английском языке в условиях трехязычного образования».

Несмотря на то, что казахский и русский языки, как и английский, принадлежат к разным языковым семействам, первые два объединены общими корнями, уходящими в трехсотлетнюю историю тесного контакта и обусловленными единой графикой — кириллицей. Иная ситуация с английским языком, на котором, согласно концепции трехязычного образования, предстоит обучать школьников отдельным предметам естественнонаучного цикла. Этот аспект трехязычного образования, связанный с английским языком как языком интеграции в мировое сообщество, требует кардинальных педагогических инноваций.

Педагогическая наука Казахстана сегодня должна разработать научные основы раннего изучения и соизучения языков с учетом национального контента трехязычного образования. В этой связи необходимо разрабатывать методику раннего обучения языкам, которая должна строго учитывать возрастные, психологические, физиологические особенности детей.

Необходимо решение проблем, связанных с развитием способности младшего школьника к иноязычной речевой деятельности и с формированием его осознанной учебно-познавательной деятельности. Достижению результативности обучения английскому языку будет способствовать переход на личностную парадигму образования, для реализации которой необходимо создание теоретико-методической базы, учитывающей специфику начальной ступени обучения.

Изучение научных трудов позволяет констатировать, что личностно-ориентированное обучение всегда признавалось в методической науке в виде желаемого норматива, однако не получило своего научного обоснования и реализации применительно к начальной ступени средней школы. Ученые-методисты занимались в основном изучением отдельных сторон и аспектов процесса раннего школьного обучения иностранному языку. В этой связи необходимо системное исследование процесса обучения английскому языку в младшем школьном возрасте, учитывающее новое представление о предмете «Иностранный язык» в начальной школе и связанное с поиском путей разработки личностной парадигмы с целью повышения качества обучения и успешного достижения учащимися образовательных результатов.

Такая задача требует решения вопросов, связанных с определением специфики и изучением психолингвистических и психофизиологических закономерностей при обучении ИЯ детей младшего школьного возраста; с исследованием условий успешного формирования иноязычной речевой

деятельности младшего школьника; с выявлением особенностей его коммуникативного, когнитивного и нравственного развития при овладении новым языком.

Цели научных исследований в рамках данного направления:

- формирование полиязыковой личности как субъекта диалога культур;
- разработка дидактического обеспечения трехязычного образования;
- определение специфики и изучение психолингвистических и психофизиологических закономерностей при обучении иностранному языку детей младшего школьного возраста;
- определение педагогических условий успешного формирования иноязычной речевой деятельности младшего школьника;
- выявление особенностей коммуникативного, когнитивного и нравственного развития младшего школьника при овладении новым языком;
- разработка технологии и методики раннего обучения английскому языку с учетом контекста трехязычного обучения.
- изучение возрастных особенностей детей в контексте раннего обучения языкам;
- изучение психолингвистических закономерностей при обучении иностранному языку в условиях трехязычного образования.

3.5 Программное обеспечение системы трехязычного образования

По данным Global Industry Analysts, оборот рынка e-learning в мире в 2010 году составил 52,6 млрд. долларов, увеличившись по сравнению с 2007 г. на 32% (40 млрд. долларов). К 2015 году аналитическая компания прогнозирует рост до 107 млрд. долларов.

Самая большая доля рынка e-learning в мировом секторе принадлежит США и странам Евросоюза. При этом в европейских странах в сфере образования отрасль развивается в основном за счет государственных дотаций, а в США уже действует коммерческая система. Поскольку отрасль в этих регионах уже является развитой, процент роста рынка в них небольшой: 7% в Северной Америке и 12% в Западной Европе. В то время как на развивающихся рынках темпы роста составляют 33,5% в Азии, 23% в Восточной Европе и 19,8% в Латинской Америке.

Мировой рынок электронного образования для самостоятельного обучения (Market for Self-paced eLearning), по данным Ambient Insight, в 2009 году составлял 27,1 млрд. долларов со среднегодовым темпом роста в мире 12%, а в Восточной Европе, включая Россию – 23%. В 2010 году объем мирового рынка для самостоятельного обучения вырос до 32,1 млрд. За последние 5 лет темп роста составил 9,2% и к 2015 объем рынка обещает вырасти до 49,9 млрд. долларов.

В 2010 год темпы роста рынка Self-paced e-learning по регионам составили: Азия – 28,4%; Восточная Европа – 22%, при этом темпы роста в

отдельных странах превышают средний по региону, например, в Польше, Чехии, Венгрии и Румынии темп роста составляет намного больше чем 20%;

Латинская Америка – 19%. Страны Латинской Америки в настоящее время стремятся экспортировать технологии за пределы региона; Африка – 17%; Ближний Восток – 10%. Рынок Ближнего Востока и Африки являются перспективными с точки зрения вложения средств в развитие рынка; Западная Европа – 7%; Северная Америка – 4%.

Если рассматривать рынок по странам, то наибольший рост показывают страны Азии: Индия – более 55%, Китай – более 50%, Малайзия – более 40%. В десятку лидеров по росту рынка e-learning попала также Украина с темпом роста в 20%.

По данным исследования Ambient Insight, во многих странах правительства оказывают значительное влияние на учебные заведения с целью внедрения электронного обучения. В других странах, таких как Бразилия, Индонезия, Китай, Эфиопия, наоборот, внедрение e-learning встречает сопротивление со стороны властей, прежде всего, в сфере экспансии иностранных компаний-поставщиков.

К 2014 году Северная Америка сохранит свои лидирующие позиции по объему рынка, также как и Западная Европа. Однако, учитывая высокие темпы роста в странах Азии, именно этот регион займет вторую позицию в мире по объему рынка электронного обучения.

Основу электронного обучения составляет электронный образовательный контент. Лидирующие позиции в мире занимает англоязычный контент. Таким образом, реальной становится задача научного исследования по созданию электронного контента для трехязычного образования, т.к. его создание является научной проблемой, которые впервые в мире будет решаться в Казахстане.

В конце двадцатого века появилось достаточно эффективное и перспективное направление в инженерно-экономическом образовании дистанционное обучение. В последние годы в Европе, а затем и в СНГ распространился термин e-learning, который означает процесс дистанционного обучения в электронной форме, осуществляемый через сеть Интернет с использованием различных систем электронного обучения (ЭО).

Дистанционные технологии, позволили обеспечить доступ к качественному образованию каждому человеку из любой точки мира. На сегодняшний день существует огромное количество программных продуктов, позволяющих полностью автоматизировать весь процесс обучения. Для того чтобы система соответствовала необходимому уровню разработки процесса электронного обучения, она должна соответствовать целому ряду характеристик.

– Функциональность. Обозначает наличие в системе набора функций различного уровня, обеспечивающих поддержку процесса обучения в полном объеме.

– Надежность. Данный параметр характеризует удобство

администрирования в системе и простоту обновления контента на базе существующих шаблонов.

- Стабильность. Означает степень устойчивости работы системы по отношению к различным режимам работы и степени активности пользователей.

- Стоимость. Складывается из стоимости самой системы, а также из затрат на ее внедрение, разработку курсов и сопровождение, наличие или отсутствие ограничений по количеству лицензий на слушателей.

- Наличие средств разработки контента. Встроенный редактор учебного контента не только облегчает разработку курсов, но и позволяет интегрировать в едином представлении образовательные материалы различного назначения.

- Поддержка SCORM. Стандарт SCORM является международной основой обмена электронными курсами и отсутствие в системе его поддержки снижает мобильность и не позволяет создавать переносимые курсы.

- Система проверки знаний. Позволяет в режиме онлайн оценить знания учеников. Обычно такая система включает в себя тесты, задания и контроль активности обучаемых на форумах.

- Удобство использования. При выборе новой системы необходимо обеспечить удобство ее использования. Это важный параметр, поскольку потенциальные ученики никогда не станут использовать технологию, которая кажется громоздкой или создает трудности при навигации.

- Модульность. В современных системах ЭО курс может представлять собой набор модулей или блоков учебного материала, которые могут быть использованы в других курсах.

- Обеспечение доступа. Обучаемые не должны иметь препятствий для доступа к учебной программе, связанных их расположением во времени и пространстве, а также с возможными факторами, ограничивающими возможности обучаемых.

- 100 % мультимедийность. Возможность использования в качестве контента не только текстовых, гипертекстовых и графических файлов, но и аудио, видео, gif- и flash-анимации, 3D-графики различных файловых форматов.

- Масштабируемость и расширяемость. Возможность расширения как круга слушателей, обучаемых в системе дистанционного обучения (СДО), так и добавления программ и курсов обучения и образования.

- Перспективы развития платформы. СДО должна быть развивающейся средой, должны выходить новые, улучшенные версии системы с поддержкой новых технологий, стандартов и средств.

- Кросс-платформенность СДО. В идеале система дистанционного обучения не должна быть привязана к какой-либо операционной системе или среде, как на серверном уровне, так и на уровне клиентских машин.

- Качество технической поддержки. Возможность поддержки работоспособности, стабильности СДО, устранения ошибок и уязвимостей как с привлечением специалистов компании разработчика СДО, так и специалистами собственной службы поддержки организации.

Все существующие на сегодняшний день образовательные платформы для организации дистанционного обучения можно разделить на три вида:

- коробочные сервисы, когда программный продукт поставляется в полностью готовом варианте и его только необходимо развернуть в соответствующем учреждении;

- SaaS сервисы — это облачные технологии, позволяющие развернуть СДО на удаленном сервисе и в данном случае организация не занимается технической поддержкой работы системы;

- платформы, для проведения различных вебинаров и конференций, обеспечивают только определенный круг задач, связанный с возможностью обмена информацией разными способами.

На рынке СДО все программные продукты можно разделить на две группы: коммерческие проекты, которые в большинстве своем являются весьма надежными продуктами. Но здесь кроется и важный недостаток — пользователи не имеют доступа к исходному коду программы, а значит, не могут переписать систему или заказать доработку специалистам. Конечно, можно связаться с компанией разработчиком СДО. Однако нет гарантии, что единственная организация на рынке сумеет справиться с валом заказов в приемлемые сроки.

Также нужно принять во внимание высокую стоимость коммерческих продуктов, регулярную оплату лицензии и тарифов на количество пользователей.

Вторая группа — это бесплатные программные оболочки (Open Source), которые предоставляются с открытым исходным кодом. Это означает, что организация может самостоятельно заниматься доработкой системы. Множество модулей и плагинов, как правило, имеются в свободном доступе, что существенно экономит финансовые ресурсы и время на их разработку.

Несмотря на огромное количество программных продуктов для e-learning круг основных разработчиков коммерческих продуктов не так уж и велик.

Весь рынок электронного обучения можно разделить на три сегмента: образовательный сектор, корпоративное обучение и потребители индивидуального образования.

В заключении можно сделать следующие выводы:

- технологии дистанционного обучения в мире развиваются достаточно быстрыми темпами, на сегодняшний день созданы тысячи различных программных продуктов для поддержки электронного обучения;

- несмотря на быстрое развитие дистанционного образования число основных разработчиков программных продуктов для e-learning не слишком велико, можно выделить всего несколько десятков компаний, занимающихся перспективными разработками.

Таким образом, научные исследования с целью создания республиканской системы программного сопровождения трехязычного образования являются актуальными.

Взрыв популярности массовых открытых онлайн-курсов, MOOC (massive open online course), произошедший в последние годы, породил разговоры о том, что в мире образования началась революция, и он вскоре полностью преобразится.

Что это такое. Сейчас термин MOOC в широком смысле применяется к целому ряду явлений — фактически ко всему, к чему применима комбинация слов, которые его составляют. Чтобы сузить тему, отметим, что это форма дистанционного обучения, которое локализовано в интернете. Далее, это открытые курсы, то есть за участие в них не нужно платить денег. Это массовые курсы, то есть туда может записаться сколько угодно человек. И, наконец, это организованные курсы — с продуманной программой, промежуточными заданиями, тестами и итоговой аттестацией. Обычно они ограничены по времени. Со скидкой на дистанционность и массовость, требующих больше временной гибкости, чем традиционные образовательные форматы, MOOCы обычно используют систему дедлайнов (крайний срок (дата и/или время), к которому должна быть выполнена задача).

Таким образом, MOOCы следует отличать от платных форм обучения, а также от бесплатных и дистанционных, но никак не ограниченных по времени.

Платформ для MOOCов сейчас, из-за большой популярности, появилось множество. Из лидеров (по популярности и престижу университетов, размещающих там свои курсы), можно назвать такие ресурсы, как [Coursera](#), [Udacity](#), [Khan Academy](#) и [edX](#). Подавляющее большинство курсов — англоязычные (на Курсере — 348 из 374).

Следующие по массовости — испаноязычные. Изредка встречаются также курсы на французском, китайском и итальянском языках. Тематика самая разная: от искусства и гуманитарных наук до биологии, статистики и IT. Курсера тут отличается, пожалуй, бóльшим разнообразием тематик. В этом смысле она не очень репрезентативна. Первыми на таких ресурсах появляются курсы по математике, информатике и программированию, и они же наиболее многочисленные.

Например, на Udacity фактически только такие курсы (плюс один курс по физиологии и один — по бизнесу). На edX тематика разнообразнее, но всё же тяготеет к естественным наукам, математике и технологиям (оно и понятно: это совместное детище Гарварда и MIT). На Khan Academy тоже большинство курсов из области математики и IT.

В качестве примера рассмотрим, как устроен MOOC на Курсере. В описании каждого курса указано, на какой уровень подготовки он рассчитан. Много курсов ориентировано на начинающих — то есть для их прохождения не требуется ничего, кроме основ школьной программы. Еще есть курсы, отсылающие в качестве основы к предыдущим курсеровским же курсам. В описании также сказано, какой именно университет выпустил курс, кто преподаватели, чему именно научатся участники в процессе и выдается ли свидетельство по завершении. Курсы создают преподаватели институтов-партнеров Курсеры.

Чтобы пройти курс, нужно зарегистрироваться на сайте и подписаться на него — заранее или в процессе. После того, как курс завершен, он остается на сайте в виде архива. Архив — это значит, что всеми материалами можно пользоваться, но задания больше не оцениваются и сертификация недоступна. Курс обычно строится по неделям. Каждую неделю появляются новые видеолекции и соответствующие им задания (quizzes), которые надо выполнить к указанному сроку. Настройки зависят от преподавателя. Обычно выполнять каждый тест можно много раз, при этом в качестве итогового результата (автоматическая проверка), зачитывающегося при аттестации, идет максимальный из достигнутых. Задания, как правило, всякий раз выдаются рэндомом (произвольно), так что выяснить правильный ответ методом исключения практически невозможно.

Помимо еженедельных тестов на проверку (и закрепление) знаний преподаватели могут время от времени устраивать своего практические задания (assignments) или мини-проекты, в которых можно полученные знания применить. Здесь часто применяется пиринговое оценивание (peer assesment). Это значит, что каждый участник, после того, как все работы сданы, должен проверить некоторое количество (4-5) работ других участников, оценить их по ряду заданных параметров и написать свой отзыв. Это обязательная часть – в том смысле, что если это проигнорировать, уменьшается итоговая оценка.

В качестве вспомогательных материалов преподаватели могут добавлять в свои курсы ссылки на вики-ресурсы по теме, списки дополнительной литературы и прочих источников и различные виртуальные инструменты для выполнения заданий. Еще у каждого курса есть форум, на котором участники могут знакомиться, задавать вопросы по курсу и получать на них ответы – как от других студентов, так и от преподавателей и их помощников. Таким образом создается некоторое подобие настоящего класса.

Еще один показатель, о котором много говорят, - это число студентов, которые полностью проходят курс. В среднем на MOOC записывается порядка 50 000 человек (бывают курсы, у которых набирается и более 100 000 участников). Из них доходят до конца в лучшем случае около 20%, хотя чаще их число не превышает 10%.

Таким образом, MOOC и являются зарекомендовавшим себя инструментом подготовки и переподготовки кадров в мире и научные исследования для создания таких массовых открытых онлайн-курсов для системы трехязычного образования являются актуальными.

Научные исследования в рамках программного обеспечения системы трехязычного образования направлены на научное обоснование:

- создания электронного контента трехязычного образования;
- создание республиканской системы программного сопровождения трехязычного образования;
- создание программного комплекса по подготовке и внедрению массовых открытых онлайн-курсов по типу *Coursera*.

4 Примерная тематика научных исследований в области трехязычного образования

4.1 Перечень тем научно-исследовательских работ в области трехязычного образования

1. Правовые аспекты трехязычного образования.
2. Теоретические и практические аспекты обновления содержания школьного языкового образования в условиях трехязычия.
3. Создание общеконцептуального базиса языкового образования в Республике Казахстан.
4. Разработка критериев национальной сертификации экспертов по трехязычному образованию.
5. Совершенствование содержательно- технологических и учебно- организационных основ языкового образования.
6. Разработка тезаурусов по основным социально- коммуникативным и функциональным сферам использования языков.
7. Интерактивные технологии обучения казахскому языку.
8. Процессуально- технологические аспекты обучения языкам в условиях трехязычного образования.
9. Разработка механизмов внедрения трехязычия в систему образования Республики Казахстан.
10. Управление инновационными процессами в условиях переходна трехязычное образование.
11. Зарубежный опыт раннего обучения иностранным языкам.
12. Зарубежный опыт параллельного обучения нескольким языкам (соизучение языков).
13. Зарубежный опыт подготовки педагогических кадров для работы в условиях многоязычного образования.
14. Зарубежный опыт технологии непрерывной иноязычной подготовки.
15. Лингвистическая подготовка будущих учителей неязыковых дисциплин в условиях трехязычного образования.
16. Разработка учебных ресурсов на казахском языке для профессионально- отраслевых потребностей.
17. Методические аспекты интегрированного обучения предмету и языку.
18. Научно-методическое обеспечение профессионально- ориентированного обучения языкам (казахскому, русскому, английскому) в вузе.
19. Научно-педагогические основы содержания профессиональной подготовки кадров для трехязычного образования.
20. Мониторинг обеспеченности организаций всех уровней образования педагогическими кадрами для реализации трехязычного образования.
21. Мониторинг содержания действующих программ курсов повышения квалификации педагогических кадров в условиях трехязычного образования.

22. Мониторинг уровня обученности языкам на всех уровнях образования.

23. Мониторинг учебно-методического обеспечения трехязычного образования на всех уровнях образования.

24. Мониторинг текущей ситуации по реализации трехязычного образования в вузах республики.

25. Мониторинг внедрения результатов исследования по трехязычному образованию в организациях образования всех уровней.

26. Мониторинг уровня заинтересованности в трехязычном образовании разных социальных слоев населения в регионах Казахстана.

27. Организационно-педагогические условия внедрения трехязычного образования.

28. Формирование полиязыковой личности в системе школьного образования.

29. Формирование полиязыковой личности в условиях профессиональной подготовки в вузе.

30. Формирование полиязыковой личности через систему воспитательной работы школы.

31. Разработка педагогических условий развития трехязычного образования как инновационно-педагогической деятельности.

32. Разработка механизмов социального партнерства стейкхолдеров трехязычного образования.

33. Организационно-методическое обеспечение воспитательной работы в организациях образования в условиях трехязычного образования.

34. Дидактические основы обучения казахскому языку как неродному в условиях трехязычного образования.

35. Дидактические основы обучения русскому языку как неродному в условиях трехязычного образования.

36. Дидактическое обеспечение обучения школьных предметов/вузовских дисциплин на английском языке в условиях трехязычного образования.

37. Дидактическое обеспечение обучения школьных предметов на казахском языке как втором языке.

38. Формирование иноязычной речевой деятельности младшего школьника.

39. Методические аспекты раннего обучения языкам в условиях трехязычного образования.

40. Психолого-педагогические аспекты параллельного обучения языкам в начальной школе.

41. Научно-методическое обеспечение непрерывной языковой подготовки в условиях трехязычного образования.

42. Совершенствование языков компетенций школьников в системе дополнительного образования.

4.2 Примерная структура НИР по отдельным темам

Тема: *Механизмы привлечения носителей языка с педагогическим образованием и их трудоустройства в Республике Казахстан для кадрового обеспечения трехязычного образования.*

Структура:

Введение

1. Международный опыт по привлечению носителей языка с педагогическим образованием и их трудоустройством для трехязычного образования.

2. Потребность в носителях языка с педагогическим образованием для трехязычного образования (по регионам).

3. Механизм трудоустройства носителей языка с педагогическим образованием для трехязычного образования.

4. Проект государственной программы по привлечению носителей языка с педагогическим образованием и их трудоустройства в Республике Казахстан для кадрового обеспечения трехязычного образования.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным научным исследованиям в области полиязычного образования;

– определение потребности в носителях языка с педагогическим образованием по регионам Казахстана;

– разработка рекомендаций по созданию механизма трудоустройства носителей языка с педагогическим образованием;

– разработка проекта государственной программы по привлечению в РК носителей языка с педагогическим образованием и их трудоустройству.

Ожидаемый результат: проект государственной программы «Привлечение носителей языка с педагогическим образованием и их трудоустройства в Республике Казахстан для кадрового обеспечения трехязычного образования».

Тема: *Система подготовки трехязычных кадров для школ, колледжей и вузов Казахстана.*

Структура:

Введение

1. Международный опыт подготовки трехязычных кадров для школ, колледжей и вузов.

2. Особенности образовательных программ для трехязычного образования по всем специальностям высшего образования.

3. Научные школы по проблеме трехязычного образования.

4. Научно-методологическое обеспечение трехязычного образования.
Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным научным исследованиям по подготовке полиязычных кадров для школ, колледжей и вузов;

– создание образовательных программ для трехязычного образования по всем специальностям высшего образования;

– определение научных кадров для закрепления за ними научных школ по проблемам трехязычного образования;

– методологические исследования в целях подготовки методических рекомендаций для трехязычного образования.

Ожидаемый результат: республиканская программа «Система подготовки трехязычных кадров для школ, колледжей и вузов Казахстана».

Тема: Система переподготовки учительских кадров для трехязычного образования

Структура:

Введение

1. Международный и отечественный опыт по переподготовке педагогических кадров для системы трехязычного образования: нормативное сопровождение, ресурсное обеспечение.

2. Текущее состояние переподготовки педагогических кадров в Казахстане.

3. Пути модернизации системы переподготовки педагогических кадров для системы трехязычного образования.

4. Методические рекомендации для переподготовки педагогических кадров для системы трехязычного образования.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным и отечественным научным исследованиям в области трехязычного образования;

– определение текущего состояния переподготовки педагогических кадров в Казахстане;

– разработка рекомендаций по для переподготовки педагогических кадров для системы трехязычного образования.

Ожидаемый результат: Методические рекомендации по совершенствованию системы переподготовки учительских кадров для системы трехязычного образования.

Тема: Механизмы экономического стимулирования учителей по

переходу на трехязычное образование (по уровням образования).

Структура:

Введение

1. Характеристика нормативно-правовой базы системы оплаты труда учителей.

2. Особенности организации системы оплаты труда учителей в условиях трехязычного образования.

3. Особенности организации системы оплаты труда учителей при переходе на трехязычное образование по уровням образования.

4. Рекомендации по созданию механизма экономического стимулирования учителей по переходу на трехязычное образование по уровням образования.

Заключение

Список использованной литературы

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным и отечественным научным исследованиям в области трехязычного образования по системе оплаты труда учителей;

– определение текущего состояния организации системы оплаты труда учителей в Казахстане;

– разработка рекомендаций по созданию механизма экономического стимулирования учителей по переходу на трехязычное образование по уровням образования, обоснование ресурсного обеспечения.

Ожидаемый результат: Механизмы экономического стимулирования учителей по переходу на трехязычное образование по уровням образования.

Тема: Нормативно-правовое обеспечение статуса трехязычного образования.

Структура:

Введение

4. Международная практика в области билингвального, трилингвального и полилингвального образования.

5. Характеристика нормативно-правовых актов Республики Казахстан по реализации государственной языковой политики.

6. Правовые аспекты нормативных основ внедрения трехязычного образования.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– изучение и анализ международной практики в области билингвального, трилингвального и полилингвального образования;

– изучение и анализ нормативно-правовых актов Республики Казахстан

по реализацию государственной языковой политики;

– разработка проектов нормативных документов по внедрению трехязычного образования;

– разработка методических рекомендаций по использованию нормативных документов по внедрению трехязычного образования.

Ожидаемый результат: методические рекомендации по использованию нормативных документов по внедрению трехязычного образования.

Тема: *Образовательные программы педагогических специальностей вузов в контексте трехязычного образования.*

Структура:

Введение

6. Роль полиязычного педагога в системе трехязычного образования.

7. Модель полиязычного педагога.

8. Подготовка полиязычного педагога в вузах РК: проблемы и пути решения.

9. Адаптация образовательных программ педагогических вузов к реалиям трехязычного образования.

10. Механизмы и программы краткосрочной подготовки полиязычных кадров для общеобразовательной школы.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– раскрытие ведущей роли полиязычного педагога в системе трехязычного образования;

– разработка модели полиязычного педагога;

– выявить проблемы подготовки полиязычного педагога в вузах РК и пути их решения;

– изучение и анализ вопроса по адаптации образовательных программ педагогических вузов к реалиям трехязычного образования;

– разработка эффективных и краткосрочных механизмов и программ подготовки полиязычных кадров для общеобразовательной школы.

Ожидаемый результат: методические рекомендации по проектированию адаптированных образовательных программ «по трехязычному преподаванию в школе» для педвузов.

Тема: *Методическое обеспечение перехода на трехязычную систему подготовки кадров*

Структура:

Введение

5. Модели и механизмы подготовки полиязычных кадров в системе высшего образования

6. Казахстанский опыт подготовки полиязычных кадров в рамках программы «Болашақ»

7. Полиязычная направленность образовательных программ высшего образования: проблемы и перспективы

8. Кадровое обеспечение трехязычного образования в средней школе
Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– изучение зарубежного и отечественного опыта подготовки полиязычных кадров в системе высшего образования;

– изучение особенностей полиязычной направленности образовательных программ высшего образования;

– изучение и анализ проблем кадрового обеспечения трехязычного образования в средней школе;

– разработка эффективных и краткосрочных механизмов и программ подготовки трехязычных кадров для общеобразовательной школы.

Ожидаемый результат: методические рекомендации по переходу на трехязычную систему подготовки кадров.

Тема: Оценочный механизм внедрения трехязычного образования.

Структура:

Введение

5. Методологические основы оценивания уровней знания языков.

6. Системы оценивания процесса преподавания не языковых предметов на иностранном языке.

7. Системы оценивания языковой компетенции учителей-предметников общеобразовательных школ.

8. Компетентный подход оцениванию языкового уровня выпускника общеобразовательной школы.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– изучение зарубежного и отечественного опыта оценивания уровней владения иностранным языком;

– разработка индикаторов оценивания языковой компетенции учителей-предметников общеобразовательных школ;

– разработка критерии сформированности языковой компетентности выпускника общеобразовательной школы;

– разработка эффективных механизмов и процедур для оценивания качества учебно-воспитательного процесса по внедрению трехязычного обучения в школе.

Ожидаемый результат: методические рекомендации по теме: «Организация и проведение мониторинга по внедрению трехязычного

образования в школе».

Тема: *Комплексный мониторинг качества трехязычного образования.*

Структура:

Введение

5. Планирование и организация мониторинга трехязычного образования на республиканском уровне.

6. Структура мониторинга по внедрению трехязычного образования в казахстанских школах.

7. Особенности проведения мониторинговых исследований по языковым вопросам (проблемам).

8. Обзор мониторинговых исследований по проблемам билингвального и полилингвального обучения.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– аналитический обзор существующих мониторинговых исследований по проблемам билингвального и полилингвального обучения;

– планирование и организация мониторинга трехязычного образования на республиканском уровне;

– разработка технологических карт мониторинга и инструктивного письма по их заполнению;

– сбор и обработка информации по мониторингу;

– анализ данных и обобщение выводов;

– обсуждение полученных результатов мониторинга с участием экспертов и специалистов в области полиязычного образования.

Ожидаемый результат: аналитическая справка «Внедрение трехязычного образования в Республике Казахстан: состояние и перспективы».

Тема: *Научно-педагогические и лингводидактические основы единого языкового стандарта для казахского, русского и английского языков (уровневые модели).*

Структура:

Предисловие

1 Эффективные методы обучения предметам «Казахский язык», «Русский язык» и «Английский язык» в школах.

2 Уровневое обучение языковым предметам при изучении трех языков

3 Организация самостоятельной работы при изучении трех языков.

4 Особенности уровневого обучения по предметам «Казахский язык», «Русский язык» и «Английский язык».

5 Использование уровневой дифференциации на уроках при изучении

трех языков.

6 Примерная технологическая карта уроков по предметам «Казахский язык», «Русский язык» и «Английский язык».

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным и отечественным научным исследованиям в области создания единого языкового стандарта для казахского, русского и английского языков (уровневые модели);

– определение текущего состояния единого языкового стандарта для казахского, русского и английского языков (уровневые модели) в Казахстане;

– разработка рекомендаций по созданию единого языкового стандарта для казахского, русского и английского языков (уровневые модели).

Ожидаемый результат: Методические рекомендации по созданию единого языкового стандарта для казахского, русского и английского языков (уровневые модели).

Тема: Организация научных школ по подготовке трехязычных специалистов.

Структура:

Введение

1 Международный и отечественный опыт по подготовке трехязычных специалистов.

2 Состояние подготовки трехязычных специалистов в Казахстане.

3 Организация на базе организаций образования научных школ по подготовке трехязычных специалистов.

4 Основные элементы системы научных школ по подготовке трехязычных специалистов.

5 Методические рекомендации для организации научных школ по подготовке трехязычных специалистов.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным и отечественным научным исследованиям в области организации научных школ по подготовке трехязычных специалистов;

– определение текущего состояния организации научных школ по подготовке трехязычных специалистов в Казахстане;

– разработка рекомендаций по организации научных школ по подготовке трехязычных специалистов.

Ожидаемый результат: Методические рекомендации по организации научных школ по подготовке трехязычных специалистов.

Тема: Научно-педагогические основы раннего изучения языков

Структура:

Введение

1 Международный и отечественный опыт по вопросу раннего изучения языков.

2 Характеристика текущего состояния вопроса раннего изучения языков в Казахстане.

3 Пути совершенствования системы раннего изучения языков детьми для подготовки в условиях трехязычного образования.

4 Методические рекомендации по раннему изучению языков.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным и отечественным научным исследованиям в области исследования необходимости раннего изучения языков детьми;

– определение текущего состояния организации и состояния раннего изучения языков детьми в Казахстане;

– разработка рекомендаций по организации исследования необходимости раннего изучения языков детьми.

Ожидаемый результат: методические рекомендации по организации раннего изучения языков.

Тема: Опыт казахских диаспор по сохранению казахского языка в условиях иностранного государства.

Структура:

Введение

1 Изучение вопроса возникновения казахских диаспор за рубежом.

2 Особенности и место казахского языка в образовательной системе зарубежных государств, где есть казахская диаспора.

3 Сущность и содержание взаимоотношений казахского языка и государственного языка страны, где находится казахская диаспора.

4 Методические рекомендации по использованию опыта казахских диаспор по сохранению и изучению казахского языка.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным и отечественным научным исследованиям в области изучения вопроса возникновения казахских диаспор зарубежом;

– определение текущего состояния, особенностей и места казахского языка в образовательной системе зарубежных государств, где есть казахская

диаспора;

– разработка рекомендаций по применению опыта казахских диаспор по сохранению казахского языка в условиях иностранного государства.

Ожидаемый результат: методические рекомендации по применению опыта казахских диаспор по сохранению казахского языка в условиях иностранного государства.

Тема: *Научно-методическое обеспечение создания электронного контента трехязычного образования.*

Структура:

Введение

1. Казахстанский опыт по созданию электронного контента образования всех уровней.

2. Методические инструкции по созданию электронного контента для трехязычного образования для школ, колледжей и вузов.

3. График создания электронного контента по всем видам образования по всем учебным предметам.

4. Базы данных электронного контента для трехязычного образования.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск, сортировка и сбор существующего казахстанского электронного контента по всем учебным предметам всех уровней образования;

– создание методической инструкции по созданию электронного контента для трехязычного образования для школ, колледжей и вузов;

– разработка графика создания электронного контента по всем видам образования по всем учебным предметам с учетом имеющегося электронного контента;

– формирование казахстанской базы данных электронного контента для трехязычного образования.

Ожидаемый результат: Банк данных электронного контента для трехязычного образования.

Тема: *Система программного сопровождения трехязычного образования.*

Структура:

Введение

1. Международный опыт программного сопровождения учебного процесса.

2. Техническое задание для программного сопровождения трехязычного образования.

3. Программная платформа для реализации проекта трехязычного

образования в соответствии с базой данных электронного контента.

4. Особенности компьютерной программы республиканской системы программного сопровождения трехязычного образования.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным научным исследованиям программного сопровождения учебного процесса;

– написание технического задания для программного сопровождения трехязычного образования для школ, колледжей и вузов;

– анализ существующих программных платформ и выбор одной из них для реализации проекта трехязычного образования в соответствии с базой данных электронного контента;

– написание компьютерной программы республиканской системы программного сопровождения трехязычного образования.

Ожидаемый результат: Компьютерный программный комплекс республиканской системы программного сопровождения трехязычного образования.

Тема: Программный комплекс по подготовке и внедрению массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera.

Структура:

Введение

1. Международный опыт массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera.

2. Техническое задание для массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera.

3. Программная платформа для реализации массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera.

4. Компьютерная программа массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– поиск информации из доступных источников по зарубежным научным исследованиям массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera;

– написание технического задания для массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera;

– анализ существующих программных платформ и выбор одной из них для реализации проекта массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera;

– написание компьютерной программы массовых открытых онлайн-курсов по типу Coursera.

Ожидаемый результат: Компьютерный программный комплекс

массовых открытых онлайн-курсов по типу *Coursera*.

Тема: *Деятельностный подход в основе трехязычного образования в средней школе*

Структура:

Введение

1 Языковая и коммуникативная компетенция.

2 Коммуникативная стратегия обучения в современной психолингвистике и методике.

3 Мотивация учебной деятельности и ситуативность речи.

4 Речевая ситуация в основе отбора и организации языкового материала.

5 Методические рекомендации по использованию речевых ситуаций при обучении языкам.

Заключение.

Список использованной литературы.

Виды проводимой работы:

– анализ зарубежной и отечественной научной литературы по проблеме исследования;

– изучение опыта коммуникативной организации учебного процесса в международной и отечественной практике;

– определение основных мотивов учебной языковой деятельности учащихся средней школы;

– построение учебного языкового материала на основе деятельностного подхода к обучению;

– разработка методических рекомендаций по использованию речевых ситуаций при обучении языкам учащихся средней школы.

Ожидаемый результат: методические рекомендации по организации процесса обучения языкам на основе деятельностного подхода.

5 Рекомендации по проведению научных исследований в области трехязычного образования

Тема научного исследования должна соответствовать научным направлениям, которые определены данной Программой, содержать новые научно обоснованные результаты, использование которых обеспечивает решение важной прикладной задачи или теоретические положения и экспериментальные результаты, совокупность которых имеет важное значение для развития трехязычного образования. Предложенные автором новые решения должны быть аргументированы и оценены по сравнению с известными решениями.

В научной работе, имеющей прикладное значение, приводятся сведения о практическом использовании полученных исполнителем научных результатов, подтвержденные авторскими свидетельствами, актами внедрения и другими официальными документами, в работе, имеющей теоретическое значение – обоснованные рекомендации по использованию научных выводов.

Рекомендуется опубликование результатов научных исследований в научных, научно-аналитических и научно-практических изданиях, в том числе с импакт- фактором.

Рекомендуемая тематика научных исследований в области трехязычного образования может быть предложена для их разработки в рамках конкурса научных проектов МОН РК, а также для проведения научных исследований в рамках докторских диссертаций.

Научное исследование должно соответствовать конкретному приоритетному направлению развития науки. Как правило, исследования в области образования выполняются в рамках направления «Интеллектуальный потенциал страны». Заявка на участие в конкурсе финансируемых проектов представляется на государственном, русском и английском языках.

В заявке дается описание проекта, которое включает следующие разделы: цель и задачи проекта, научная новизна и практическая значимость проекта, методы исследования, состав исследовательской группы, а также календарный план, смета расходов, ожидаемые результаты, библиография.

Цель и задачи проекта (Не более 500 слов)

В этом разделе описываются цель и способ достижения цели проекта, поставленные задачи с кратким пояснением их реализации и ожидаемых результатов.

Научная новизна и практическая значимость проекта (Не более 1500 слов)

Раздел включает следующую информацию:

1) предпосылки к разработке проекта, обоснование научной новизны, с обязательным обзором предшествующих научных исследований, проведенных в мире, относящихся к исследуемой теме и их взаимосвязь с настоящим

Проектом (в контексте должны быть указаны ссылки на использованную в обзоре литературу, полная расшифровка которой должна быть представлена в разделе 8 «Библиография»). При наличии, указываются предварительные результаты;

2) значимость проекта в национальном и международном масштабе;

3) социальный спрос и (или) экономическую и индустриальную заинтересованность в реализации проекта и получении его результатов;

4) влияние полученных результатов на развитие науки и технологий и ожидаемый социальный и экономический эффект;

При описании данного раздела рекомендуется обратить внимание на следующие позиции:

1) необходимо дать описание принципиального отличия идей Проекта от существующих аналогов;

2) если конечным результатом Проекта будет продукт, необходимо описать сложившийся в настоящее время уровень техники в предметной области Проекта с приведением данных о достижениях отечественных и зарубежных производителей;

.Методы исследования (Не более 1000 слов).

Раздел включает описание научных методов, используемых в проекте как обоснование способов достижения поставленных целей, обоснование выбранного подхода; критические точки, альтернативные пути реализации проекта, условия оформления и разделения прав интеллектуальной собственности на результаты исследования (необходимо показать, какой способ защиты интеллектуальной собственности будет выбран).

Исследовательская группа (Не более 2500 слов)

Раздел включает следующую информацию:

1) описание состава исследовательской группы, их позиций, квалификации и направлениях работы в проекте;

- резюме и научный задел научного руководителя Проекта (фамилия, имя, отчество, ученая степень/звание, приводится краткое резюме и описывается, каким образом заявляемое исследование связано с ранее проводимыми научными исследованиями, сведения об основных публикациях Научного руководителя проекта, касающихся темы Проекта, сведения об имеющихся патентах);

- данные о проектах, в которых научный руководитель Проекта выступал в качестве научного руководителя в течение последних трех лет (темы научных исследований, время и место проведения исследований, источник финансирования, степень завершенности проектов);

- фамилия, имя, отчество каждого члена исследовательской группы, позиция в проекте;

- основные публикации исследовательской группы, касающиеся темы проекта (до десяти), патенты, авторские свидетельства;

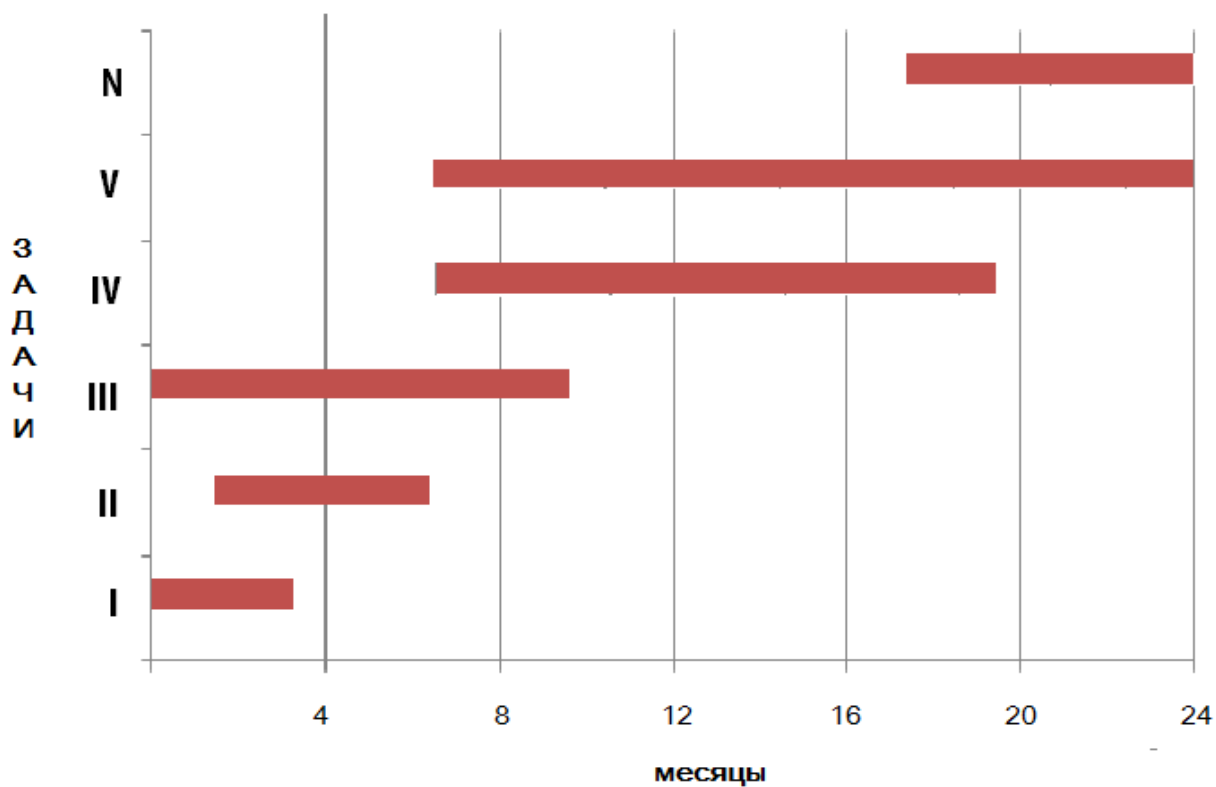
- описание работ и сроков занятости в Проекте;

Календарный план работ, включающий этапы проекта, поставленные задачи, обоснование их значимости, диаграмму Ганта (поставленные задачи, время (в месяцах)).

Пример типового календарного плана

№ п/п	Наименование задач, мероприятий по реализации задач проекта	Длительность (в месяцах)	Начало выполнения работ (дд/мм/гг.)	Годы реализации проекта		
				1-й год	2-й год	3-й год

Пример сетевого графика для двухлетнего проекта:

Смета - обоснование общей стоимости Проекта (в тыс. тенге) с обязательной расшифровкой на каждый год реализации проекта и смета расходов. В заявках, оформленных на английском языке статьи расходов должны указываться в долларах США, с указанием курса доллара по отношению к тенге (по данным Национального банка РК на день подачи заявки). Бюджет Проекта распределяется научным руководителем Проекта в соответствии с планом работ, и не может быть направлен на иные статьи расходов, не связанные с данным Проектом.

В статьи бюджета могут включаться следующие расходы:

10) заработная плата - вознаграждение за труд научных работников, участвующих в проведении научного исследования с учетом всех налогов и вычетов;

11) научные командировки - командировки, связанные с проведением исследований, возмещение которых не должно превышать нормы возмещения командировочных расходов, установленные Правилами о служебных командировках в пределах Республики Казахстан работников государственных учреждений, содержащихся за счет средств государственного бюджета, а также депутатов Парламента Республики Казахстан, утвержденным постановлением Правительства Республики Казахстан от 22 сентября 2000 года № 1428, а также постановлением Правительства Республики Казахстан от 6 февраля 2008 года № 108 «О возмещении государственным служащим расходов на заграничные командировки за счет средств республиканского и местных бюджетов»;

12) услуги сторонних организаций - услуги национальных лабораторий коллективного пользования, услуги прочих организаций, необходимые для выполнения исследований, в том числе организационные взносы для участия в конференциях.

13) приобретение материалов - расходные материалы для проведения исследований.

14) приобретение оборудования и программного обеспечения (для юридических лиц).

15) научно-организационное сопровождение – расходы на подготовку публикаций и опубликование результатов научных исследований по реализуемому проекту; аналитические исследования по плану; патентование результатов, полученных по реализуемому проекту;

16) аренда помещений в случае если заявителем является физическое лицо;

17) аренда оборудования;

18) эксплуатационные расходы на содержание оборудования и техники, используемых для реализации исследований.

Ожидаемые результаты (не более 1500 слов).

В разделе отражается следующая информация:

1) планирование публикаций в рецензируемых научных журналах (будут ли предположительно опубликованы результаты научных исследований, проведенных в рамках проекта и в каком журнале);

2) планирование опубликования в виде книг/глав в книгах в зарубежных издательствах;

3) планирование опубликования в виде книг/глав в казахстанских издательствах;

4) планирование опубликования в виде монографий;

5) распространение результатов работ среди потенциальных пользователей, сообщества ученых и широкой общественности.

8. *Библиография.* В данном разделе указываются публикации, ссылки на которые были указаны в разделе Описание проекта, п.2 Научная новизна и значимость проекта.

Каждая публикация должна содержать полное наименование журнала, номер издания, год издания, номера страниц, полное наименование статьи, имена всех авторов статьи.

Рекомендации по подготовке научных публикаций с импакт- фактором и порядку их предоставления в рейтинговых зарубежных изданиях, а также по оформлению результатов исследования представлены в Приложениях Б, В.

Заключение

В предлагаемой Программе научных исследований в области трехязычного образования представлен анализ результатов научных исследований в области трехязычного (полиязычного) образования в Казахстане, отдельные результаты мониторинга их внедрения в реальную практику образования; определены актуальные проблемы развития трехязычного образования в Казахстане, основные направления научных исследований в области трехязычного образования в Казахстане; разработана примерная тематика научных исследований в области трехязычного образования в Казахстане, а также предложены рекомендации по их проведению.

В разработанной Программе предпринята попытка систематизации проблем трехязычного образования, что позволит целенаправленно изучать теоретико-методологические основы, психолого-педагогические, лингводидактические, социокультурные аспекты трехязычного образования. Это, в свою очередь, будет способствовать обогащению теории и практики трехязычного образования, направленного на формирование полиязыковой личности, обладающей межкультурной, профессионально-ориентированной компетенциями, способной к самореализации в рамках диалога культур.

Результатом научных исследований должны быть научно обоснованные рекомендации, направленные на совершенствование системы трехязычного образования. Практика языкового образования в Республике Казахстан должна быть ориентирована на установление баланса родного и государственного (казахского) языков, родного и русского языков, родного и иностранного (-ых) языков, государственного (казахского) и русского языков, государственного (казахского) и иностранного(-ых) языков, русского и иностранного (-ых) языков.

В целом тематика научных исследований систематизирована в соответствии с приоритетными направлениями развития полиязычного образования, которые определены Концепцией развития полиязычного образования в Республике Казахстан: нормативно- правовое, научно-методическое, учебно- организационное обеспечение трехязычия.

Дальнейшее совершенствование нормативно-правовой базы трехязычного образования будет обеспечено за счет:

- совершенствования законодательных процессов в области образовательной и языковой политики;

- выработки единых норм и регулятивов организации трехязычного образования с учетом специфики каждой ступени отечественной системы образования;

- разработки и принятия новых государственных общеобязательных стандартов образования, обеспечивающих единые требования к уровням обученности казахскому, русскому и английскому языкам, содержательную преемственность между всеми звеньями системы образования (по вертикали) и

процессуальную непрерывность и синкретность отношений субъектов (по горизонтали).

В рамках развития научно-методического обеспечения трехязычного образования необходимо создание системы подготовки педагогов новой формации, способных работать в условиях трехязычного образования, а также дальнейшее совершенствование учебно-методической базы обучения казахскому, русскому, английскому языкам. Научные исследования должны быть направлены на определение основных направлений формирования и развития системы научно-методического сопровождения трехязычного образования.

Данные научные исследования окажут влияние:

- на обогащение современной педагогической науки и практики образования, так как они будут способствовать развитию принципов, методов и средств этнолингводидактического подхода как методологической основы полиязычного образования;

- на развитие системы подготовки педагогических кадров в вузе, так как они создадут реальные предпосылки для совершенствования теории и методики профессионального образования за счет формирования лингводидактического обеспечения подготовки педагогов в условиях трехязычного образования.

- на совершенствование дидактической составляющей образовательного процесса.

Для развития учебно-организационного обеспечения трехязычного образования необходима координация деятельности организаций образования всех уровней с целью реализации преемственности и непрерывности трехязычного образования. Организационно-управленческие аспекты должны разрабатываться с теоретических позиций *педагогического менеджмента и педагогической инноватики*, которые на сегодня представляют собой новые отрасли научно-педагогических знаний.

Учебно-организационное обеспечение трехязычного образования следует воспринимать в качестве своеобразного акта управления данным процессом. Для этого необходимо осуществлять соответствующий мониторинг с тем, чтобы создать и развивать банк данных о педагогической деятельности в рамках трехязычного образования.

Необходимым является разработка механизмов внедрения идей полиязычия в систему образования, которые должны соответствовать принципам:

- соответствия условиям и требованиям социально-экономического развития страны;

- сохранения национального контента в процессах интеграции в международное образовательное пространство;

- последовательности, поэтапности, комплексности и целостности;

- соответствия цели, задачам и основным направлениям развития трехязычного образования.

В плане развития теоретико-методологического обеспечения полиязычного образования представляется необходимым изучение вопросов раннего обучения языкам, развития функциональной грамотности в рамках трехязычного образования, коммуникативной направленности учебных программ и учебников по языковым дисциплинам, дидактики трехязычного образования.

В целом, развитие трехязычного образования с учетом единых концептуальных основ позволит разработать его стратегию в строгой логической последовательности.

Особое место в прогнозе перспективного развития проблемы занимает идея национальной системы непрерывного трехязычного образования, обеспечивающей содержательную преемственность между всеми звеньями системы образования и процессуальную непрерывность и синкретность отношений субъектов. При этом речь идет о создании единой и преемственной национальной системы трехязычного образования, базирующейся на целостной концепции, предусматривающей уровневую модель обучения языкам.

В конечном итоге, трехязычное образование, являясь следствием обновления социальных институтов, само перейдет в ранг фактора социокультурной трансформации общества на основе формирования нового поколения людей, той молодой генерации, которая способна строить и создавать свой образ и свой стиль жизни, сохраняя при этом гармонию с историческим наследием предков.

Приложение А

Обзор международных документов в области политики трехязычного образования

Европейский Совет 2007, *От лингвистического разнообразия к многоязычному образованию: Руководство для разработки политик языкового обучения в Европе - Версия для высшего руководства*, Страсбург, Европейский Совет: www.coe.int/lang

Данный документ, являясь краткой версией *Руководства для разработки политик языкового образования*, представленного ниже в пункте 2, предназначен для лиц, которые принимают решения и участвуют в разработке языковой политики, но не всегда обладают специальными знаниями в этой области.

В нем даются определения ключевым терминам Европейского Совета. В частности, дается определение терминам «многоязычие» (multilingualism) - преобладание языков на территории определенной географической области и «полиязычие» (plurilingualism) - языковая компетентность отдельной личности, то есть его способность использовать более одного языка (см. глоссарий в конце *Версии для высшего руководства*).

Документ отражает Европейский подход, в неевропейском контексте он может нуждаться в некоторой интерпретации.

Европейский Совет 2007, *От лингвистического разнообразия к многоязычному образованию: Руководство для разработки политик языкового образования - Основная версия*, Страсбург, Европейский Совет: www.coe.int/lang

Данный документ содержит описание ряда политик по языковому образованию, разработанных по просьбе государств-членов, регионов и городов Европы для оценивания их политик языкового образования. Отдельные описания разработаны небольшой командой международных экспертов, которая посещает определенную страну в течение недели для получения отчетов, составленных различными заинтересованными сторонами, задействованными в решении вопросов языкового образования. Команду сопровождал представитель департамента языковой политики Европейского Совета. Предоставляемые документы были собраны в так называемый Отчет по стране. В течение недельного визита команда получала брифинг от представителей, которые внесли вклад в составление отчета по стране. Заинтересованные стороны в лице представителей экзаменационной коллегии, педагогических профсоюзов, культурных учреждений, университетов, торговых палат, а также политических деятелей посетили ряд школ. Затем группа экспертов составила общий отчет.

Финальный отчет был составлен после встречи со всеми, кто принимал участие в сборе информации, затем был передан представителям соответствующей страны, региона или города, запросившего оперативного вмешательства со стороны Европейского Совета, для принятия ими соответствующих действий. Пункты 3, 4, 5, 6, изложенные ниже, содержат примеры результатов этого процесса.

На сегодня вмешательства со стороны Совета Европы запросили Армения, Австрия, Кипр, Эстония, Венгрия, Ирландия, Литва, Ломбардия, Люксембург, Норвегия, Польша, Шеффилд, Словакия, Словения, Украина, Вал Даост (описание политики последнего региона доступно только на французском языке). Описания разработанных политик доступны на вебсайте Европейского Совета.

Данное *Руководство* содержит «основы последовательного подхода: разъяснение основных принципов и определение целей, анализ ситуаций, определение ресурсов, ожиданий и потребностей, а также внедрение и оценивание этих мер» (стр.4).

Во введении документа отражены принципы и идеология, связанные с распространением английского языка в качестве языка межнационального общения.

Во второй части *Руководства* говорится о необходимых данных и методах, используемых при разработке политик языкового образования, включая языковые факторы в процессе принятия решений, с особым акцентом на родной или первый языки, отличие государственного языка от официальных языков, порядок овладения двумя или более языками, начало формирования навыков письма и выбор языка обучения. Здесь делается акцент на роль количественных данных в определении политики языкового образования.

В третьей части *Руководства* рассматриваются формы организации полиязычного образования, описывается ряд принципов по организации полиязычного образования, проведению пересмотра систем и выявлению препятствий, изменению роли учителя, управлению педагогическими инновациями.

В заключении отмечено, что несмотря на специфический Европейский контекста, этот документ может оказаться ценным и за пределами Европы.

Европейский Совет и Правительство Великого Герцогства Люксембург, 2005-2006, *Обзор Политики Языкового Обучения: Великое Герцогство Люксембург*, www.vv.coe.int/lang

В данном отчете рассматриваются вопросы языковой политики Великого Герцогства Люксембург, социальная и экономическая роль трехъязычия и роль государственного языка (люксембургский), проводится анализ сильных и слабых сторон языкового обучения в Герцогстве, включая изучение расписания уроков, роли языков как средства обучения неязыковым предметам, также роль языка как фактора, влияющего на плохую успеваемость в школе.

В документе подчеркивается факт того, что трехязычие является перспективным, но малоизученным объектом, что профессия педагога в стране имеет множество преимуществ, но вопрос координации между обучением языку и обучением предметному содержанию является непроработанным, хотя предпринято множество начинаний, но они не оказывают должного влияния на систему образования. В конце данного отчета предлагаются рекомендации по улучшению модели трехязычного обучения, как на уровне менеджмента, так и на уровне исследовательских работ.

На основе отчета власти Люксембурга разработали Перспективный план действий (№ 4), который доступен на французском языке.

Berg, Charles & Weis, Christiane 2007 Реорганизация языкового обучения - Перспективный тан 2007-2009: содействие устойчивому изменению в системе образования, путем реализации политики языкового образования, Euxembourg, Editions du CESIJE. ISBN: 978-2-9599742-0-5

Документ включает в себя Перспективный план правительства Люксембург, состоящий из 4-х разделов:

- коммуникация,
- учебный план,
- практика,
- рефлексия.

В разделе «коммуникация» рассматривается налаженная работа между министерством и учителями, а также между учителями и родителями.

В разделе «учебный план» описываются различные инструменты, компетентности, Общеввропейская рамка владения языками (CEFR), роль изучения языков в рамках обучения неязыковым предметам, рычаги воздействия, билингвальные материалы и принципы оценивания.

В разделе «практика» рассматриваются проекты по определенным языкам, включая государственный люксембургский язык, португальский как язык большинства иммигрантов страны, действия в отношении английского и латинского языков, доступ к письменным языковым навыкам, а также проекты по усилению междисциплинарной связи между другими языками.

В заключительном разделе рассматриваются основные вопросы, которые необходимо обсудить для обеспечения дальнейшей систематизации работы в данном направлении.

EPASI (Европейская организация по разработке образовательных политик для предотвращения социального неравенства) & Socrates 2008 *Образовательные политика, рассматривающие вопрос социального неравенства - Отчет на уровне Страны: Люксембург, <http://w\vw.epasi>.*

Данный отчет освещает проблемы, с которыми сталкиваются группы национальных меньшинств Люксембурга (дети из социально-экономически

незащищённых слоев населения, иммигранты, представители религиозных меньшинств и т.д.).

Несмотря на то, что отчет EPASI свидетельствует о высоком уровне успеваемости учащихся школ Люксембурга в рамках программы трехязычия и предпринятых попытках адаптации этих программ для менее благополучных групп учащихся, проживающих в стране, вырисовывается отрицательная картина невозможности системы работать в равной степени для учащихся из разных слоев населения.

Проблемы с программой обучения в Люксембурге происходят из-за того, что модель создавалась не для смешанного населения, которое на сегодняшний день преобладает на территории страны в результате процессов переселения и глобализации. Элитарная процедура оценивания, наряду со сложными программами трехязычия, действующими в Люксембурге, привели к тому, что непривилегированные группы населения сталкиваются с трудностями в образовании. Правительство занимается этими вопросами.

Европейский Совет и Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины 2008-2012 *Обзор политики языкового обучения - Украина*, wvvvv.coe.int/lang

«В отчете по стране описано в деталях, каким образом был сделан акцент на развитие украинского языка за последние 10 лет, с момента объявления украинского в качестве государственного языка в 1989 году. Для усиления его роли в образовании требуются особые усилия. В данном вопросе Украина сталкивается со следующими основными трудностями: с одной стороны, украинский язык необходимо развивать с целью его использования в образовании и общественной жизни, а также в силу его социального статуса (Отчет по стране, раздел 4), с другой стороны, права национальных меньшинств утверждены законом, включая право на обучение на языке меньшинства. Кроме того, обучение на иностранном языке обрело огромное значение» (стр. 26).

Отмечается также, что 64,3% населения Украины считают украинский родным языком, 34,1% населения считают родным языком - русский, а 1,5% населения считают родным языком более 10 других языков. На сегодня ведется работа по развитию украинского языка в качестве государственного языка для всех граждан Украины, а также развитию билингвальных навыков, присущих большинству населения и стимулированию изучения других языков, включая английский.

В документе упоминаются предметно-языковые интегрированные (CLIL) программы обучения иностранным языкам, но они не являются приемлемыми для исконных языков Украины. Языки меньшинств также упоминаются, но им не уделяется столько внимания, сколько уделяется вопросам, связанным с русским и украинским языками. Процедуры оценивания пересматриваются, и

учителям необходимо постоянно проходить курсы повышения квалификации для улучшения своих профессиональных навыков.

Marsh, David (ed.) 2002 *CLIL/EMILE - Европейский контекст*, Jyvaskyla, Unicom.

Краткий исторический обзор разработки концепции CLIL (предметно-языкового интегрированного обучения) помогает понять отличительные черты этой Общеввропейской рамки и ее применения в разнообразных формах. Формы применения CLIL (предметно-языкового интегрированного обучения) варьируются от канадских программ погружения, считающихся программами частичного погружения согласно канадской терминологии, до менее перспективных моделей, основанных на модульных принципах, где одна часть программы преподается на первом языке (Я1), а вторая часть на втором языке (Я2). Существуют программы с малой степенью использования целевого языка, в которых на преподавание неязыковых дисциплин на втором языке (Я2) отводится 15% учебного времени, программы со средней степенью использования целевого языка, в которых для обучения на втором языке (Я2) отводится от 15% до 50% учебного времени и интенсивные CLIL программы, в которых для преподавания на втором языке (Я2) выделяется больше 50% учебного времени.

Также в обзоре приводятся примеры программ, которые в совокупности покрывают все уровни образования, начиная от детского сада и заканчивая университетом и послевузовским образованием. Анализ практических примеров из 12 Европейских стран показывает широкое разнообразие успешных практик, разработанных на основе предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL).

В отдельной главе рассматривается практическая польза данных программ, позитивно влияющих не только на изучение языков, но и на улучшение образования в целом, которая обеспечивается для разных слоев населения.

В конце документа представлены рекомендации по расширению успешных практик.

Marsh, David, Marsland, Bruce & Sternberg, Kurt 2001 *Интеграция компетенции, необходимых для профессиональной деятельности*, Jyvaskyla, Unicom.

Данная книга предлагает практические шаги по реализации предметно-языкового интегрированного обучения (CLIL) в техническом и профессиональном образовании, так как считается, что некоторые формы двуязычного обучения, при правильной адаптации, подходят не только для элитарного образования, но и для всех учащихся.

Книга написана в удобном для читателя стиле и форме, состоит из трех разделов, охватывающих институционный, ситуационный и результативный параметры. Пошаговый подход этой книги предлагает читателю серию вопросов на листках самоконтроля, а также вопросы для обсуждения, многие из которых сопровождаются комментариями специалистов. Примером может послужить раздел, в котором рассматривается осуществление целей и задач, роль профессионалов и отношения между сотрудниками (важно для командного преподавания), а также вопросы, касающиеся повышения квалификации учителей.

Также рассматривается оценивание различных аспектов, включая компетентность учителя и анализ языковых потребностей. Для всех видов программ по предметноязыковому интегрированному обучению (CLIL) необходимо установить взаимодействие между учащимся и учителем, что является основой двуязычного обучения, предоставить учителям опросники для заполнения, с целью наработки их собственных методик, а также дать им примеры различных техник, которые могут быть применены. Даются полезные указания по работе CLIL команды и по взаимоотношениям между учителями-предметниками и учителями-языковедами, учитывая их специфическую роль в процессе обучения. Среди прочих аспектов также рассматривается вопрос формирования уверенности учащегося и их языкового переутомления.

Несмотря на то, что данная книга предназначена для тех, кто начинает работать по двуязычным программам, она может пригодиться для проведения базовых тренингов, обучения персонала и анализа существующих программ,

Европейский Совет 2010 г., *Элементы описания навыков владения языком обучения, необходимого для изучения/преподавания предмета «История» (по завершению основного образования) - Подход с информационными справками*, www.coe.int/lang

Данный документ содержит советы и предложения по преподаванию предмета «История» в старших классах, с указанием различных источников по видам дискурса, различным видам презентаций (устная или письменная), а также опросники для прояснения определенных аспектов проведения урока истории на одном или более языках.

Европейский совет 2010 г., *Элементы описания навыков владения языком обучения, необходимого для изучения/преподавания предметов естественнонаучного цикла (по завершению основного образования)*, www.coe.int/lang

Данный документ содержит предложения по применению языковых аспектов в предметах естественнонаучного цикла. Перечень контрольных вопросов покрывает характерные особенности научного дискурса, что может

быть полезным для учителей предметов естественнонаучного цикла в изучении языковых аспектов.

Отчет состоит из следующих разделов:

- список контрольных вопросов по компонентам структур научных знаний;

- список контрольных вопросов по компонентам методических компетенций по предметам естественнонаучного цикла.

Также рассматриваются вопросы приобретения, структуризации и хранения научных знаний:

- предоставление, обсуждение и согласование новых (и старых) знаний;

- оценивание знаний;

- размышления о достоверности научных знаний.

В отчете также рассматриваются специфические языковые и семиотические компетентности, необходимые для изучения предметов естественнонаучного цикла.

Council of Europe 2010 *Оценивание в полиязычном и межкультурном образовании*, www.coe.int/lang

В данном документе описываются различные аспекты оценивания, уточняются цели оценивания и компетентности, которые действуют в полиязычных программах, а также обсуждаются вопросы практического применения отдельных программ. Также здесь дается объяснение - из чего состоит оценивание, спросы на оценивание, почему в различных ситуациях используется разное оценивание - формативное и суммативное, и как можно оценивать учащихся. Данный документ является полезным в силу описанных в нем процедур оценивания, относящихся к полиязычному и межкультурному образованию, а также ряда советов по управлению разными языками в билингвальных и трехязычных программах, включая переключение с одного языка на другой (translanguaging). Основываясь на опыте различных Европейских программ (включая многоязычную Швейцарию), авторы описывают методики, которые выходят за пределы одноязычной идеологии использования только одного целевого языка в процедурах оценивания, а также рассказывают про диалог на нескольких языках, с использованием двух или более языков для обмена репликами.

Приложение Б

Рекомендации по подготовке научных публикаций с импакт-фактором и порядку их предоставления в рейтинговых зарубежных изданиях

Научные публикации являются обязательными в научно-исследовательской деятельности и относятся к основным международно-признанным показателям, по которым оценивается результативность исследовательской деятельности.

Публикации в зарубежных журналах способствуют:

- повышению научной квалификации ученого, его научного статуса в казахстанском и зарубежном научном сообществе;
- достижению доступности собственных научных разработок для широко круга ученых через международные базы данных (Web of Science, Scopus и т.п.);
- расширению научных контактов с зарубежными коллегами, работающими над аналогичными проблемами, проведению совместных исследований и, как результат, выполнению международных проектов, получению грантов, совместным публикациям, научным стажировкам, победам в научных конкурсах и т.д.;
- повышению показателя публикационной активности, оцениваемой по количеству публикаций и их цитируемости, и, как результат, получению материального поощрения от организаций и фондов, достижению карьерного роста, приглашению на конференции и симпозиумы, на рецензирование рукописей;
- повышению рейтинга вуза по показателям научной активности;
- расширению присутствия страны в международном научном сообществе, укреплению позиций страны;
- присуждению академических и ученых степеней и званий, квалификационных категорий;
- получению вузом государственного заказа на подготовку специалистов, аккредитации специальностей.

Современным научным сообществом признается необходимость публикации в узнаваемых международных научных изданиях, так как это повышает степень эффективности внутри- и межотраслевых научных связей, ускоряет научный прогресс посредством освещения значимых итогов исследований. Узнаваемость научных изданий определяется такой важной характеристикой как импакт-фактор научных журналов ("**Impact Factor**", или "**Индекс Цитируемости**" журнала) – показатель «научного веса» (популярности) издания, включающий цитируемые и цитирующие публикации. Индекс показывает, сколько раз в среднем цитируется каждая опубликованная в журнале статья в течение двух последующих лет после выхода. Импакт-фактор научных журналов оказывает существенное влияние на оценку

опубликованных результатов, отражает показатель влиятельности научного журнала и потенциально воздействует на степень ускорения распространения нового знания.

Наиболее оптимальной формой научной публикации выступает научная статья как краткое и одновременно емкое в информативном плане отражение концепции развития определенной научной отрасли.

Найти и выбрать зарубежный журнал для публикации можно несколькими путями:

1) через сайты международных систем цитирования (Scopus, ISI Web of Knowledge);

2) через специализированные каталоги, которые могут создаваться как самостоятельными (например, очень известный каталог журналов открытого доступа DOAJ www.doaj.org, научная электронная библиотека elibrary.ru), так и формироваться университетами или научными организациями. Данные каталоги имеют исключительно информационные и поисковые функции;

3) через поисковые системы Google, Yandex и аналогичные им по соответствующим запросам на английском языке.

Выбор журнала предполагает определение автором следующих ключевых моментов, представленных ниже:

1) соответствие тематики предполагаемой публикации цели и задачам журнала;

2) соответствие состава редколлегии избранной Вами предметной области;

3) целевая аудитория журнала (читатели);

4) принадлежность журнала к какому-либо научному сообществу, вузу;

5) индексация журнала в Medline, Social Science Citation Index, Science Citation Index, Arts & Humanities Citation Index, Scopus или в каких-либо других авторитетных индексах цитирования;

6) описание на сайте журнала условий соблюдения авторских прав;

7) варианты доступа к публикации в журнале (оплата за просмотр, подписка, свободный доступ);

8) описание процесса подачи материалов к публикации.

Также автор должен обращать внимание при выборе журнала на наличие регистрации в качестве средства массовой информации, наличие ISSN – уникального номера периодического издания, который присваивается Международным ISSN-центром в Париже, периодичность выхода, авторитетность/рейтинг журнала (наличие импакт-фактора), сроки публикации и усилия, которые необходимо будет приложить для одобрения статьи редакцией, оперативность рассылки авторских экземпляров.

Импакт – фактор журнала во многом определяет требования к статьям. Как правило, статьи в журналах с высоким импакт-фактором имеют высокий индекс цитирования. Вместе с тем, с ростом импакта-фактора журнала возрастают и требования к научному содержанию статьи. Таким образом, если опыт публикации научных результатов в международных журналах у авторов

небольшой, то на первых этапах научной деятельности можно подавать рукописи в журналы с не очень высоким импакт-фактором, где статьи также рецензируются и автору высылаются замечания и рекомендации для их доработки.

В настоящее время в информационном пространстве представлено несколько международных баз цитирования: Web of Science, Scopus, Web of Knowledge, Astrophysics, PubMed, Mathematics, Chemical Abstracts, Springer, Agris, GeoRef, Eurasia Database, International Agriculture Database и др. Самыми авторитетными из них, чьи индексы признаются во всем мире, в силу своей политематичности, являются: JCR (Journal Citation Reports) — Web of Science или SJR (Scimago Journals Ranking) – Scopus.

Web of Science (WOS) - аналитическая и цитатная база данных научных статей в журналах, которая объединяет три базы: Science Citation Index Expanded (по естественным наукам), Social Sciences Citation Index (по социальным наукам), Arts and Humanities Citation Index (по искусству и гуманитарным наукам) и размещается на сайтах: www.isiwebofknowledge.com; <http://wokinfo.com/russian/> (русскоязычный сайт компании Thomson Reuters).

Система «Scopus» - крупнейшая единая, ежедневно обновляемая, мультидисциплинарная реферативная база данных. Отличительной особенностью является встроенная в поисковую систему информация о цитировании. Scopus, в отличие от Web of Science, не включает издания по гуманитарным дисциплинам и искусству, содержит небольшую долю журналов по социальным наукам – не более 17%, и в процентном отношении гораздо шире отражает естественные науки и технику – 83%. Данные размещаются на сайте www.scopus.com.

Импакт-фактор ежегодно рассчитывается для Web of Science **Институтом научной информации** (ISI) – компания Thomson Reuters (США) – и публикуется в журналах **Journal Citation Report** (JCR), Science Citation Index (SCI) и Social Sciences Citation Index, которые функционируют на платформе Web of Knowledge. Между ними есть принципиальное отличие: SCI показывает степень взаимосвязи отдельных научных публикаций; JCR - отдельных журналов; данные социальных наук отражены в Social Sciences Citation Index. Для Scopus импакт-фактор рассчитывается компанией Elsevier (Нидерланды).

В подавляющем большинстве международных научных журналов используется следующая структура (разделы) статьи:

- Название/*Title*
- Реферат (аннотация)/*Abstract*
- Введение/*Introduction*
- Методы/*Materials and Methods (Theoretical basis)*
- Результаты/*Results*
- Обсуждение/*Discussion*
- Благодарности/*Acknowledgements*
- Список литературы/*References*

Этот формат статьи сокращенно называется IMRAD (*Introduction, Methods, Results and Discussion*). Иногда к аббревиатуре IMRAD добавляется буква A, которая обозначает *Abstract* (Реферат), и получается AIMRAD. Если статья посвящена теоретическому исследованию, то раздел *Methods* заменяется на *Theoretical Basis*.

В основе IMRAD-формата лежит очень простая логика: каждый раздел статьи отвечает на свой вопрос:

- какой проблеме посвящено исследование? Ответ должен содержаться во Введении;
- как изучалась проблема? На этот вопрос отвечает раздел Методы;
- каковы основные результаты, достижения, открытия? На этот вопрос отвечает раздел Результаты;
- что означают полученные результаты? Ответ находится в разделе Обсуждение.

Согласно данному формату любая статья начинается с Названия (*Заголовка, Title*), за которым следует перечисление авторов, место их работы и адреса, место выполнения представляемого исследования. Затем следует Реферат (*Abstract, Summary, Resume*), который является очень кратким изложением содержания статьи. В конце реферата указываются ключевые слова (*key words*). После Реферата начинается сама статья (*paper body*). Чаще всего в конце статьи после раздела Обсуждение помещаются Благодарности (*Acknowledgements*). Завершают статью Списком использованной литературы (*References, Literature cited*).

В случаях, если методическая часть исследования занимает центральное место, например, когда в эксперименте намеренно использовалось несколько методов, в порядке исключения можно объединить Методы и Результаты в один раздел – Эксперименты (*Experimental*). Среди немногих исключений можно также отметить журнал *Cell*, в статьях которого с недавнего времени раздел Методы стоит на последнем месте после раздела Обсуждение. Такая организация статьи не отрицает общепринятого формата, а просто располагает вопросы в ином порядке. Структура IMRAD характерна для статей, посвященных оригинальным исследованиям. В целом научная статья является примером текста, который организован от общего к частному, и затем снова от частного к общему (*general-specific-general, GS-G*). Введение и Обсуждение представляют собой наиболее общие части статьи. Частный характер имеют разделы Материалы и методы и Результаты.

Приложение В

Оформление результатов исследования

Важным этапом исследовательской работы является оформление ее результатов, которые могут быть представлены в виде научного отчета, научной статьи, научного доклада, монографии, научно-методических пособий, научных обзоров, диссертаций.

1. Научный отчет. Общие требования и правила оформления научного отчета излагаются в соответствующем ГОСТе. К научному отчету предъявляются следующие основные требования: четкость построения, логическая последовательность изложения материала, убедительная аргументация, краткость и четкость формулировок, конкретность изложения результатов работы, доказательность выводов и обоснованность рекомендаций.

Научный отчет включает следующие элементы: титульный лист, список авторов, краткий реферат, содержание (оглавление), основную часть работы, список использованной литературы, приложения.

Реферат отчета должен отражать в очень кратком изложении основное содержание отчета: объем, количество и характер иллюстраций и таблиц, перечень ключевых слов, сущность выполненной работы, методы исследования, краткие выводы и возможности применения результатов исследования.

Основная часть отчета включает: введение, краткое изложение плана и программы законченных этапов научной работы, аналитический обзор научной литературы по теме исследования, обоснование выбранного направления работы, разделы отчета, отражающие методiku, содержание и результаты выполненной работы, ее ценность для науки и практики, детальная характеристика применявшихся методов, заключение, выводы и предложения.

В приложения включают вспомогательный материал отчета: таблицы цифровых данных, примеры инструкций, руководств, анкет, тестов, контрольных работ и т.д., выполненных в исследовательской работе, иллюстрации вспомогательного характера.

2. Научная статья - самая распространенная форма литературной продукции исследователя. Статьи публикуются в научных журналах, научных и научно-методических сборниках. Изложение материала в научной статье должно быть систематичным и последовательным. Разделы должны быть логически связаны между собой. Особое внимание должно быть уделено научному стилю работы. Для него характерны следующие основные требования: ясность изложения, точность словоупотребления, лаконизм, строгое соблюдение научной терминологии, последовательность изложения, взаимосвязь положений. Большое значение в научной статье имеет изложение заключения, научных выводов и предложений. В этой части статьи следует

кратко и четко выделить существенные аспекты результатов исследования и показать пути их реализации в реальной практике.

Рекомендации по подготовке научных публикаций с импакт- фактором и порядку их предоставления в рейтинговых зарубежных изданиях представлены в Приложении Б.

3. Научный доклад. По содержанию это то же, что и научный отчет. В то же время он может охватывать не всю исследуемую проблему, а только какую-то логически завершенную часть, аспект. К научному докладу не предъявляются столь жесткие требования к его оформлению и форме, как к научному отчету. По языку, литературному стилю изложения доклад, как правило, должен быть больше приспособлен для устного выступления, восприятия его прочтения вслух.

4. Монография - научное издание, в котором какая-то одна проблема рассматривается достаточно разносторонне и целостно. Монография может иметь одного или нескольких авторов (коллективная монография). В монографии исследователь показывает, как исследуемая проблема решалась ранее в психолого- педагогической литературе и практике и как она решается в настоящее время. Затем на основе анализа раскрывается сущность своих теоретических и методических идей решения этой проблемы, описывается методика исследования, которая применяется для подтверждения концепции. После этого подробно освещается свой вклад в решение той или иной педагогической проблемы в данной области знаний. В конце монографии приводится библиография использованных литературных источников, глоссарий, приложения.

5. Научно-методическое пособие. Основой такого пособия являются сделанные на базе результатов исследования теоретически обоснованные методические рекомендации для совершенствования педагогического процесса. В пособии приводятся конкретные примеры применения рекомендуемых методов и методических приемов в практике учебных заведений. Так как методическое пособие рассчитано на практических работников, оно должно быть написано на хорошем литературном языке, кратко, четко, ясно. По возможности его необходимо иллюстрировать наглядными материалами. Методические пособия подразделяются на:

- методики преподавания какого-либо учебного курса, курса или циклов курсов;

- методические разработки, в которых, как правило, освещается методика преподавания отдельного раздела, темы, учебной программы или нескольких разделов, тем;

- методические рекомендации, которые освещают отдельные аспекты совершенствования образовательного процесса.

6. Научно-методические рекомендации- это краткое изложение современных научных данных в более развернутое – практических рекомендаций в какой-либо области, методик исследования или практической деятельности, рекомендуемых процедур, имеющее своим назначением прежде всего помощь в практическом использовании определенных методики технологий.

7. Научные обзоры – сжатое сообщение о современных научных достижениях в той иной области знаний. В нем выделяются основные направления проведения исследований, достигнутые научные результаты, вопросы, которые требуют разработки.

8. Диссертация – научная работа, защищаемая автором в диссертационном совете для получения ученой степени.

Приложение Г

Пример оформления результатов исследования в виде методического руководства

Методическое руководство «Организационно-педагогические условия взаимодействия субъектов непрерывного полиязычного образования» (для руководителей организаций среднего и высшего образования)/ Под. общ. ред. Б.А.Жетписбаевой.- Караганда: Изд-во КарГУ, 2013.- 62с.

Методическое руководство содержит педагогическую модель непрерывного полиязычного образования, организационно-педагогические условия взаимодействия субъектов непрерывного полиязычного образования в системе «школа – вуз», а также организационные документы в области полиязычного образования.

Предназначено для руководителей вузов и школ, осуществляющих программы полиязычного образования.

Уважаемые читатели!

Предлагаемое методическое руководство является одним из прикладных результатов исследования на тему «Научно-методическое обеспечение преемственности полиязычного образования в системе «школа – вуз», проводимого в рамках грантового финансирования научных исследований.

Данное методическое руководство выполнено на основе педагогической модели непрерывного полиязычного образования, которую мы посчитали целесообразным отразить в работе для концептуального восприятия и целостного видения проблемы преемственности полиязычного образования в системе «школа – вуз».

В последующем аналогичное руководство будет разработано для учителей школ и преподавателей вузов, задействованных в реализации принципов полиязычного образования в учебном процессе школы и вуза.

В целом, проект «Научно-методическое обеспечение преемственности полиязычного образования в системе «школа – вуз», выполняемый в рамках бюджетной программы, представляет собой логическое продолжение многолетнего научного исследования проблем полиязычного образования и в определенном смысле обобщением личного практического опыта авторов настоящего методического руководства.

С уважением, авторы.

Содержание

Введение	92
1 Актуальные проблемы развития трехязычного образования в Казахстане	100
2 Цель и задачи научных исследований в области трехязычного образования в Казахстане	113
3 Основные направления научных исследований в области трехязычного образования	115
4 Примерная тематика научных исследований в области трехязычного образования	139
5 Рекомендации по проведению научных исследований в области трехязычного образования	152
Заключение	157
Приложение	161

Үштілді білім беру саласындағы ғылыми зерттеулер бағдарлама жобасы

Программа научных исследований в области трехязычного образования

Басуға 25.03. 2016 қол қойылды. Пішімі 60×84 1/16.
Қағазы офсеттік. Офсеттік басылыс.
Қаріп түрі «Times New Roman». Шартты баспа табағы 11,0

Подписано в печать 25.03. 2016. Формат 60×84 1/16.
Бумага офсетная. Печать офсетная.
Шрифт Times New Roman. Усл. п.л. 11,0

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
«Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясы» РМҚК
010000, Астана қ., Орынбор көшесі 4, «Алтын Орда» БО, 15-қабат

Министерство образования и науки Республики Казахстан
Национальная академия образования им. И. Алтынсарина
010000, г. Астана, ул. Орынбор, 4, БЦ «Алтын Орда» 15 этаж